

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΠΟΙΟΣ ΚΤΥΠΑ ΤΑ ΜΕΣΑΝΥΚΤΑ (Martin - Luther King)	321
ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ (Κ. Πεντελικού)	325
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΙΣ (Γ. Κρουσταλάκη)	328
Ο ΝΤΥΑΜΕΛ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟ ΘΕΟ ('Ι. Γ. 'Αλεξίου)	337
Η ΑΓΝΩΣΙΑ ΩΣ ΗΘΙΚΗ ('Α. Ν. Ζούμπου)	342
ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΝ R. GUARDINI (Στ. Δ. Πάνου)	346
ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ('Αρ. 'Α. 'Ασπιώτη)	351
ΑΓΩΝ ΕΠΙ ΠΟΛΛΩΝ ΜΕΤΩΠΩΝ (R. M. Brown)	353
ΣΚΕΨΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ: Ο ΔΑΙΜΟΝΙΣΜΕΝΟΣ (Ν. 'Αρβανίτη)	357
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	359
ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ	360
ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΣΤΗΛΗ	363
ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ	365

«ΑΚΤΙΝΕΣ» ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

ΕΤΟΣ 29ον

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1966

ΑΡΙΘΜ. 275

ΔΡΑΧ. 7

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 45

ΑΘΗΝΑΙ

ΠΕΡΑ ΑΠ' ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ (Ἑλληνικὸ μυθιστόρημα)
τιμᾶται δραχ. 40.

ΕΤΣΙ ΛΕΕΙ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ (18 διαλεχτὰ παραμύθια)
τιμᾶται δραχ. 60.

.....

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ

A. ISABERT

Α'

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Τιμὴ δραχ. 25

Β'

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΑΠΟ ΕΝΟΣ ΕΩΣ ΕΞΗ ΕΤΩΝ

Τιμὴ δραχ. 25

Γ'

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Τιμὴ δραχ. 30

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

Μ. Β. ΚΩΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

(Ἔκδοσις Larousse)

Πωλοῦνται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα.

Κεντρικὴ διάθεσις τευχῶν καὶ παραγγελίαι: Γραφεῖα Περιοδικῶ «Ἀκτίνες»,
'Ακαδημίας 45, Ἀθῆναι—135, τηλ. 624-233.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΤΟΣ 29ον

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1966

ΑΡΙΘ. 275

ΚΑΠΟΙΟΣ ΚΤΥΠΑ ΤΑ ΜΕΣΑΝΥΧΤΑ...

Τὸ κατωτέρω κείμενον προέρχεται ἀπὸ ὁμιλίαν τοῦ μεγάλου Ἀμερικανοῦ ἡγέτου τῶν Νέγρων Μ. Λ. Κίγκ (Βραβεῖον Νόμπελ διὰ τὴν εἰρήνην). Ἡ ὁμιλία δὲν ἀπηγγέλθη ἀπὸ τὸν ἴδιον, διότι συνελήφθη οἶστος λόγῳ τῶν φυλετικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ Σικάγου, μετεδόθη ὁμως τὴν 17ην Ἰουλίου ἐ. ἔ. εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Γενεύης κατὰ τὸ Συνέδριον «Ἐκκλησία καὶ Κοινωνία» τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Εἶναι πολύτιμος εὐκαιρία καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας ἀναγνώστας νὰ ἐπικοινωνοῦν οὕτω πῶς μὲ τοιοῦτους συγχρόνους ἀγωνιστὰς τοῦ πνεύματος.

«Τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον καὶ πορεύεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου καὶ ἐρεῖ αὐτῷ: Φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους, ἐπειδὴ φίλος μου παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ πρὸς με καὶ οὐκ ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ» (Κατὰ Λουκᾶν ια' 5-6).

Ὅπως συνέβη στὴν παραβολή, ἔτσι καὶ στὸν σημερινὸ μας κόσμον, τὸ βαθὺ σκοτάδι τοῦ μεσονυκτίου διαταράσσεται ἀπὸ τὸν κρότον ἑνὸς κτυπήματος. Στὴν πόρτα τῆς Ἐκκλησίας ἑκατομμύρια ἀνθρώπων κτυποῦν.

Συνεχίζουν νὰ ἔχουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ Ἐκκλησία δίνει μιὰ ἀπάντησιν στὴν βαθεῖα σύγχυσι, ποὺ μπερδεύει τὴν ζωὴ τους. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀκόμη τὸ καταφύγιον, ὅπου ὁ κουρασμένος ταξιδιώτης ἔρχεται νὰ ξεποστᾷ τὰ μεσάνυχτα. Εἶναι τὸ μόνο σπῖτι, ποὺ θρίσκειται στὴν ἴδια θέσιν, ποὺ ἦταν πάντοτε, τὸ σπῖτι ὅπου ὁ ταξιδιώτης τοῦ μεσονυκτίου ἀποφασίζει νὰ μῆν ἢ νὰ μὴ μῆν. Μερικοὶ ἀρνοῦνται νὰ μποῦν. Ἀλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ ἔρχονται νὰ κτυπήσουν τὴν πόρτα τῆς ζητοῦν ἀπελπισμένα λίγο ψωμί γιὰ νὰ στηλωθοῦν.

Τρία ψωμιὰ ζητεῖ ὁ ταξιδιώτης. Ἐχει ἀνάγκη ἀπὸ τὸ ψωμί τῆς πίστεως. Σὲ μιὰ γενεὰ τόσο τρομερὰ δια-

ψευσμένη, οἱ ἄνθρωποι ἔχουν χάσει τὴν πίστιν στὸ Θεό, στὸν ἄνθρωπον καὶ στὸ μέλλον. Οἱ περισσότεροὶ αἰσθάνονται ἐκεῖνον ποὺ ἔλεγε ὁ Οὐίλλιαμ Οὐίλμπερφορς τὸ 1801: «Δὲν τολμῶ νὰ πανδρευθῶ, τὸ μέλλον εἶναι τόσο ἀθέβαιον!»

Ἡ ὁ Οὐίλλιαμ Πίττ τὸ 1806: «Γύρω μας δὲν βλέπει παραρῆρεπια κ' ἀπελπισία». Μέσα σ' αὐτὴν τὴν τόσο πιεστικὴ διάψευσι εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι, ποὺ φωνάζουν γιὰ ἕνα ψωμί, τὸ ψωμί τῆς πίστεως.

Ἐπάρχει ἀκόμη μιὰ βαθεῖα ἀνάγκη γιὰ τὸ ψωμί τῆς ἐλπίδος. Τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ αἰῶνος μας ἡ μεγάλη μᾶζα τῶν ἀνθρώπων δὲν ἔνοιωθε αὐτὴν τὴν ἀνάγκη τοῦ ψωμιοῦ. Ἡ ἐποχὴ τῶν πρῶτων τηλεφῶνων, τῶν πρῶτων αὐτοκινήτων, τῶν πρῶτων ἀεροπλάνων τοὺς ἔδινε μιὰ γελαστὴ αἰσιοδοξία. Ἐγονάτιζαν μπρὸς στὸ θωμὸ τῆς προόδου. Ἐπίστευαν ὅτι κάθε νέα ἐπιστημονικὴ κατάκτησις θὰ ὕψωνε τὸν ἄνθρωπον ὅλον καὶ περισσότερο στὴν κλίμακα τῆς τελειότητος. Ἀλλὰ ἀπὸ τότε μιὰ σειρά τραγικῶν γεγονότων ἀπεκάλυψαν τὸν ἐγωῖσμόν καὶ τὴν διαφθορὰν τοῦ ἀνθρώπου ἐπαληθεύοντας μὲ κυνισμόν τὴν φράσιν τοῦ λόρδου Ἄκτον: «ἡ δύναμις δια-

φθείρει και ἡ ἀπόλυτη δύναμις διαφθείρει ἀπόλυτα». Αὐτὴ ἡ τρομερὴ ἀνακάλυψις προκάλεσε μιὰ ἀπ' τὶς φοβερώτερες καταρρεώσεις τῆς αἰσιοδοξίας μέσα στὴν ἱστορία. Γιὰ ἕνα ἀριθμὸ ἀνθρώπων νέων ἢ λιγώτερο νέων τὸ φῶς τῆς ἐλπίδος ἔσβησε κι' αὐτοὶ ἄρχισαν νὰ πλανῶνται μέσα στὸ μαῦρο θάλαμο τοῦ πεσσιμισμού. "Ἐβγαλαν τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ζωὴ δὲν ἔχει νόημα.

"Ἄλλοι κατέληξαν μὲ τὸν Σοπενχάουερ στὸ ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι ἕνας πόνος χωρίς τέλος πού φέρνει τὴν καταστροφή, ὅτι εἶναι μία συνεχῆς ἰλαροτραγωδία, στὴν ὁποία ἀλλάζει κανεὶς μόνο κουστούμια καὶ σκηνικὰ κάθε τόσο. "Ἄλλοι ἐφώναζαν μαζῆ μὲ τὸν Μάκβεθ τοῦ Σαίξπηρ, ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι ἕνα παραμῦθι, πού τὸ διηγεῖται ἕνας ἠλίθιος, γεμάτη θόρυθο καὶ τρέλλα καὶ πού δὲν σημαίνει τίποτε.

"Ἄλλ' ἔστω καὶ στίς ἀναπόφευκτες στιγμές, ὅπου τὸ πᾶν μοιάζει ἀπελπισία, οἱ ἄνθρωποι διαπιστώνουν ὅτι χωρίς ἐλπίδα δὲν μποροῦν νὰ ἐπιζήσουν καὶ μέσα στὴν τρελλὴ ἀπελπισία τους ἴκετεύουν γιὰ λίγο ψωμί τῆς ἐλπίδος.

"Ἐπειτα ὑπάρχει ἡ θεατιὰ ἀνάγκη γιὰ τὸ ψωμί τῆς ἀγάπης. "Ὅλος ὁ κόσμος ἐπιθυμεῖ νὰ ἀγαπᾶ καὶ νὰ ἀγαπιέται. "Εκεῖνος πού διαπιστώνει ὅτι κανεὶς δὲν τὸν ἀγαπᾶ, διαπιστώνει ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπολογίσῃ σὲ τίποτε. Στὸ σύγχρονο κόσμο συνέβησαν πολλὰ πράγματα, πού ἔδωσαν στὸν ἄνθρωπο τὴν ἐντύπωσι, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀγάπη. Ζώντας σὲ ἕνα κόσμο, πού κατήντησε θεαρεῖα ἀπρόσωπος, οἱ περισσότεροι ἀπὸ μᾶς κατέληξαν στὴν σκέψι ὅτι δὲν ἦσαν πιά παρὰ νούμερα. "Ὁ Ράλφ Μπορσόντι σὲ μιὰ συγκλονιστικὴ περιγραφή ἐνὸς κόσμου, ὅπου οἱ ἀριθμοὶ ἀντικαθιστοῦν τὰ πρόσωπα, γράφει ὅτι μιὰ σύγχρονη μάνα εἶναι συχνὰ ἡ μητρικὴ περίπτωσις ὑπ' ἀριθμ. 8.434 καὶ τὸ μωρό της, μετὰ τὴν λήψι τῶν δακτυλικῶν ἀποτυπωμάτων, ἡ ὑπ' ἀριθμ. 8.003 περίπτωσις, ἐνῶ ἡ ἐπικηδεὶς ἀκολουθία σὲ μιὰ μεγάλη πόλι εἶναι ἕνα γεγονός Β' κατηγορίας, μὲ ἄνθη καὶ διακόσμησι Β' τάξεως, μὲ

λειτουργὸν τὸν πάστορα ὑπ' ἀριθμ. 14 καὶ τὸν ψάλτη ὑπ' ἀριθμ. 84, ὁ ὁποῖος ψάλλει τὸν ὑπ' ἀριθμ. 174 ὕμνο. Μέσα σ' αὐτὴν τὴν τάσι θὰ γίνη ὁ ἄνθρωπος μιὰ διάτρητη κάρτα σὲ μιὰ τεράστια ἀρχειοθήκη, ὁ ἄνθρωπος χάνει τὸν ἑαυτό του καὶ ζητεῖ ἀπεγνωσμένα τὸ ψωμί τῆς ἀγάπης.

★

"Ὅταν ὁ ἄνθρωπος τῆς παραβολῆς ἐκτύπησε τὴν πόρτα τοῦ φίλου του καὶ ἐζήτησε τὰ τρία ψωμιά, ἐπῆρε αὐτὴν τὴν κοφτὴ ἀπάντησι: «μὴ μοι κόπους πάρεχε· ἤδη ἡ θύρα κέκλεισται καὶ τὰ παιδία μου μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσίν· οὐ δύναμαι ἀναστάς δοῦναί σοι». Πόσοι ἄνθρωποι ἔχουν ἀποκομίσει αὐτὴ τὴν θλιθερὴ πείρα κτυπώντας τὰ μεσάνυχτα τὴν πόρτα τῆς Ἐκκλησίας! Ἐκατομμύρια Ἀφρικανῶν ἐκτύπησαν ὑπομονητικὰ τὴν πόρτα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ζητώντας τὸ ψωμί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Τοὺς ἀγνόησαν ἢ τοὺς εἶπαν νὰ περιμένουν λίγο ἀργότερα, πρᾶγμα πού σημαίνει σχεδὸν πάντοτε ὅτι δὲν θὰ δοθῇ καμμία ἀπάντησις. Ἐκατομμύρια μαύρων Ἀφρικανῶν, πεθαίνοντας ἀπὸ ἔλλειψι τοῦ ἄρτου τῆς δικαιοσύνης, ἐκτύπησαν καὶ ξανακτύπησαν τὴν πόρτα στίς ἐκκλησίες τῶν Λευκῶν καὶ ἔγιναν δεκτοὶ μὲ ψυχρὴ ἀδιαφορία ἢ μὲ κραυγάζουσα ὑποκρισία.

"Ἀλλὰ οἱ λευκοὶ θρησκευτικοὶ ἡγέται πού ἡ καρδιά τους τοὺς λέει νὰ ἀνοίξουν τὴν πόρτα καὶ νὰ δώσουν αὐτὸ τὸ ψωμί, εἶναι συχνὰ περισσότερο συνετοὶ παρὰ θαρραλέοι καὶ πιὸ πρόθυμοι ν' ἀκολουθήσουν τὸν δρόμο τῆς σκοπιμότητος παρὰ τῆς ἠθικῆς. Μία ἀπὸ τὶς τραγωδίες πού προκαλοῦν τὴν περισσότερη ντροπὴ στὴν ἱστορία εἶναι ὅτι οἱ θεομοὶ ἐκείνοι καὶ τὰ ἰδρύματα πού ὤφειλαν νὰ βγάλουν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ σκοτάδια τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, ἐπαυξάνουν καὶ διαιωνίζουν τὰ σκοτάδια αὐτῆς τῆς νύκτας.

Μέσα στὴν τρομερὴ νύκτα τοῦ πολέμου οἱ ἄνθρωποι ἐκτύπησαν τὴν πόρτα

της 'Εκκλησίας για νά ζητήσουν τὸ ψωμί τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ ἡ 'Εκκλησία συχνά τοὺς ἀποκαρδίωσε. Ὑπάρχει κάτι πού νά ἀποκαλύπτει πῶς δυνατὰ τὴν ἀνικανότητα τῆς 'Εκκλησίας στὰ ζητήματα τοῦ συγχρόνου κόσμου ἀπὸ τὴν ὁμολογία πού δίνει στὸ θέμα τοῦ πολέμου; Μέσα σ' ἓνα κόσμο, πού κατήντησε ἐξ ὀλοκλήρου παράφρων στὸ ζήτημα τῶν ἐξοπλισμῶν, τοῦ σωθινισμοῦ καὶ τῆς ἱμπεριαλιστικῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἡ 'Εκκλησία ὑπέγραψε αὐτὲς τὶς ἐνέργειες ἡ ἐτήρησε μιὰ ἐκπληκτικὴ σιωπή. Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν δύο παγκοσμίων πολέμων οἱ ἔθνικες 'Εκκλησίες ἐνήργησαν σὰν πρόθυμοι θεράποντες τοῦ κράτους ραίνοντας μὲ ἄγιασμό τὰ πολεμικὰ πλοῖα καὶ συνταυτιζόμενες μὲ τοὺς ἰσχυροὺς στρατοὺς: «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον καὶ περνάτε τὰ πολεμοφόδια!» Ἔνας κόσμος κατακουρασμένος, φωνάζοντας ἀπελπισμένα για τὴν εἰρήνη, συνήντησε πολλές φορές τὴν 'Εκκλησία νά ἐγκρίνει ἠθικῶς τὸν πόλεμο.

Καὶ ὅσοι πῆγαν στὴν 'Εκκλησία για νά ζητήσουν ἐκεῖ τὸ ψωμί τῆς οἰκονομικῆς δικαιοσύνης, ἐγκαταλείφθηκαν στὰ πυκνὰ σκοτάδια τῶν στερήσεων. Σὲ ἀναριθμητες περιπτώσεις ἡ 'Εκκλησία εὐθυγραμμίσθηκε σὲ τέτοιο σημεῖο μὲ τὶς κατέχουσες τάξεις καὶ ὑπερασπίσθηκε μὲ τέτοιο τρόπο τὸ καθεστῶς, ὥστε δὲν θέλησαν ν' ἀπαντήσῃ σὲ κείνους, πού κτυποῦσαν τὴν πόρτα τῆς «ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός». Ἡ 'Εκκλησία τῆς Ρωσίας εἶχε συμμαχήσει μὲ τὸν συντηρητισμὸν καὶ εἶχε συνδεθῆ τόσο ἀρρήκτως μὲ τὸ τσαρικό καθεστῶς καὶ μὲ τὸν δεσποτισμὸ του, ὥστε ἦταν ἀδύνατο νά βγῆ κανεὶς ἀπὸ αὐτὸ τὸ διεφθαρμένο πολιτικὸ καὶ κοινωνικὸ σύστημα χωρὶς νά πολεμήσῃ τὴν ἴδια τὴν 'Εκκλησία. Αὐτὴ εἶναι ἡ τύχη κάθε ἐκκλησιαστικοῦ ὄργανισμοῦ, ὁ ὁποῖος συνταυτίζεται πλήρως μὲ μιὰ κατάστασι.

Πρέπει νά ὑπεθυμίσωμε στὴν 'Εκκλησία, ὅτι δὲν εἶναι οὔτε ὁ ἀφέντης, οὔτε ὁ δοῦλος τοῦ κράτους, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον ἡ συνειδησίς του. Ὅφειλε νά εἶναι ὁ ὁδηγὸς του καὶ ὁ κριτὴς του,

ποτέ τὸ ὄργανό του. Ἐάν ἡ 'Εκκλησία δὲν ξαναβρῆ τὸν προφητικὸν της ζῆλο, θὰ καταστήσῃ μιὰ ἀνώφελο κοινωνικὴ λέσχη χωρὶς ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ κύρος. Ἐάν ἡ 'Εκκλησία δὲν μετάσχη ἐνεργῶς στὸν ἀγῶνα για τὴν εἰρήνη καὶ τὴν οἰκονομικὴ καὶ φυλετικὴ δικαιοσύνη, θὰ χάσῃ τὴν ἐμπιστοσύνη ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων καὶ θὰ τοὺς σπρώξῃ παντοῦ νά λέν ὅτι ἔχασε τὴ θέλησί της. Ἐάν ὅμως ἡ 'Εκκλησία ἀπελευθερωθῆ ἀπὸ τὰ ἐμπόδια ἐνὸς θανατισμοῦ καθεστώτος καὶ ξαναβρῆ τὴν ἱστορικὴ της ἀποστολή, ἐάν ὁμιλήσῃ καὶ ἐνεργήσῃ χωρὶς φόβο καὶ μὲ σταθερότητα ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εἰρήνης, θὰ ἀνάψῃ τὶς καρδιὰς τῶν ἀνθρώπων γεμίζοντάς τις μὲ μιὰ φλογερὴ ἀγάπη για τὴν ἀλήθεια, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν εἰρήνη. Κοντὰ καὶ μακρὰ οἱ ἄνθρωποι θὰ μάθουν ὅτι ἡ 'Εκκλησία εἶναι μιὰ μεγάλη κοινότης ἀγάπης, πού δίνει τὸ φῶς καὶ τὸ ψωμὶ στοὺς μοναχικοὺς ταξιδιώτες τοῦ μεσονυκτίου. Ἡ παραβολὴ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι μετὰ τὴν πρώτη του ἀποκαρδίωσι ὁ ἐπισκέπτης συνέχισε νά κτυπᾷ τὴν πόρτα τοῦ φίλου του. «Διὰ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ» καὶ λόγῳ τῆς ἐπιμονῆς του κατῶρθωσε νά πείσῃ τὸν φίλο του νά τοῦ ἀνοίξῃ τὴν πόρτα. Ὑπάρχουν πολλοὶ ἄνθρωποι, πού συνεχίζουν νά κτυποῦν τὴν πόρτα τῆς 'Εκκλησίας τὰ μεσάνυχτα, ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν μεγάλη διάφευσι πού ὑπέστησαν, διότι ξέρουν ὅτι ἐκεῖ θρίσκεται ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.

★

Σήμερα ἡ 'Εκκλησία καλεῖται νά διακηρύξῃ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, σὰν ἐλπίδα τῶν ἀνθρώπων σὲ ὅλα τὰ πολύπλοκα προσωπικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα τους. Οἱ ἄνθρωποι θὰ συνεχίσουν νά ἐρχονται πολυάριθμοι, για νά ζητήσουν μιὰ ἀπάντησι στὰ προβλήματα τῆς ζωῆς. Πολλοὶ νέοι πού κτυποῦν τὴν πόρτα θασανίζονται ἀπὸ τὶς ἀβεβαιότητες τῆς ζωῆς, τὰ ἔχουν χάσει ἀπὸ τὶς καθημερινὲς διαφεύσεις,

είναι τσακισμένοι από τὰ ἀπρόοπτα τῆς ἱστορίας. "Ἄλλοι εἶναι ξερριζωμένοι ἀπὸ τὶς σπουδές τους καὶ ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα τους γιὰ νὰ γίνουν στρατιῶται. Πρέπει νὰ τοὺς δώσωμε τὸ φρέσκο ψωμί τῆς ἐλπίδος καὶ νὰ τοὺς γεμίσωμε μὲ τὴν πεποίθησι ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει τὴν δύναμι νὰ θγάλη καλὸ ἀπὸ τὸ κακό. Εἶναι ἄλλοι πού ἔρχονται ταλαιπωρημένοι ἀπὸ ἓνα ἐπίπονο αἴσθημα ἐνοχῆς, πού προέρχεται ἀπὸ τὶς ψηλαφήσεις τους μέσα στὰ σκοτάδια τῆς ἠθικῆς σχετικοκρατίας καὶ ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψί τους στὴ θεωρία τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας. Ὅφειλουμε νὰ τοὺς ὀδηγήσουμε στὸν Χριστό, ὁ Ὅποιος θὰ τοὺς δώσῃ τὸ φρέσκο ψωμί τῆς ἀφέσεως. "Ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς πού κτυποῦν, κατατρύχονται ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θανάτου στὴ δύσι τῆς ζωῆς. Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ τοὺς δώσωμε τὸ ψωμί τῆς πίστεως στὴν ἀθανασία, ὥστε νὰ καταλάβουν ὅτι ἡ ἐπίγεια ζωὴ δὲν εἶναι παρὰ τὸ ἔμβρυο μιᾶς νέας ζωῆς.

Τὰ μεσάνυχτα εἶναι μιὰ τρομερὴ ὥρα, στὴν ὁποία εἶναι δύσκολο νὰ εἶναι κα-

νεὶς πιστός. Ὁ λόγος ὁ πιδ διεγερτικός, πού μπορεῖ νὰ προφέρῃ ἢ Ἐκκλησία εἶναι ὅτι ἡ ὥρα τοῦ μεσονυκτίου εἶναι μιὰ ὥρα πού περνᾷ. Ὁ κουρασμένος ὀδοιπόρος, πού ζητᾷ ψωμί τὰ μεσάνυχτα, περιμένει κατὰ θάθος τὴν αὐγή. Τὸ αἰώνιο μῆνυμα τῆς ἐλπίδος μας εἶναι ὅτι ἡ αὐγή ἔρχεται. Οἱ σκλάβοι πρόγονοί μας τὸ ἤξεραν. Δὲν σταμάτησαν ποτὲ νὰ γνωρίζουν ὅτι ἦταν μεσάνυχτα· τὸ πέτσινο μαστίγιο τοῦ ἐπιτηρητοῦ καὶ τὸ σκλαβοπαζάρο, πού διέλυε τὶς οἰκογένειες, τοὺς τὸ ὑπενθύμιζε διαρκῶς.

Ἡ πίστις στὴν αὐγή γεννιέται ἀπὸ τὴν πίστι στὴν δικαιοσύνη καὶ τὴν καλωσύνη τοῦ Θεοῦ. "Ὅταν πιστεύουμε αὐτό, ξέρουμε ὅτι οἱ ἀντιφάσεις τῆς ζωῆς δὲν εἶναι οὔτε ὀριστικές οὔτε αὐτὲς θὰ νικήσουν. Μποροῦμε νὰ θαδίζουμε μέσα στὴ νύχτα μὲ τὴ χαρούμενη βεβαιότητα ὅτι τὰ πάντα συνεργοῦν σὸ καλὸ ἐκείνων πού ἀγαποῦν τὸν Θεό. Ἀκόμη καὶ τὰ ἀνάστερα σκοτάδια τοῦ μεσονυκτίου μποροῦν νὰ ἀναγγεῖλουν τὸ γλυκοχάραμα μιᾶς μεγάλης πραγματοποιήσεως.

MARTIN—LUTHER KING

ΜΟΝΟΣ ΜΑΖΙ ΣΟΥ

Σκυφτός καὶ μοναχός, φέρνω τὸ θῆμα
στὴν ἔρμη ἀκρογιαλιά πού σπάει τὸ κύμα.
Νὰ λείψουν ὄλα, κι' ὄλα νὰ σιγήσουν·
μόνος μου θέλω νὰ θρεθῶ μαζί Σου,
στὴν ἔρμη ἀκρογιαλιά πού σπάει τὸ κύμα.

Τετράδιπλες φτεροῦγες θὲ ν' ἀπλώσω,
σὲ κόσμους γαλανοὺς νὰ Σ' ἀνταμώσω,
ψηλότερ' ἀπὸ τὸν κόσμο τῆς ἀπάτης·
καὶ θρίσκοντάς Σε, Ὁραῖε μου, τῆς ἀγάπης
τὸ φίλημα νὰ πάρω καὶ νὰ δώσω.

Γ. ΒΕΡΙΘΣ

ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Τους τελευταίους αυτούς μήνας ή προσπάθεια των διαστημικών επιστημόνων και τεχνικών είχε πολλές επιτυχίας και έσημειώθησαν μερικά «άλλατα» δια την κατάκτησιν του πέραν της γήινης ατμοσφαιρας χώρου. Αντικειμενικός σκοπός όλων αυτών των προσπαθειών ήτο και είναι το ταξίδι του ανθρώπου εις την Σελήνην, ή όποια απέχει από την Γην μόνον 384.000 χιλιόμετρα και είναι πλέον εύκολος ένας «περίπατος» του ανθρώπου μέχρις εκεί. Και ασφαλώς θα ενδιαφέρη τους άναγνώστας των «Ακτίων» ένας σύντομος απολογισμός των τελευταίων αυτών κατακτήσεων.

Εις τας 3 Φεβρουαρίου 1966 οί Σοβιετικοί επιστήμονες απέστειλαν το διαστημόπλοιον Luna 9, το όποιον προσεδάφισθη όμαλώς επί της Σελήνης, έντός ενός κρατήρος, διαμέτρου 15 μέτρων. Αυτός εύρισκεται εις την θάλασσαν των καταγίδων και πλησίον του μεγάλου κρατήρος του Κέπλερ. Έλαβε πλήθος φωτογραφιών της γύρω περιοχής και τας απέστειλεν εις την Γην. Έφωτογραφήθησαν αντικείμενα μέχρις ενός χιλιοστομέτρου. Εις τας 2 Ίουνίου 1966 προσσεληνώθη όμαλώς εις το προκαθορισθέν μέρος — άκριβώς πλησίον του κρατήρος του Φλάμστην—ό άμερικανικός Σερβέθορ 1 (Surveyor 1) εις απόστασιν 800 χιλ. από το σημειον του Luna 9. Ο Σερβέθορ 1 έλαβε πλέον των 10.000 φωτογραφιών της έπιφανείας της Σελήνης, ή όποια παρουσιάζει σάθρωσιν. Απετυπώθησαν λεπτομέρειαι του χιλιοστομέτρου.

Και τώρα έχομεν τους δορυφόρους που γυρίζουν γύρω από την Σελήνην.

Ο Luna 10 έτέθη εις τροχίαν τον Μάϊον

1966. Η μεγίστη απόστασις του από της έπιφανείας της Σελήνης ήτο περί τα 985 χιλμ., ή δέ έλαχίστη 379 χιλμ. Περιεφέρετο περί την Σελήνην εις διάστημα 2 ώρ. 58 λεπτών. Αυτός μάς έπληροφόρησεν ότι το μαγνητικόν πεδίον είναι πολύ άσθενές και υπάρχουν αρκετοί μικρομετεωρίται εις την περιοχην εκείνην. Οί Άμερικανοί έξετόξευσαν τον παρελθόντα Αύγουστον, τον Λούναρ "Ορμπιτερ (Lunar Orbiter) ό όποίος άποτελει δορυφόρον της Σελήνης και δια φωτογραφιών που έλαβε και μετεβίβασεν έδω, έρευνούν οί ειδικοί τα πιθανά μέρη όπου θα προσσεληνωθη ό πρώτος άστροναύτης. Τέλος ό σοβιετικός δορυφόρος Luna 11 γυρίζει περίξ της Σελήνης από τα τέλη Αύγούστου εις διαφορετικήν τροχίαν από τον Luna 10.

Τα πειράματα αυτά άποτελοούν ένα βήμα που μάς ένισχύει, ώστε να περιμένωμεν προσεχη έπληρωμένη πτήσιν εις τον δορυφόρον μας, την Σελήνην.

Ας δώσωμεν όμως και μερικά πληροφορίας σχετικώς με το διαστημόπλοιον «Δίδυμοι 11» που έπέτυχε μερικά ρεκόρ, γυρίζοντας περίξ της γής με τους δύο άστροναύτας, τους Γκόρντον και Κόνραντ. Έξετοξεύθη από το άκρωτήριο Κέννεντυ εις τας 12 Σεπτεμβρίου 1966. Ένώ το διαστημόπλοιον περιεφέρετο εις ύψος 297 χιλμ., ό Γκόρντον έπραγματοποίησεν έξω του σκάφους, «περίπατον» εις τον διαστημικόν χώρον. Επίσης ό κυβερνήτης του σκάφους Κόνραντ, δι' ειδικού πυραύλου, έδωσεν ώθησιν εις αυτό, ώστε να αλλάξη τροχίαν. Ανήλθεν εις ύψος 1.370 χιλιομέτρων και έπειτα από δύο περιστροφάς κατήλθεν. Αυτό άποτελει διεθνές ρεκόρ. Έτρεχε με ταχύτητα 27.480 χιλμ. την ώραν, είναι δέ αυτοί οί μόνοι άστροναύται που έπέταξαν εις σχηματισμόν δεμένοι με

άλλο διαστημικόν ὄχημα διὰ καλωδίου.

“Ἄς δώσωμεν ἐδῶ ἓνα ἀπολογισμὸν τῶν ἐπιτευγμάτων μεταξύ Ἀμερικῆς καὶ Ρωσίας μετὰ τὴν πτῆσιν τοῦ «Δίδυμοι 11»”

φθῆ μεγάλα διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὰς κατακτήσεις του ἢ διὰ νὰ ταπεινοφρονῆ καὶ νὰ ἐμβαθύνῃ περισσότερο εἰς τὸ μυστήριον ποῦ τὸν περιβάλλει...

Οἱ Σοβιετικοὶ ἀστροναῦται—ὄχι φυσικά

	Η.Π.Α.	Ε.Σ.Σ.Δ.
Πολυπρόσωποι πτήσεις...	9	8
Ἐπιηδρωμέναι πτήσεις...	15	2
Χρόνος ἐπιηδρωμένων πτήσεων	1804 ὥρ.34λ.	507 ὥρ 16λ.
Σύνολον ἀνθρώπων εἰς τὸ Διάστημα	24	11
Περίπατοι εἰς τὸ Διάστημα	6	1
Χρόνος ἔξω τῶν θαλαμίσκων	6ωρ. 43λ	10λ.
Συναντήσεις εἰς τὸ Διάστημα	9	0
Διαστημόπλοια καθοδηγούμενα	9	0
Συνδέσεις εἰς τὸ Διάστημα	6	0

Καὶ κάτι ἄλλο ἐνδιαφέρον πρέπει νὰ προστεθῆ ἐνταῦθα. Κατὰ τὴν χρονικὴν αὐτὴν περίοδον, περιφέρονται περὶ τὴν Γῆν 1140 σώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνθρώπινα κατασκευάσματα. Ἦτοι: Δορυφόροι, κῶνοι πυραύλων, καὶ ὑπολείμματα πρωστικῶν πυραύλων. “Ὅλα αὐτὰ κινοῦνται περίξ τοῦ πλανήτου μας, ὡς τεχνητοὶ δορυφόροι.

★ ★ ★

“Ὅλα ὅσα ἀναφέραμεν ἀνωτέρω ἀποτελοῦν κατακτήσεις τοῦ Διαστήματος ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας. Εἶναι μερικὰ «ἄλματα» ἢ διὰ νὰ ἀκριβολογήσωμεν, μερικὰ μικρὰ «πηδήματα» ποῦ ἐπιχειρεῖ ὁ ἄνθρωπος, διὰ νὰ ἐρευνησῆ τὸν πέραν τοῦ πλανήτου του χῶρον. Εἶναι ὄντως ἀξιόλογα τὰ ἐπιτεύγματα αὐτὰ, ἀλλὰ συγκρινόμενα, ὄχι μὲ τὰς διαστάσεις τοῦ σύμπαντος ἢ τοῦ Γαλαξίου μας, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ πλανητικοῦ συστήματος, εἶναι θήματα σημειωτά... Καὶ αὐτὰ ἱκανοποιοῦν τὸν ἄνθρωπον, τὴν ἐσωτερικὴν του ἔφεσιν διὰ τὴν γνῶσιν... Δι’ αὐτὸ καὶ φιλοσοφεῖ... Ἡ διὰ νὰ σκε-

ῶλοι—εἶπαν ὅτι εἰς τὸ Διάστημα ποῦ ἐταξείδευσαν δὲν συνήντησαν... τὸν Θεόν. Ἄρα Θεός... δὲν ὑπάρχει. Ἄρκετοὶ Ἀμερικανοὶ ὠμολόγησαν τὴν πίστιν των εἰς τὸν Θεόν, ὅπως ὁ Γκλὲν καὶ ὁ Κοῦπερ, καὶ ἀπαντῶντας εἰς τὸν Ρῶσον Γκαγκάριν εἶπαν ὅτι ὁ Δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος δὲν συναντᾶται εἰς τὸ Διάστημα. Εἶναι Πνεῦμα ὁ Θεός...

Θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν μίαν περικοπὴν ἀπὸ προσευχὴν ποῦ ἔκαμε μέσα εἰς τὸ διαστημόπλοιο «Φιλία 7» ὁ Κοῦπερ: «Κύριε, Σ’ εὐχαριστῶ ἰδιαιτέρως, ποῦ μοῦ ἐπέτρεψες νὰ πραγματοποιήσω αὐτὴν τὴν πτῆσιν. Σ’ εὐχαριστῶ διὰ τὸ προνόμιον νὰ εὐρίσκωμαι εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν, εἰς τὸ θαυμαστόν Σου σύμπαν, καὶ νὰ βλέπω τὰ ὑπέροχα ἔργα τῆς δημιουργίας Σου. Βοήθησε, καθοδήγησε καὶ φώτισε ὅλους μας, νὰ ὀλοκληρώσωμεν τὴν ἀποστολὴν αὐτὴν. ...Μὴ ἐγκαταλείπῃς τὰς οικογενεῖας μας καὶ δώσε εἰς τὰς συζύγους μας καὶ τὰ παιδιὰ μας φώτισιν, ἐνθάρρυνσιν καὶ τὴν βεβαιότητα ὅτι ὅλα θὰ πάνε καλὰ.. Γενηθήτω τὸ θέλημά Σου. Ἀμήν».

Ἄξιζει ὅμως νὰ μεταφέρωμεν καὶ μερικὰς κοσμοθεωριακὰς ἀντιλήψεις καὶ πε-

ποιθήσεις του Werner von Braun, του πατρὸς τῶν πυραύλων καὶ τεχνητῶν δορυφόρων. Δι' αὐτάς καὶ πρὸ ἐτῶν (1960, σ. 121) ἔγραψαν αἱ «Ἀκτίνες». Τὸν Ἰούλιον 1966 ἐδημοσίευσεν ἄρθρον του εἰς τὸ «The Minot Daily News» τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται: «Ὁ Θεὸς δὲν ἀπέθανε διὰ τὸν εἰδικὸν ἐπὶ τῶν πυραύλων von Braun». Ἀρχίζει ὡς ἑξῆς: «Αἱ πλέον ἰσχυραὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι διεμόρφωσαν τὸν πολιτισμὸν μας σήμερον, εἶναι ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ θρησκεία. Μὲ τὴν ἐπιστήμην ὁ ἄνθρωπος μαθαίνει πολλὰ διὰ τὸ μυστήριον τῆς δημιουργίας. Μὲ τὴν θρησκείαν θέλει νὰ γνωρίσῃ τὸν Δημιουργόν... Ἐπιστήμη καὶ θρησκεία εἶναι ἀδελφαί. Καὶ αἱ δύο ἐπιδιώκουν τὴν δημιουργίαν ἑνὸς καλύτερου κόσμου. Ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη ἐλέγχει τὰς δυνάμεις τῆς γύρω μας φύσεως, ἡ θρησκεία ἐλέγχει τὰς δυνάμεις ποὺ εἶναι μέσα μας, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μας». «Κάθε πρόσωπον, γράφει εἰς ἄλλο σημεῖον τοῦ ἄρθρου του, λαμβάνει ἕνα δῶρον τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς... Ἡ γνώσις ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἐκλέξῃ μεταξύ καλοῦ καὶ κακοῦ, ὀφείλει νὰ τὸν ὀδηγῇ πλησιέστερον πρὸς τὸν Δημιουργόν. Καὶ ἡ ἐδῶ καθὼς καὶ ἡ μετὰ θάνατον ἐπιβίωσις του ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πνευματικὴν του πρόοδον μᾶλλον παρὰ ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν...». Καὶ τελειώνει τὸ ἄρθρον του διὰ

τῆς ἀκολούθου ὁμολογίας. «Αἱ ἠθικαὶ καθοδηγήσεις τῆς θρησκείας εἶναι οἱ δεσμοὶ οἱ ὁποῖοι διαμορφώνουν τὸν πολιτισμὸν καὶ προσεγγίζουν τοὺς ἄνθρώπους μεταξύ των. Χωρὶς αὐτάς ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν τῆς πραγματικῆς εἰρήνης μὲ τὸν ἑαυτὸν του, τὸν Θεὸν του καὶ τὸν συνάνθρωπὸν του».

Ἐνδιαφέρουσαι εἶναι καὶ αἱ ἀπόψεις τοῦ φόν Μπράουν, αἱ μεταφυσικαὶ καὶ θρησκευτικαί, τὰς ὁποίας ἀνέπτυξεν εἰς μίαν ἐπίσημον συνέντευξίν του εἰς τὸ Κέντρον Ἐρευνῶν τοῦ Διαστήματος, καὶ αἱ ὁποῖαι θὰ ἔπρεπε, νὰ δοθοῦν ὡς σύνολον εἰς τὴν δημοσιότητα.

★ ★ ★

Ἀπὸ τὴν σύντομον αὐτὴν ἔκθεσιν βλέπομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος προχωρεῖ μὲ ταχύν ρυθμὸν πρὸς κατάκτησιν τοῦ Διαστήματος. Καὶ ὄντως ἐπιτυγχάνει πολλὰ, τὸ δὲ μέλλον ἀναμφιβόλως θὰ μᾶς παρουσιάσῃ πολλὰς ἐκπλήξεις. Ἐξ ἄλλου διαπιστοῦται διὰ μίαν ἀκόμη φοράν ἡ ἔφεις τοῦ ἀνθρώπου διὰ πνευματικὴν ἀνάτασιν καὶ δι' αὐτὸ εὐρίσκει πάντοτε τρόπους διὰ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ψυχικὴν του αὐτὴν δίψαν.

Κ. ΠΕΝΤΕΛΙΚΟΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΙΣ

Ἡ ἐνορατική διερεύνησις σὸ χωρὸ τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι ἀποκαλύπτει τὴν ἀνεπάρκεια τοῦ νοῦ νὰ συλλάβῃ σ' ὅλη τὴν πληρότητα τῆς τὴν ἔννοια τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Κάθε μας ἀπόπειρα, νὰ τὴν ἐντάξουμε ἢ νὰ τὴν ὀρίσουμε μέσα στὰ στενὰ πλαίσια τῶν ἐννοιολογικῶν προσδιορισμῶν, εἶναι καὶ μιὰ ἀνεπαίσθητη προσέγγισις στὴ συναισθηματικὴ θίωσι τοῦ πεπερασμένου. Ἴσως τὸ δέος μας νὰ ἐκφραστοῦμε γιὰ τὸ πνεῦμα⁽¹⁾ νὰ ἀποτελῇ τὴν σημαντικώτερη ἐκδήλωσι τῆς ζωντανῆς παρουσίας του.

Ἐν τούτοις, ὁ χρόνος σὰν εἰδολογικὸς ἄ priori συντελεστὴς ἀνοίξε τὸν δρόμο γιὰ τὴν ὄντολογικὴ καταξίωσι τῆς πνευματικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Πρῶτοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι διείδαν τὴν ὑπερβατικὴ σπουδαιότητα τοῦ στοιχείου. Πάνω σ' αὐτὴν βασίστηκε ὁ Kant, γιὰ νὰ προχωρήσῃ στὸν διαχωρισμὸ τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου ἀπὸ τὴν φυσικότητα, ποῦ ὑπόκειται σὲ νόμους καὶ περιορισμούς. Ὁ Hegel θέλησε νὰ ἐπεκταθῇ περαιτέρω. Παρουσιάζοντας τὸ πνεῦμα σὰν τὸ κύτταρο τῆς ἱστορικῆς ζωῆς, ποῦ σὲ τελευταία ἀνάλυσι εἶναι προβληματισμὸς καὶ αἴτημα, διεκήρυξε, πῶς ὁ ἄνθρωπος ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ τοῦ κόσμου πνεῦμα καὶ γεννᾷ ἱστορικὰ καταστάσεις. Ἄπ' ὅποια ὁμως σκοπιὰ κι' ἂν ἐξετάσουμε ἀναλυτικῶς τὸ πνευματικὸ αὐτὸ στοιχεῖο τῆς ἀνθρώπινης ὑποστάσεως—ἢ ἐξειδίκευσις στὶς ἡμέρες μας παρέχει τόσες δυνατότητες—θὰ κα-

ταλήξουμε στὴ γενικὴ διαπίστωσι, ὅτι στὴν ὕψη του ὑπολανθάνουν καταβολὲς δυναμισμού, ποῦ ὠθοῦν σὲ ἀένησι μεταβολὴ κάθε μιὰ ἀπ' τὶς δυνάμεις του⁽²⁾. Ἡ ἀρμονία ἢ ἡ μονομέρεια στὴν ἀνάπτυξι τούτων ὀφείλεται σὲ ποικίλους ἐνδογενεῖς καὶ ἐξωγενεῖς παράγοντες, μὲ ἄμεσες ἐπιδράσεις στὰ ἄτομα καὶ τὸ γενικὸ φαινόμενο τοῦ πολιτισμοῦ.

Πάντως, σὲ τελευταία ἀνάλυσι τὸ πνεῦμα, σὰν μεταφυσικὴ παρουσία, ἀλλὰ καὶ δυναμικὴ κατάφασις θιώσεως, διαφοροποιεῖ ὄντολογικῶς καὶ διαλεκτικῶς τὴν περιοχὴ τῆς ὑπάρξεως.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΠΕΚΕΙΝΑ

Στὴν ἔννοια τοῦ εἶναι, περιέχονται τρεῖς διαδοχικὲς περιοχὲς τῆς πραγματικότητος: ἡ ὕλη, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα.

Στὴν ἀρχαία φιλοσοφία, εἰδικῶς δὲ στὸν Πλάτωνα συναντοῦμε μιὰ παρόμοια τριαδικὴ διαίρεσι τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος σὲ σῶμα, ψυχὴ καὶ πνεῦμα (corpus-anima-spiritus). Ἀργότερα, στοὺς αἰῶνες τῆς χριστιανικῆς σκέψεως, εὐρίσκομε τὴν αὐτὴ διαίρεσι σὲ κάπως διαφορετικὴ μορφή. Ἐδῶ τὰ ὄρια μεταξὺ ψυχῆς καὶ πνεύματος συγχέονται μέχρι ταυτισμοῦ τῶν δύο ἐννοιῶν. Πρόκειται γιὰ τὸν καρτεσιανικὸ δυαδισμό, φιλοσοφικὴ δοξασία, ποῦ ἐπεκράτησε καὶ στὶς ἡμέρες μας⁽³⁾. Ὁ ὄντολογικὸς αὐτὸς διαφορισμὸς τῆς ὑπάρξεως σὲ φυσικὸ καὶ μεταφυσικὸ κόσμον «ἐπέκεινα

(1) Πρβλ. M. A. Franck, Dictionnaire des sciences Philosophiques, Paris 1875, vol. 1, p. 469. A. Lalande, Vocabulaire technique et critique de la philosophie, Paris 1926, vol. 1, p. 216. Περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ πνεύματος πρβλ. καὶ Σπ. Καλλιῶφα, Ὑλισμὸς καὶ σύγχρονος βιολογία καὶ ψυχολογία, Ἀθῆναι 1952, σ. 77 κ.έ.

(2) Τὴν πρώτη συστηματικὴ διάκρισι στὶς ψυχικὰς δυνάμεις ἐπεχείρησε ὁ Πλάτων. Πρβλ. Θ. Βορέα, Εἰσαγωγή εἰς τὴν φιλοσοφίαν, Ἀθῆναι 1935, σ. 34 κ. έ.

(3) Πρβλ. Luc Benoist, L'ésotérisme (Pr. Un. de F. n. 1031) ἑλλ. μετ. Γ. Ζωγραφάκη, Ἀθῆναι 1965, σ. 10 κ. έ.

της ουσίας πρεσβεία και δυνάμει ὑπερέχοντα»⁽⁴⁾, εἶναι ἡ πρώτη ἐνσυνείδητη πνευματική βίωσις, τὸ πρῶτο βῆμα στὸ δρόμο τῆς αὐτοσυνειδησίας, ἓνα δρόμο ἀτελεύτητο, γιατί ἀτελεύτητη εἶναι καὶ ἡ πνευματικὴ ζωὴ. Μὲ ἀφετηρία τῆς τὸν μεταφυσικὸ ἄνωρο τείνει πάντοτε πρὸς τὴν κατηγορικὴ μορφοποίησι τοῦ ἀφηρημένου καὶ πασχίζει νὰ ἀξιολογήσῃ ἐπακριβῶς τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτισμοῦ, δηλαδὴ τὴν θρησκεία, τὴν φιλοσοφία, τὴν τέχνη καὶ τὴν ἐπιστήμη.

Ὁ Wundt (1832-1920) στὴν *Völkerpsychologie* βασίζει τὴν ἀρχὴ τῆς πνευματικότητος στὶς ὁρμές τῆς ψυχοσυνθέσεως. Διακρίνει ἔτσι στὸ ἄνωρο τοῦ μεταφυσικοῦ πεδίου τρεῖς πρωτογενεῖς παράγοντες, τὴν γλῶσσα, τὸν μῦθο καὶ τὸ ἦθος, ποὺ εἶναι οἱ δημιουργοὶ τῶν στοιχείων τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ⁽⁵⁾.

Ὁ Ἡράκλειτος (540-480 π. Χ.) ἀνῆκει στοὺς πρώτους, ποὺ προβληματίσθηκαν πᾶνω στὸ φαινόμενο τῆς πνευματικῆς παρουσίας. Θεωροῦσε σάν γενεσιουργό τοῦ αἴτιο «τὸν κοινὸν λόγον καὶ θεῖον, οὗ κατὰ μετοχὴν γινόμεθα λογικοὶ» καὶ τὸν ἀποκαλοῦσε «κριτήριον ἀληθείας»⁽⁶⁾.

Ἡ εἰσαγωγή τοῦ «λόγου» στὸν κόσμον τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν ἄνοιξε τὴν ὁδὸ τοῦ πνεύματος καὶ ἐπέφερε τὸν πλήρη διαχωρισμὸ τῆς ἱστορίας ἀπὸ τὴν μυθικὴ παράδοσι. Ἡ Ἑλλάς πλέον ἦταν ξένη πρὸς τὸν βαρβαρικὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς.

Μὲ τὴν ριζικὴ τομὴ τοῦ Ἡρακλείτου στὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ ξεπροβάλλουν δύο βασικὰ θέματα τῆς φιλοσοφίας: τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς τοῦ πνεύματος καὶ ἡ δυνατότης τῆς θεώσεως

τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ εὐρίσκει τὴν λύσι του στοὺς λόγους τοῦ Μεφιστοφελῆ, ποὺ ὄλο σαρκασμὸ ἀποκαλεῖ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα «σπίθα οὐρανοῦ φωτός»⁽⁷⁾.

Στὴν φιλοσοφία τοῦ Ἡρακλείτου ἐπίσης ὑπόκειται ἡ ἔννοια τῆς λογικῆς κρίσεως, κατὰ τὴν ὁποία σὲ μίαν φαινομενικῶς μεγάλη χρονικὴ διάρκειαν συντελεῖται ὁ πνευματικὸς μεταβολισμὸς. Πρόκειται γιὰ τὸ μυστήριον τοῦ ρυθμοῦ βιώσεως, γιὰ τὸν ψυχικὸ χρόνον, ποὺ σάν ἐποπτεία τῆς ἀνθρώπινης τραγικότητος καταξιώνει καὶ ἐξαγνίζει τὴν συνείδησι⁽⁸⁾.

Στὴ νεωτέρα φιλοσοφία ὁ Max Scheler (1874-1928) παρουσίασε σάν πυρῆναν τῆς πνευματικῆς ζωῆς τὸν ὄριμον ψυχικὸ δυναμισμό, ποὺ διαφοροποιεῖ τὴν προσωπικότητα καὶ ὠθεῖ τὸ ἄτομον ἐπέκεινα τῆς πρωτόγονης βιολογικῆς σφαίρας, στὴν ὁποία κατὰ τὸν G. Simmel ἐπικρατεῖ μίαν μόνιμη στατικότητα⁽⁹⁾. Ἀντιθέτως στὴ νέα περιοχὴ τοῦ πνεύματος ὑφίσταται μίαν ἀδιάκοπην ῥοήν, μίαν τάσιν γιὰ περισσότερη κατάκτησι μέσα στὸ χρόνο (*mehr als Leden*). Πρόκειται γιὰ τὸν ψυχισμό, τὴν καθαρὴν δηλαδὴ ψυχικὴ δραστηριότητα (*actus purus*)⁽¹⁰⁾, πρὸς ὑπερνίκησιν τῆς χρονικότητος μὲ τὴν ἐπιβολὴν τῆς προσωπικῆς σφραγίδος (*Wirkwelt*) στὸ ἄνωρο τῆς πνευματικῆς δημιουργίας.

Ὁ πολὺμορφος γενικῶς ἀγῶνας μας γιὰ τὴν ἐπιβίωσι, ποὺ ἐπιγραμματικῶς θὰ τὸν ἔλεγα ἄθλημα γιὰ τὴν διάσωσι τῆς μορφῆς, παρέχει δύο βασικὰ ἀποψεις τῆς ἱστορικῆς ζωῆς: τὸν προβληματισμὸ καὶ τὴν ἐναντίωσι. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ παράγοντες τῆς διαλεκτικῆς δια-

(4) Πλάτ. Πολιτ. VI, 509 Β.

(5) Πρὸβλ. Κ. Σπετσιέρη, *Φιλοσοφία τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ*, Ἀθῆναι 1946, σ. 131 κ. ἑ.

(6) Diels-Kranz, *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Zürich—Berlin 1964, Bd I, S. 148 (131, 20-22). Πρὸβλ. καὶ Εὐ. Σταμάτη, *Προσωκρατικοὶ Φιλόσοφοι*, Ἀθῆναι 1966, σ. 78.

(7) «Hättest du ihm nicht den Schein des Himmelslichts gegeben» Faust, 284.

(8) Πρὸβλ. Κ. Σπετσιέρη, *Ἡ ψυχικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου*, Ἀθῆναι 1960, σ. 139.

(9) Πρὸβλ. Κ. Δημητροπούλου, *Φιλοσοφία τῆς ἱστορίας*, Ἀθῆναι 1957, σ. 238 κ. ἑ.

(10) Πρὸβλ. Κ. Σπετσιέρη, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 90.

φοροποιήσεως τῆς ὑπάρξεως συγκλίνουν στὴν ὑπέρθασι, πού εἶναι τὸ ἀνοιγμα τῆς ψυχῆς στὴ μυστικὴ θεά τῶν ὄντων (contemplation), δηλαδή στὴν πλέον ἀξιόλογη μορφή τῆς πνευματικῆς παρουσίας.

ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΙΣ

Ὁ ὄραματισμὸς τοῦ μέλλοντος καὶ τὸ θεῖον «πάθος τοῦ θαυμάζειν»⁽¹¹⁾ ὁδηγοῦν ἀκάθεκτο τὸ πνεῦμα μέσα ἀπὸ δυσβάτους ἀτραπούς σὲ νέους ὀρίζοντες, ὅπου οἱ κατακτήσεις κλείνουν μερικὲς καὶ ἀνοίγουν νέες μεγάλες ἀπορίες⁽¹²⁾.

Μὲ αὐτὴ τὴν ἀκόρεστη ἔφεσι «τοῦ εἰδέναι» συνεχίζει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἀνοδική του ἀνά τὸς αἰῶνες πορεία γιὰ τὴν ἀποκάλυψι τοῦ μυστηρίου τῆς ὑπερβολῆς τοῦ ὁποῖου μόνος αὐτὸς εἶναι ἔραστής, κατὰ τὸν Goethe, δηλαδή μόνος αὐτὸς ἀναζητεῖ τὴν ἀλήθεια κι' ἔτσι ἐμπλέκεται σὲ τραγικὲς καταστάσεις βιώσεως

Ἡ συγκεκριμένη του παρουσία (existential), τὸ «ὄτι ἐστί», κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη νοεῖται μόνον «ἐν τῷ γίνεσθαι». Ἡ στατικότης εὐρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν πνευματικότητα, στὸν θάνατο, στὴ νεκρὴ καὶ ἄψυχη ὕλη, ὅπου καὶ ἡ «ἔνδεια τῆς μορφῆς».

Ἀντιθέτως, τὸ πλήρωμα τῆς ψυχικῆς τελειότητος καὶ ἡ ἠθικὴ εὐεξία εὐρίσκονται στὸ πνεῦμα τῆς διαλεκτικῆς, στὴν «γένεσιν εἰς οὐσίαν», κατὰ τὸν Πλάτωνα, στὸν ἀγώνα γιὰ τὴν ὑπερνίκησι τῆς ἀντινομίας μεταξὺ φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ νόμου, στὸ διχασμὸ αὐτονομίας καὶ ἔτερονομίας, πού εἶναι ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν πνευματικὴ ἐλευθερία⁽¹³⁾.

Ποία εἶναι ὁμως ἡ ἔννοια τῆς διαλεκτικῆς;

(11) Πλάτ., Θεαίτ. 155 D-πρῶλ. καὶ Ἀριστοτ., Μ. τὰ φυσ. Α2, 982 β' 12.

(12) Πρῶλ. Εὐδ. Παπανούτσου, Γνωσιολογία, Ἀθήναι 1954, σ. 432.

(13) Πρῶλ. Ἰ. Θεοδωρακοπούλου, Σύστημα φιλοσοφικῆς Ἠθικῆς, τόμ. Α', Ἀθήναι 1952, σ. 169-204.

Στις ἡμέρες μας ἡ ἀπάντησις στὸ θεμελιῶδες αὐτὸ ἐρώτημα συγγέεται σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἀβεβαιότητος καὶ ἀοριστίας, ὅπου κυριαρχεῖ ἡ κουφότης τῶν λέξεων⁽¹⁴⁾. Στὴν προκειμένη ὁμως περίπτωση θεωρεῖται ἀπαραίτητη ἡ ἀπόδοσις τῆς θαυτέρας καὶ οὐσιαστικώτερης σημασίας τῆς λέξεως. «Ὅταν λοιπὸν ἐδῶ ὁμιλοῦμε γιὰ διαλεκτικὴ, θὰ ἐννοοῦμε «τὸν δυναμισμὸ τῆς σκέψης, τὴν δυναμικὴ στάσι τοῦ πνεύματος»⁽¹⁵⁾, πού ἀντιθέτως πρὸς τὴν στατικότητα τῆς λογικῆς, διαφοροποιεῖ κατηγορικῶς τὶς πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις μέσα σὲ μιὰ ἀέγυρη μορφικῆ ἀνέλιξι, μὲ φαινομενικὴ θάσι τοῦς εἰδολογικοῦς ὅρους τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου.

Ἡ δυναμικὴ αὐτὴ τάσις ὁδηγεῖ κατὰ τὸν J. Courd καὶ τὸν G. Marcel στὴν διαδοχὴ τῶν πνευματικῶν σταδίων, ὅπου μιὰ συστηματικὴ ἔρευνα μᾶς παρέχει τὴν δυνατότητα νὰ ἐξαγάγουμε τὰ ἐπόμενα συμπεράσματα:

1. Ἡ διαλεκτικὴ ἀποτελεῖ τὴν *rei saluti* πορεία τοῦ πνεύματος ἀπὸ τὴν ἀπροσδιόριστη περιοχὴ τῆς ἐνδεΐας στὸν συγκεκριμένον κόσμον τῆς πληρότητος.

2. Τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τῆς πνευματικῆς πληρότητος εἶναι δύο: α) ἡ ψυχικὴ ὠρίμανσις καὶ β) ἡ νοητικὴ ἐπάρκεια.

3. Στις ἡμέρες μας ἡ ἔννοια τῆς ἐξελιξεως τοῦ ἀτόμου ἀποτελεῖ μιὰ κοινὴ ἀπαρασάλευτη πίστι. Εἶναι μιὰ «ιδέα-

(14) Πρῶλ. Ἀμ. Παπαβασιλείου, Τὸ πάθος καὶ τὰ παθήματα τῆς «διαλεκτικῆς», «Καθημερινή» 20-7-1966.

(15) Paul Foulquié La dialectique (Pr. Un. de Fr. n. 363), ἑλλ. μετ. Μ. Φωτεινοῦ, Ἀθήναι 1964, σσ. 106, 99. Γιὰ τὸ πρωταρχικὸ, καθαρῶς φιλοσοφικὸ νόημα τῆς λέξεως καὶ τὴν μέχρι σήμερον κατὰ καιροῦς ἱστορικὴ ἐξέλιξι του πρῶλ. Rudolf Eisler, Wörterbuch der philosophischen Begriffe, Berlin 1927, S. 268-272. Κ. Σπετσιέρη, Dialectique contemporaine et Ontologie, «Entretiens philosophiques d' Athènes» 1955. A. Lalande, Vocabulaire de la Philosophie, Paris 1956, p. 225-228. Enciclopedia Filosofica, Venezia—Roma 1957, p. 1539-1559.

δύναμις», πού τήν συναντάμε σέ κάθε χρονική περίοδο⁽¹⁶⁾.

4. Ἡ διαλεκτική διαφοροποιήσις τῶν ἀτόμων συντελεῖται μέ θάσι τὰ στοιχεῖα τῆς πνευματικῆς πληρότητος καί παρουσιάζει ποικιλία μορφῶν κατὰ χρονική περίοδο. Ἔτσι ἡ προβολή ἢ ἡ ἀναζήτησις ὀρισμένων ἰδανικῶν τύπων μιᾶς ἐποχῆς, ὅπως ὁ Homo Faber (πρακτικός ἄνθρωπος) καί ὁ Homo rationalis (ὁ διανοούμενος) ἢ ὁ Homo Oeconomicus, ἀποτελεῖ τήν ἀνταύγεια τῶν διαφερόντων τῆς περιόδου ἐκείνης⁽¹⁷⁾.

5. Ὁ συμβατικός διαφορισμός τῆς πολιτιστικῆς παραδόσεως θασίζεται στούς συντελεστάς τοῦ χώρου καί τοῦ χρόνου. Κατὰ συνέπεια μπορούμε νά προβοῦμε κατ' ἀρχήν στήν θεμελιώδη διάκρισι τῶν πολιτισμῶν σέ ἀρχαίους, πού ἔχουν ἤδη ἐκλείψει καί σέ ἀνατολικούς ἢ δυτικούς, πού φέρουν τά ἴχνη τοῦ κοινοῦ μεσαιωνικοῦ πολιτισμοῦ. Διακρίνομε ἐπίσης ἐπὶ μέρους τοπικές καί χρονικές ὑποδιαίρέσεις, ἀντίστοιχες πρὸς τήν ἀνθισί τῶν μεγάλων κατὰ καιρούς πνευματικῶν κέντρων, ὅπως αἱ Ἀθῆναι, ἢ Ἀλεξάνδρεια, τὰ Ἱεροσόλυμα καί ἡ Ρώμη.

6. Ἡ ἀρχαία κοιτίς τοῦ πνεύματος εἶναι ἡ γηραιά Ἀνατολή. Ἐδῶ ἡ φιλοσοφική σκέψις καί ἡ θεολογική δοξασία, σάν μιὰ ζωντανή παράδοσις ἤδη, συναντῶνται στὸν «περὶ τῆς ἀληθείας» ἔλεγχον, ὅπου ἡ ὀρθή κρίσις ὀδηγεῖ στήν ψυχική κάθαρσι. Αὐτὴ ἐξ ἄλλου λαμβάνει χώραν ἐξελικτικῶς ἢ στήν «ὁδὸ τῶν Θεῶν», ὅπου γιὰ τὸν γιόγκι τὰ πάντα εἶναι πνεῦμα (Atma), ἢ σέ κάποιο πρωταρχικό στάδιο πνευματικότητος, σέ μιὰ «ἀγέννητη μορφή», ὅπου κυριαρχεῖ τὸ Ζέν τοῦ ἰαπωνικοῦ Βουδδισμού⁽¹⁸⁾.

Χαρακτηριστικὴ ἐνσάρκωσις τῆς ἀνατολικῆς πνευματικότητος, καί εἰδικῶς τῆς βουδδιστικῆς τελειώσεως ἀποτελεῖ ὁ ἔθνικός καί θρησκευτικός ἀπόστολος τῶν Ἰνδιῶν, Mahatma Gandhi (1869-1948)⁽¹⁹⁾.

7. Ἡ μετάθασις ἀπὸ τὸν ἀνατολικὸν στὸν δυτικὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης προϋποθέτει μιὰ συνθετικὴ γένεσι.

Τὴν πνευματικὴν ὑπόστασι τοῦ νέου αὐτοῦ κόσμου ἀπετέλεσε ἕνα κρᾶμα κλασικισμοῦ καί ρομαντισμοῦ. Ἡ ἐφηβικὴ ὀρμητικότης καί ἡ παρθένος φαντασία τῶν ἐπιδρομέων τοῦ βορρᾶ, εἰδικῶς δὲ τῶν γερμανικῶν φύλων, μορφοποίησαν τὴν Δύσι μέ τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τῆς ἑλληνορωμαϊκῆς παραδόσεως καί τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας⁽²⁰⁾.

8. Διαπιστώνομε σήμερα στὸν Νέο Κόσμον μιὰ ὑπερθολικὴ διεύρυνσι στὸν τεχνολογικὸν ὀρίζοντα τῆς γνώσεως. Πρόκειται γιὰ τὸν δυτικὸν ὕλισμό (materialismus), πού ἔχοντας σάν οὐσία βιώσεως τὴν τεχνικοκρατίαν ἐπιφέρει τὸν μαρρασμὸν τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν.

ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜ. ΠΑΡΟΥΣΙΑ

1. Ἡ ἔννοια τοῦ πολιτισμοῦ γενικῶς, ὅπως τὴν εἶδαμε προηγουμένως, ἀποτελεῖ κατὰ τὸν Werner Jaeger τὴν αὐτογνωσίαν τοῦ πνεύματος. Ἀπὸ τὸν συλλογισμὸν αὐτὸν μπορούμε νά συμπεράνομε τὰ ἀκόλουθα: α) Ἡ ἔννοια τοῦ πολιτισμοῦ προϋποθέτει τὸ πνεῦμα καί τὸν χρόνο. β) Ἡ πνευματικὴ οὐσία τῆς ζωῆς εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς γνωστικῆς ἐνεργείας, κατὰ τὴν ὁποία ἐπέρχεται πλήρης ταυτισμὸς τῶν ἐννοιῶν ὑποκειμένου καί ἀντικειμένου. γ) Τὸ πνεῦμα,

(16) Πρὸβλ. Θ. Παπακωνσταντίνου, Προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας, Ἀθῆναι 1964, σ. 137.

(17) Πρὸβλ. J. Rostand, L' Homme, France 1965, p. 131 κ. ἔ.

(18) Πρὸβλ. Luc Benoist, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 46, 62 κ. ἔ.

(19) Πρὸβλ. P. Grimal, Dictionnaire des Biographies, Paris 1958, vol. A. p. 581. J. Didier, Dictionnaire de la philosophie, Paris 1964, p. 109. Schweizer Lexicon, Bd. III Zürich 1946, c. 776.

(20) Πρὸβλ. Π. Κανελλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1942, σ. 1 κ. ἔ.

ὡς ἀντικειμενικός συντελεστής τῆς γνωστικῆς ἐνεργείας, εὐρίσκεται σὲ πλήρη ἀντιστοιχία πρὸς τὸν συγκεκριμένο χρόνο, πού σάν θίωσις διαδοχῆς ἀποτελεῖ τὴν περὶ ζωῆς συνείδησι.

2. Ἡ φυσικὴ ἀτμόσφαιρα λοιπόν, πού μέσα της ἀναπτύσσεται ὁ πνευματικός πυρήνας, εἶναι ὁ χρόνος, πού ὅπως ἀνέφερα θιοῦται ὡς διαδοχὴ καὶ διάρκεια. Συνεπῶς θὰ ἦτο ἀδιανόητο κάθε ἐγχείρημα ἐρμηνείας τοῦ πολιτισμοῦ ὑπὸ τὴν ἐπήρεια τῆς ἀποσπασματικότητος.

Ἐξ ἄλλου, ἡ αὐτογνωσία τοῦ πνεύματος ἀποτελεῖ τὸν σκοπὸ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εἶναι ἔν «ἄτμητον ὄλον»⁽²¹⁾. Ἄλλ' ἐπίσης οὔτε ζωὴ, οὔτε πολιτισμὸς νοοῦνται ἕξω ἀπὸ τὸν καθολικὸ ρυθμὸ θιώσεως, πού εἶναι ἡ ἐπικράτησις τοῦ πνευματικοῦ δυναμισμοῦ πάνω στὴν χρονικὴ καὶ μορφικὴ ἀποσπασματικότητα.

Ἄν οὐσία τῆς ἱστορίας εἶναι ἡ πνευματικὴ παρουσία, τότε ἀσφαλῶς μίτος τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος θὰ εἶναι ὁ καθολικὸς ρυθμὸς τῆς θιώσεως. Πράγματι μόνον ἡ πνευματικὴ μετάστασις στὸ παρελθόν καὶ ἡ ἐνατένισις πρὸς τὸ μέλλον δημιουργοῦν τὴν γόνιμη ἱστορία κατὰ τὸν Benedetto Croce.

3. Στὴ φύσι τοῦ πνεύματος εἶναι συνυφασμένα δύο στοιχεῖα: πρῶτον, μία τάσις ἐκδιπλώσεως πρὸς τὸ μέλλον, πού μᾶς βοηθεῖ νὰ τὸ προῖδεαζώμεθα καὶ νὰ τὸ θιοῦμε σάν ὀλοκλήρωσι τοῦ παρόντος, καὶ δεύτερον, ἡ δημιουργικὴ ἔφεσις (la volonte créatrice), πού συμβάλλει στὴ συνεχῆ ἀνακαινίσι τῆς ἱστορίας⁽²²⁾.

Ἡ θίωσις αὐτὴ τοῦ παρόντος σάν χρονικὴ ὀλοκλήρωσις, ἀλλὰ καὶ σάν μορφικὸ σύνολο πνευματικότητος, ἀποτελεῖ ἐπίσης τὸ ἔσχατον στάδιο συνθέ-

σεως στὴν πνευματικὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ θαυότερο νόημα τῆς ἱστορικῆς θιώσεως τοῦ χρόνου περιέχεται ἐπιγραμματικῶς στοὺς ἐπομένους στίχους τοῦ Goethe:

«Ἐκεῖνο πού σεῖς καλεῖτε πνεῦμα τῶν ἐποχῶν, αὐτὸ εἶναι κατὰ θάθος, κύριοι, τὸ δικό σας πνεῦμα, πού μέσα του κατοπτρίζονται οἱ ἐποχές»⁽²³⁾.

Οἱ δύο ἐκεῖνες ἐννοίαι, πού ἀναφέρει, τὸ πνεῦμα καὶ ὁ χρόνος, εἶναι οἱ πόλοι τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι, πού μεταξύ τους ὑπάρχει κάποια αἰτιώδης σχέση. Τὸ αἴτιο εἶναι ἡ διαλεκτικὴ τοῦ πνεύματος, πού καταξιώνοντας τὸν χρόνο τοῦ προσδίδει συγκεκριμένη μορφή, τὸν μετατρέπει σὲ ἐποχὴ.

4. Ὑπάρχουν περίοδοι στὴν ἱστορία, κατὰ τίς ὁποῖαι ἐπρυτάνευε ἡ καθολικὴ ἀντίληψις τῆς ζωῆς. Εἶναι οἱ μεγάλες ἐποχές, πού φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς πνευματικῆς πληρότητος. Δύο τέτοιαι ἐποχές ὑπῆρξαν ἡ κλασσικὴ ἀρχαιότης καὶ ὁ Βυζαντινὸς Μεσαίων. α) Ὁ κλασσικὸς κόσμος ἔχει νὰ ἐπιδείξη τὰ ἀρχέγονα πρότυπα τῶν ἀρτίων ἀνθρώπων, νοηματικῶν τύπων, ὅπως θὰ λέγαμε. Ἡ κυρίαρχος μορφή τοῦ «καλοῦ κάγαθοῦ»⁽²⁴⁾ προβάλλεται ἀμέσως μὲν ὡς οὐσία παιδευτικῆς ἐμπειρίας αἰώνων, μὲ σκοπὸ τὴν πολιτιστικὴ καὶ ἐθνικὴ ἐπιβίωσι, ἐμμέσως δὲ ὡς ἔκφρασις μορφῆς αἰσθητικῆς τελειότητος στὴν τέχνη.

Ἐνσάρκωσι τῆς μορφῆς ἐκείνης ἀποτελεῖ ὁ τύπος τοῦ Ὀμηρικοῦ ἰδεώδους⁽²⁵⁾, μία σύνθεσις θεωρητικοῦ καὶ πρακτικοῦ βίου, τῆς ὁποῖας ἐπίσης ἀποψις εἶναι τὸ ἰδεώδες τῆς ρωμαϊκῆς ἀνθρωποπλαστικῆς τελειότητος τοῦ *Julienali*⁽²⁶⁾. Πρόκειται γιὰ μιὰ μορφή πνευματικῆς ἰσορροπίας, ὅπου ἀρμονικῶς συντίθενται τὰ στοιχεῖα τῆς ψυχο-

(21) Πρὸβλ. Σπ. Καλλιὰφα, Ἀνθρωπολογικαὶ μελέται, Ἀθῆναι 1957, σ. 11.

(22) Πρὸβλ. Raymond Aron, *La philosophie critique de l'histoire*, Paris 1964, p. 70. Ἄμ. Παπαβασιλείου, Τὸ πνεῦμα καὶ ἡ πρόβλεψις τοῦ μέλλοντος, «Καθημερινή» 14-9 1963.

(23) Faust, 577-579.

(24) Πρὸβλ. Ἀριστοφ. Ἰππ. 738-Βατρ. 728 καὶ Θουκυδ. Δ', 40, 2.

(25) «Μύθων τε ρητῆρ' ἔμμεναι πρηκτῆρα τε ἔργων», Ὀμ. Ἰλ. I, 443.

(26) Χαρακτηριστικός εἶναι ὁ λόγος τοῦ: *mens sana in corpore sano*.

πνευματικής και σωματικής ώριμότητος.

Ἐνίοτε ὅμως ὑπάρχουν περιπτώσεις, κατὰ τις ὁποῖες τονίζεται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ πνευματικοῦ παράγοντος ἔναντι τῶν λοιπῶν στοιχείων συνθέσεως τῆς ἀνθρώπινης ὑποστάσεως. Ὁ Δημοκρίτος (ἔ. γεν. 470-460 π.Χ.), ἀπὸ τοὺς ἐπιφανέστερους τῆς προσωκρατικῆς σκέψεως, τονίζει αὐτὴ τὴν ἀξία: «Ἀνθρώποις ἀρμόδιον ψυχῆς μᾶλλον ἢ σώματος λόγου ποιεῖσθαι»⁽²⁷⁾.

Ὁ Πλάτων (427-347) ἐξ ἄλλου, καὶ ὁ Πλατῖνος (205-270 μ.Χ.), ὡς φορεῖς τοῦ κλασικισμοῦ καὶ ὄραματισταὶ τῆς μελλοντικῆς πνευματικῆς κοσμογονίας, ἀναφέρονται στὴν σταδιακὴ πνευματικὴ τελειοποίησι τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ὁμοίωσι πρὸς τὸ θεῖον μέσα στὰ εὐρύτερα πλαίσια τοῦ κοινωνικοῦ φαινομένου τῆς πολιτιστικῆς ἀγωγῆς (Kulturerziehung)⁽²⁸⁾.

β) Τὸ Βυζάντιο συνεχίζοντας τὴν κλασσικὴ παράδοσι ἐδημιούργησε πλεον τὴν ὠλοκληρωμένην μορφή τῆς πνευματικότητος, προσφέροντας τὴν βιβλικὴ ἀντίληψι τῆς τελειώσεως⁽²⁹⁾.

5. Λέγουν πὼς ὅσο κρισιμώτερη ἀποβαίνει μιὰ ἐποχὴ, τόσο πιὸ ἔντονο καθίσταται καὶ τὸ συναίσθημα τῆς ἱστορικότητός της. Ὁ αἰώνας μας ξεπέρασε σὲ κρισιμότητα κάθε ἐποχὴ, ἐν τούτοις ὅμως ὑπάρχουν στιγμὲς του, πού τὸ συναίσθημα τῆς ἱστορικῆς εὐθύνης ἀτονεῖ καὶ χάνεται κάτω ἀπὸ τις ποικίλες μορφὰς τοῦ σύγχρονου ἄγχους. Ὡς αἰτία θεωρῶ δύο ἀλληλένδετες καταστά-

σεις: 1ον) τὴν ἀνισο ἀνάπτυξι τῶν δυνάμεων τοῦ πνεύματος καὶ 2ον) τὴν σταδιακὴ μείωσι τῆς ἐνσυνείδητης καθολικῆς βιώσεως τοῦ χρόνου καὶ τῆς οὐσίας τῆς ζωῆς.

Εἰς αὐτὲς λοιπὸν τις ἀρνητικὲς καταστάσεις τὸ πνεῦμα τῆς ἱστορικῆς συντηρήσεως ἀντιπαρτάσσει μιὰ σύνθεσι ἀντιρρόπων δυνάμεων, γιὰ νὰ ἐπιτύχη ἔτσι τὴν διαλεκτικὴ ἰσορροπία τοῦ πνεύματος.

ΦΘΟΡΑ ΕΙΣ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΙΝ

Στὴν ἐποχὴ μας, τὸν αἰῶνα τῶν ποικίλων συνθέσεων, ἡ αὐθεντικὴ μορφή τοῦ γνησίου διαλεκτικοῦ πνεύματος ἀποκρυσταλλοῦται στὴν ἐξελικτικὴ πορεία τῆς «ὀρθοδόξου πνευματικότητος». Εἶναι μιὰ πορεία πολιτιστικῆς ἀνελιξέως δέκα ἐννέα αἰώνων, κατὰ τὴν διάρκειά της ὁποῖας ἐδοκιμάσθη κάτω ἀπὸ τὸ πῦρ τῆς θεϊκῆς παρουσίας ἢ οἰκουμενικῆς συνθέσεως τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας μὲ τὰ σλαβικὰ στοιχεῖα καὶ τὴν ἀνατολικὴ σκέψι⁽³⁰⁾.

1. «Πῦρ ἦλθον θαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ τί θέλω, εἰ ἤδη ἀνήφθη;»⁽³¹⁾. Μὲ τὴν καταλυτικὴ αὐτὴ ρῆσι, πού ἀποτελεῖ *terminus post quem* γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ πνεύματος, ξεπροβάλλουν στὴ δῦσι ἐνὸς παγανιστικοῦ κόσμου τὰ σύνορα τῆς νέας ὑπερκόσμιας πολιτείας σὲ ἀδρὲς πύρινες γραμμὲς, συγκεχυμένα μέσα στὴ νέφωσι τῆς ἀρμονικῆς ἐναλλαγῆς τοῦ ὑπερβατικοῦ μεγαλείου μὲ τὴν προφητικὴ ἀποκάλυψι τοῦ μυστηρίου.

Κυριαρχεῖ πιά μιὰ νέα βιωματικὴ ἀπαρχή, ὅπου χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα εἶναι ἡ ἔντονη αἴσθησις τῆς ὑπάρξεως μέσα στὴν περιοχὴ τοῦ πνεύματος, πού φέρει τὴν σφραγίδα τοῦ αἵματος μιᾶς Νέας Διαθήκης.

Στὴ νέα πίστι προέχει τὸ στοιχεῖο τῆς

(27) Diels-Kranz, ἔνθ' ἀνωτ. Bd. II, S. 183 (187, 8).

(28) Πρὸλ. Πλάτ. Γόργ. 507 c-Θεαίτ. 176 B' Πλάτ. Ἐνν. I, VI, 6, 21-24 πρὸλ. καὶ Leopold Schmidt, Ἡ ἠθικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, μετ. Δ. Ὀλυμπίου, Ἀθῆναι 1901, τόμ. Β', σ. 558 κ. ἔ. Περὶ τῆς ἐνοίας τῆς πολιτιστικῆς ἀγωγῆς στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα Πρὸλ. Κ. Βουρβέρη, Μόρφωσις καὶ ἀνθρωπισμός, Βόλος 1946, σ. 21 κ. ἔ.

(29) Ἡ ἀντίληψις αὐτῆ περιέχεται στὸν ἐσωτερικὸ διάλογο τῆς θείας δημιουργίας: «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν», Γεν., Α', 26.

(30) Πρὸλ. Μοναχοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἄ. ὀ. *Orthodox spirituality*, ἑλλ. μετ. Σ. Ἀγουρίδου, Ἀθῆναι ἄ. ἔ., σ. 15 κ. ἔ.

(31) Λουκᾶ, ΙΒ', 49.

ἀνακαινιστικής φθορᾶς μέσα σ' ἓναν κόσμο που χάνεται. Τὸ πνεῦμα προβάλλεται σὰν «ἐπιβόλημα ἱματίου καινοῦ»⁽³²⁾ καὶ σὰν «οἶνος νέος»⁽³³⁾ μὲ ἀμείωτη καταλυτικὴ δύναμι. Ἡ ἐνδιάθετη πνευματικὴ παρουσία ἀπὸ τὴν ἀμείλικτη ἐνδοσκόπησι (introspection) ὁδηγεῖ σὲ καταστάσεις αὐτοσυνειδησίας, ὅπου ἡ συναίσθησις τῆς ἐνοχῆς καὶ τῆς ἀδυναμίας⁽³⁴⁾ καθίσταται ἀφετηρία τῆς ἀνοδικῆς πορείας τοῦ ἀπογυμνωμένου πνεύματος πρὸς τὸν ἀπόλυτο Λόγο καὶ τὴν αἰωνία ἔνωσι (religio).

Πρόκειται γιὰ τὴν θεμελιώδη, à priori, ἔννοια τῆς θρησκευτικότητος τοῦ ἀτόμου, ὅπως τὴν παρουσίασαν ὁ Schelling καὶ ὁ Schleiermacher⁽³⁵⁾, ἡ ὁποία ὡς ἀρχαία φιλοσοφικὴ δοξασία περιέχεται στοὺς στίχους τοῦ Ὁρατιοῦ: «hinc omne principium huc refer exitum»⁽³⁶⁾.

Στὸ χῶρο ἐξ ἄλλου τοῦ πνεύματος συντελεῖται ἓνας ψυχικὸς διαφορισμός. Κατ' ἀρχὴν ὑπάρχουν οἱ μεγάλες στιγμὲς τῆς ἐνορατικῆς ἀποκαλύψεως⁽³⁷⁾, ποὺ ὁδηγοῦν στὴν ὑπερβατικὴ γνῶσι τῶν μυστηρίων τῆς θασιλίας τῶν οὐρανῶν. Εἶναι τὸ ἀνοιγμα τῆς ψυχῆς καὶ «ἡ θέρμανσις τῆς καρδίας στὴν πορεία πρὸς Ἐμμαούς»⁽³⁸⁾. Ἀλλ' ἀντιθέτως ὑπάρχει καὶ ἡ ὥρα τῆς ψυχικῆς κρίσεως, ὅποτε ἡ πνευματικὴ ἀνωριμότης δημιουργεῖ ἐκφυλισμένους μορφές παραισθήσεων (illusions) ἢ νοσηρῶν συναίσθηματισμῶν (sentimentalités), ποὺ καταλήγουν στὸν ψυχικὸ μηδενισμό.

2. Ἡ ἔννοια τῆς καθολικῆς τελειώσεως

(32) Λουκᾶ, Ε', 36.

(33) Ματθ. Θ', 17.

(34) Πρβλ. Γεν., Γ', 7-9 καὶ Κασίας μοναχῆς Ἰδιόμελον εἰς τὴν Μ. Τετάρτην, στ. 6.

(35) Πρβλ. Κ. Σπετσιέρη, Ἡ ψυχικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, Ἀθήναι 1960, σ. 44 κ. ἑ. Σπ. Καλλιγάς, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 23 κ. ἑ.

(36) Q. Hor. Flacci, Carm. III, VI, 6.

(37) Στὸν Χριστιανισμό τὰ πάντα ἀρχίζουν μὲ τὴν θεία κλήσι (Α' Κορ. Ζ', 17) ἐκείνων, «οἷς δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια» (Ματθ. ΙΓ', 11).

τοῦ ἀνθρώπου θασίζεται πάνω στὴν θεωρία τῶν δογμάτων τῆς χριστιανικῆς πίστεως⁽³⁹⁾. Τὰ περὶ τοῦ «θεωρητικοῦ βίου», δηλαδὴ τῆς προσανατολισμένης στὴν θεωρία ζωῆς, ἀποτελοῦν τὸ πλήρωμα τῆς μυστικῆς θεολογίας καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ἡσυχαστῶν, εἰδικῶς δὲ τοῦ Συμεῶνος τοῦ Νέου Θεολόγου (949-1022) καὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ (1296-1359)⁽⁴⁰⁾.

Τὰ στάδια τῆς πνευματικῆς ζωῆς κατὰ τὴν χριστιανικὴ διδασκαλία τῆς Δύσεως εἶναι τρία: τῆς καθάρσεως, τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς ἐνώσεως. Περὶ αὐτῶν ὁμιλεῖ καὶ ὁ Νικόλαος Καβάσιλας (1290-1371) στὸ ἔργο του, «Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς», ἐκφράζοντας μὲ τὴν κλίμακα τῶν βαθμῶν ἀγιασμοῦ τὴν ἐπίσημο ἀποψι τῆς Ὁρθοδοξίας.

Τὴν πρωταρχικὴ θέσι στὸ στάδιο τῆς καθάρσεως κατέχουν οἱ ἔννοιες τοῦ διλήμματος καὶ τῆς ἐκλογῆς. Τὸν δρόμο ὅμως πρὸς τὴν λύτρωσι διανοίγουν, ἡ ψυχικὴ προδιάθεσις καὶ ἡ ἐγρήγορις (παραβολὴ δέκα παρθένων) ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν καθολικὴ προπαρασκευὴ τῶν δυνάμεων τοῦ πνεύματος (παραβολὴ τῶν ταλάντων).

Στὸ δεύτερο στάδιο προηγεῖται τοῦ φωτισμοῦ ἡ πνευματικὴ σύλληψις καὶ ἀκολούθει ἡ ὠρίμανσις. Ἡ ἐπαγγελία τῆς αἰωνιότητος προσφέρεται διηνεκῶς, ὡς ἄυλος σπόρος στὶς ἀόρατες μητρες τῆς ψυχῆς (παραβολὴ σπορέως), καὶ

(38) Κ. Σπετσιέρη, Τὰ εἶδη τῆς γνώσεως, Θεσ/νίκη 1949, σ. 52.

(39) Περὶ τῆς χριστιανικῆς ἀντιλήψεως τῆς τελειώσεως τοῦ ἀτόμου πρβλ. Σοφ. Σειράς, στ', 18-19—Ἐφ. Γ', 16—Ἰακ. Α', 4—Θ. Βορέας, Ἡθικὴ, Ἀθήναι 1957, σ. 139-157—Εὐσ. Ματθοπούλου, Ὁ προορισμός τοῦ ἀνθρώπου, Ἀθήναι 1957—Κ. Σπετσιέρη, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 121—τοῦ αὐτοῦ, Ὀντολογία καὶ φιλοσοφία τῆς ὑπάρξεως, Ἀθήναι 1956, σ. 114 κ. ἑ.—καὶ κ. Δημητροπούλου, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 309 κ. ἑ.

(40) Πρβλ. Ν. Τωμαδάκη, Σύλλαβος Βυζαντινῶν μελετῶν καὶ κειμένων, Ἀθήναι 1961, σ. 99 κ. ἑ.—καὶ μοναχοῦ Ἀνατ. Ἐκκλησίας, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 33 κ. ἑ.

καρποφορεί ή έκμηδενίζεται κάτω από την δραστική του επενέργεια (παραβολαί ζύμης-κόκκου συνάψεως).

Ἐπειτα ἀκολουθεῖ ὁ θεῖος φωτισμός, πού ὀδηγεῖ δια τῆς ὠριμάνσεως στήν πνευματική τελείωσι, ὅπου πλέον συνάγεται «ὁ Καρπός τοῦ Πνεύματος ἐν πάσῃ ἀγαθwsύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ»⁽⁴¹⁾. Ἡ ἐσχάτη μορφή τῆς τελείωσεως—ἡ θεία μέθεξις—χαρακτηρίζεται ἀπό μία ἐντονη θέωσι τῶν στοιχείων τῆς ὑπάρξεως, καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἐνσάρκωσι τῆς imitatio Christi, πού τὸ ἀποκορύφωμά της ἀποτελεῖ ὁ λόγος τοῦ Παύλου: «Χριστῶ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός»⁽⁴²⁾.

Ἔτσι ἡ ἐφθαρμένη φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγεται στὴ σφαῖρα τῆς ἀθανασίας, ὅπου ὁ πλήρης ψυχικός ταυτισμός συντελεῖ στὸ θαῦμα τοῦ ἀρμονικοῦ συγκεκριασμοῦ ἀναψυχῆς καὶ πάθους. Ὁ συγκεκριασμός αὐτός πολλακίς προβάλλεται περαιτέρω γιὰ λόγους παιδαγωγικούς στὸ ἐπίπεδο τῶν αἰσθητῶν, ὅπου νοεῖται ἡ ὡς θέωσις χρονικῆς διαδοχῆς ἀντιθέτων ἐννοιῶν (σκότος-φῶς, ζωὴ-θάνατος), ἡ ἐπέχει θέσις ἠθικῆς προσταγῆς, πού στήν ὑψηλὴ τῆς ὑπολασθάνει ἡ ἔννοια κάποιας ὑπερβολῆς⁽⁴³⁾.

Η ΘΕΜΕΛΙΩΔΗΣ ΑΡΧΗ

«Τὸ μυστικὸ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι, πῶς μέσα τῆς διασταυρώνεται ὁ χρόνος μετὰ τὴν αἰωνιότητα». Αὐτὴ ἡ μεγάλη ἀλήθεια πρέπει ν' ἀποτελεῖ τὴν ἀφαιρητὴν κάθε φιλοσοφικῆς θεωρήσεως γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ φαινομένου τῆς πνευματικῆς παρουσίας στὴ ζωὴ, πού στὸ βάθος της εἶναι μιὰ πολὺμορφη σύνθεσις.

Ἀπὸ τὸ σημεῖο ἐκεῖνο ξεκινᾷ, καὶ πάλι ἐκεῖ καταλήγει ἡ ρεαλιστικὴ μεταφυσικὴ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Δανοῦ φιλοσόφου Søren Kierkegaard (1813-1855),

(41) Ἐφεσ. Ε', 9.

(42) Γαλ. Β', 20.

(43) Πρῶτ. Ἐφεσ. Ε', 8—Μάρκ. Η', 36.

μιᾶς μεγάλης φυσιογνωμίας τοῦ Προτεσταντισμοῦ.

Μέσ' ἀπ' τὴν πνευματικὴ τοῦ δημιουργία (δέκα πέντε τόμοι γραμμένοι ἀπὸ τὸ 1843 ἕως τὸ 1851), ξεπροβάλλει ἀνάγλυφη σὲ μιὰ σειρὰ ἀλληλοδιαδόχων βιωματικῶν ἐναλλαγῶν ἡ ἀναφορά τοῦ στήν διαλεκτικὴ τοῦ πνεύματος⁽⁴⁴⁾.

Ἐμβαθύνοντας στὴ ζωὴ ὁ Kierkegaard ἀποκαλύπτει καὶ ἀναλύει τοὺς βασικούς τρόπους της, πού σκιαγραφοῦν τὰ στάδια τῆς τελειώσεως τῆς προσωπικότητος⁽⁴⁵⁾. Διακρίνει κατ' ἀρχὴν τὸ στάδιο τῆς αἰσθητικῆς, πού ἀρχίζοντας μετὸν ρομαντισμὸ διεγείρει τὸ συναίσθημα τῆς τραγικότητος τῆς ζωῆς καὶ ὀδηγεῖ σὲ μιὰ κατάστασι ἀπελπισμοῦ⁽⁴⁶⁾. Τὸ κενόν, πού δημιουργεῖται στήν ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἔλλειψι τῆς πληρότητος σπεύδει νὰ καταλάβῃ τώρα ἡ μελαγχολία (la mélancolie de Néron). Ὡς συνέχεια ἔρχεται τὸ στάδιο τῆς ἠθικῆς ζωῆς. Ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ ὅμως ἕως τὴν ἠθικὴ παρεμβάλλεται ἕνα πνευματικὸ διάμεσο, ἕνας ὑπαρξιακὸς προδιορισμός (détermination).

Εἶναι ὁ σύνδεσμος τῆς εἰρωνείας, μιᾶς συνθέσεως ἠθικοῦ πάθους καὶ πνευματικῆς καλλιέργειας (culture). Ἐδῶ πιὰ ἀναπτύσσεται τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης, πού ἐκπηγάζει ἀπ' τὴν ἐλευθερία. Τὸ πνεῦμα ἐπαγρυπνεῖ καὶ καταστρώνει σχέδια. Ἐν τούτοις ὅμως, οἱ προοπτικὲς εἶναι κυριευμένες ἀπὸ τὸν ἴλιγγο τῆς ἐ-

(44) Περὶ τοῦ S. Kierkegaard πρβλ. Ἱ Θεοδωρακοπούλου. Χριστιανικά καὶ φιλοσοφικά μελετήματα, Ἀθήναι 1949, σσ. 35-56· Henri de Lubac, s. j., Le drame de l' humanisme athée, Paris 1965, par. A, sap. B III, p. 77 κ. ἑ. S. Kierkegaard, L' Existence (P.—H. Tisseau—J. Brun), Paris 1962. Δ. Κουτάλου, Ὁ Ὑπαρξισμός, Ἀθήναι 1962. Emile Bréhier, Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, τόμ. Β, μετ. Κ. Τριανταφυλλίδη, Ἀθήναι 1958, σ. 371 κ. ἑ. Θ. Καρατζᾶ, Σέρεν Κίρκεγκααρντ, Ἀκτῖνες 1955, σ. 501 κ. ἑ. Schweizer Lexicon, Bd. IV, Zürich 1947, c. 899 καὶ Der grosse Brockhaus, Bd. 6 (1955), S. 367.

(45) S. Kierkegaard, Les stades sur le chemin de la vie, 1845.

(46) Πρβλ. S. K. L' Existence (P.—H. Tisseau—J. Brun), Paris 1962, p. 108, 123 κ. ἑ.

λευθερίας. Ἡ «πρώτη ἀγάπη», ὅπως καὶ τὸ κάθε τι στὴ ζωὴ μας εἶναι μία σύνθεσις τῆς ἐλευθέρου βουλήσεως καὶ τοῦ ἐξαναγκασμοῦ, τοῦ γενικοῦ καὶ τοῦ εἰδικοῦ, ποῦ πολλὰκις ἐγγίζει τὰ ὅρια τοῦ πεπωμένου. Μέσα σ' ὅλα προβάλλει ἀδυσώπητο τὸ δίλημμα τῆς ἐκλογῆς, ποῦ ὁδηγεῖ τὸ ἄτομο σὲ μία ἀγωνιώδη κατάστασι βιώσεως σχετιζομένη πρὸς «τὴν μελέτη θανάτου» τοῦ Πλάτωνος (Φαίδων). Εἶναι ἡ ὑπαρξιακὴ ἀγωνία, ποῦ μὲ τὴν πιὸ τέλεια μορφή της ἀποτυπωμένη στὸ θεῖο μεγαλεῖο τῆς Γεθσημανῆ, διανοίγει τὸν δρόμο πρὸς τὴν αὐτογνωσία⁽⁴⁷⁾.

★ ★ ★

Ἡ αἰσθησιακὴ μεγαλοφυΐα, ὅπως ἐκφράζεται στὴν ὄπερα τοῦ Mozart «Don Juan» (1787), ἀπεδείχθη ἀνίσχυρη γιὰ ὑψηλοῦς ὄραματισμούς. Ἡ συναίσθησις τῆς ἀδυναμίας αὐτῆς καὶ ἡ ὁμολογία τῆς κενότητος, σὰν ἐσωτερικὰ γεγονότα, ὁδηγοῦν στὴν ἀφύπνισι τοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Τὸ ἐνθουσιαστικὸ στοιχεῖο τῆς πίστεως ἀποκαλύπτει στὸν ἄνθρωπο τὸ θρησκευτικὸ πρόβλημα, δηλαδὴ τὸν εἰσάγει στὸ στάδιο τῆς πνευματικῆς τελειώσεως, ὅπου τελειώνει ἡ σφαῖρα τῶν φαινομένων καὶ ἀρχίζει ὁ κόσμος τοῦ μυστηρίου⁽⁴⁸⁾. Ἔτσι, μὲ τὴν θρησκευτικὴ πῖ-

(47) Αὐτόθι σ. 135, 19 κ. ἐ.—Πρβλ. κ. Γεωργούλη, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 76.

(48) Πρβλ. S. Kierkegaard, *Crainte et*

στι, σὰν τὴν ὑπέρτατη ἀλήθεια, καὶ τὴν ὑποταγὴν στὸ θεῖο θέλημα, ἐπανερχεται ἡ διασαλευθεῖσα ἰσορροπία μεταξὺ αἰσιοδοξίας καὶ ἀπαισιοδοξίας⁽⁴⁹⁾, καὶ ἡ λογικὴ θεωρία τῆς ἀγωγῆς μετατρέπεται σὲ βίωσι πάθους, ποῦ ὁδηγεῖ τὴν φιλοσοφικὴ σκέψι στὴν ἀνακάλυψι τῆς θεμελιώδους συστάσεως τῆς πνευματικῆς ὑπάρξεως. Εἶναι μία ἱερὴ ἀποκάλυψις, ποῦ μὲ θάσι τὴν πίστι στὸ ἀχώρητο μυστήριον τῆς ὑπερβολῆς, λαμβάνει χώραν στὸ Σταυρικὸ σύμβολο μὲ τὴν ἀρμονικὴ σύζευξι τραγικότητος καὶ πνευματικῆς ἀντιθέσεως.

Πρόκειται γιὰ τὴν ἀποκάλυψι τῶν δύο συνθετικῶν στοιχείων τῆς πνευματικῆς παρουσίας: τοῦ χρόνου καὶ τῆς αἰωνιότητος (l' homme est une synthèse du temporel et de l' éternel)⁽⁵⁰⁾.

Εἶναι, νομίζω, τὸ μεταφυσικὸ ὑπόβαθρο τῆς ὅλης πνευματικῆς δομῆς.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΚΡΟΥΣΤΑΛΑΚΗΣ

tremblement, 1843, τοῦ ἰδίου, *L' existence* ἔνθ' ἄνωτ. σ. 139 κ. ἐ.—καὶ Ἱ. Θεοδωρακοπούλου, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 45 κ. ἐ.

(49) Πρβλ. Π. Μπρατσιώτου, *Οὐμανισμός καὶ Χριστιανισμός (Διάλεξις)*, Ἀθήναι 1955, ἔκδ. ΧΕΕΛ. ὑπὸ τίτλ. «Διαλέξεις», σ. 25.

(50) S. K., *Le concept d'angoisse* 1935, *sap.* III, p. 136. Πρβλ. Νικ. Νησιώτη, *Υπαρξισμός καὶ χριστιανικὴ πίστις*, Ἀθήναι 1956, σ. 213.

Ο ΝΤΥΑΜΕΛ

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟΝ ΘΕΟ

Δέν υπάρχει τίποτα πιό μυστικό και πιό προσωπικό στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἰδέα ποὺ ἔχει γιὰ τὸν Θεό. Αὐτὸ εἶναι τὸ κέντρο και θάσει αὐτοῦ τοῦ κέντρου κατατάσσεται ἡ σκέψις, προσανατολίζεται ἡ ζωή. Γι' αὐτὸ και ἡ πιό ἀδιάκριτη, ἀλλὰ και πιό βαθειά και πιό ἐσωτερικὴ ἐρώτησις, ποὺ μπορεῖ νὰ τεθῆ σ' ἓναν ἄνθρωπο εἶναι: «Πῶς τὰ πᾶτε μὲ τὸν Θεό;»

Ἄν σημερα θέτουμε αὐτὴ τὴν ἐρώτησι στὸν Georges Duhamel τὸ κάνουμε γιατί ἡ ζωὴ του και τὸ ἔργο του ἀντέχουν σὲ μιὰ τέτοια ἔρευνα.

Ὁ Ντυαμέλ, ποὺ γεννήθηκε στὸ Παρίσι στὰ 1884 και πέθανε τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1966, ἦταν τὸ ἔβδομο ἀπὸ τὰ ὀκτώ παιδιά τῆς οἰκογενείας. Ἐπειτα ἀπὸ τὶς ἐγκύκλιες σπουδές, ἀκολούθησε τὸ πατρικὸ ἐπάγγελμα και τὸ 1909 πῆρε δίπλωμα Ἰατρικῆς. Ἡ πρώτη του ἐμφάνισις στὴν λογοτεχνία χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 1907 ὅταν κυκλοφόρησε τὸ βιβλίο του «Μῦθοι και μάχες». Ἐγίνε τότε μέλος τῆς ὁμάδος τῶν νέων συγγραφέων, ζωγράφων και μουσικῶν τῆς Ἀμπέ ντέ Κρετέιγ μὲ τοὺς Σάρλ Βιλντράκ, Ζὺλ Ρομαίν, Ρενέ Ἀρκό, Ἀλμπέρτ Κλάιζ, και Ἀλεξάντρ Μαρ-

σερώ. Ὅλοι οἱ νέοι τῆς συντροφιάς καλλιεργοῦσαν μαζί μὲ τὰ ὄνειρά τους και τὶς χίμαιρές τους, τὴν τέχνη. Ἦθελαν νὰ ἀναμορφώσουν τὸν κόσμο. Νὰ ξαναφέρουν τὸν Παράδεισο στὴ γῆ. Οἱ προθέσεις τους ἦταν καλές, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα πενιχρό. Ἐτσι, ὕστερα ἀπὸ πολλὰς ἀποτυχημένες προσπάθειες, ἡ συντροφιά τοῦ Κρετέιγ διαλύθηκε και κάθε λογοτέχνης τράβηξε μόνος του τὸ δρόμο του.

Ὁ Ντυαμέλ συνέχισε τὶς μελέτες του, μελέτες βιολογίας και σπουδές μουσικῆς, κυρίως στὸ φλάουτο, ὅπου ἀργότερα θὰ ἀναδειχθῆ δεξιότηχης, και τὶς ἐπιδόσεις του στὴν ποίησι και στὸ θέατρο. Οἱ ἐπιτυχίες του ὑπῆρξαν ἀμέσως ἐλπιδοφόρες. Ὅταν ἐξερράγη ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος ἦταν κριτικὸς τοῦ «Μερκὺρ ντέ Φράνς». Ἐπιστρατεύθηκε και ἐπῆγε στὸ μέτωπο σὰν χειρουργός. Πέντε μῆνες στὰ φορητὰ νοσοκομεῖα τοῦ μετώπου ἔκανε πάνω ἀπὸ δυὸ χιλιάδες χειρουργικὲς ἐπεμβάσεις. Εὔρισκε ὅμως και τὸν καιρὸ νὰ κρατῆ σημειώσεις και νὰ προετοιμάσῃ τὸ ὕλικὸ γιὰ τὸ βιβλίο του «Ἡ Ζωὴ τῶν Μαρτύρων», (1917) ποὺ εἶναι ἀναμφισβήτητα ἓνα ἀπὸ τὰ περισσότερα ἐνδιαφέροντα πο-

λεμικά βιβλία. Ένα χρόνο αργότερα κυκλοφόρησε τὸν «Πολιτισμὸς» του, γιὰ τὸ ὁποῖο πήρε τὸ βραβεῖο Γκονκούρ. Τότε ἐγκατέλειψε τὴν Ἱατρικὴ—χωρὶς ὥστόσο νὰ παύσῃ ποτὲ νὰ δείχνῃ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον γι' αὐτή—γιὰ νὰ ἀφιερωθῇ στὴν λογοτεχνία. Μυθιστορήματα, διηγήματα, ποιητικὲς συλλογές, θεατρικὰ ἔργα, δοκίμια, ταξιδιωτικὲς ἀναμνήσεις, ἀποτελοῦν τὸν ὄγκο τῆς ἐργασίας, πού μᾶς ἄφησε.

Ἀπὸ αὐτὰ ξεχωρίζουν τὰ βιβλία στοχασμοῦ καὶ τὰ μυθιστορημάτα του. Ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀναφέρουμε: «Κατοχὴ τοῦ κόσμου», «Μῦθοι τοῦ κήπου μου», «Οἱ διασκεδάσεις καὶ τὰ παιχνίδια»,—γιὰ τὴν ζωὴ τῶν παιδιῶν—«Γράμματα στὴν Παταγονία», «Σκηνὲς τῆς μελλοντικῆς ζωῆς»—σάτιρα τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ—«Ἡ Ἀνθρωπότης καὶ τὸ αὐτόματο», «Ἡ μουσικὴ παρηγορεῖ», «Ταξίδι στὴν Μόσχα», «Οἰκογενειακὲς ἐριδες», «Λόγοι πρὸς τὰ νέφη», «Ἄμυνα τῶν γραμμιάτων», «Τὸ ζύγισμα τῶν ψυχῶν», «Τὸ ταξίδι τοῦ Πατρὸς Περιό» κ. ἄ. Τὰ κυριώτερα μυθιστορημάτα του ἀποτελοῦν δυὸ κύκλους. Ὁ πρῶτος μὲ τὸν τίτλο «Ἡ ζωὴ καὶ οἱ περιπέτειες τοῦ Σαλαθέν», πού κυκλοφόρησε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1920 καὶ 1932, διαιρεῖται σὲ πέντε βιβλία: «Ἐξομολόγησι τοῦ μεσονυκτιοῦ», «Δυὸ ἄνδρες», «Ἡμερολόγιο τοῦ Σαλαθέν», «Ἡ λέσχη τῶν Λυωνέζων», «Τέτοιον πού στὸν ἑαυτὸν του». Ὁ δεῦτερος κύκλος, «Τὸ χρονικὸ τοῦ Πασκιέ», πού δημοσιεύθηκε ἀπὸ τὸ 1933 ὡς τὰ 1941, διαιρεῖται σὲ τρία βιβλία: «Ὁ συμβολιογράφος τῆς Χάθρης», «Ὁ κήπος τῶν ἀγρίων ζώων» καὶ «Ἡ θεὰ τῆς γῆς τῆς ἑπαγγελίας».

Ὁ Ντυαμέλ ὑπῆρξε συγχρόνως καὶ ἕνας ἀκούραστος ταξιδευτής. Ἐκανε πολλὰ φορὲς τὸν γύρο τῆς γῆς, συμβάλλοντας ἔτσι στὴν διάδοσι τοῦ γαλλικοῦ πολιτισμοῦ. Δώδεκα χρόνια εἶχε παραμελήσει καὶ τὸ συγγραφικὸ του ἔργο γιὰ νὰ ἀνταποκριθῇ στὰ κουραστικὰ ταξίδια ἀνὰ τὸν κόσμο.

Ἀκούραστος πάντοτε ἔπαιρνε μέρος σὲ πολλὰς ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς μας. Μετείχε σὲ ἐπιτροπὲς ἀποναμῆς λογοτεχνικῶν βραβείων, σὲ πνευματικὲς συγκεντρώσεις καὶ διεθνή συνέ-

δρια. Τιμῆθηκε μὲ τὸν Μεγαλόσταυρο τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς καὶ καὶ μὲ τὸν πολεμικὸ σταυρὸ 1914-1918. Τὸ 1936 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ἦταν ἐπίσης μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἑθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἀπὸ τὸ 1960 πρόεδρος τῆς Ἱατρικῆς Ἀκαδημίας.

★ ★ ★

Σ' ὅλη του τὴν ζωὴ ὁ Ντυαμέλ ὑπῆρξε ὁ μελετητὴς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ χειρουργὸς Ντυαμέλ παρακολουθοῦσε τὴν ἐπικοινωνία τῶν ὀργάνων μεταξὺ τους, ὁ ψυχολόγος μυθιστοριογράφος Ντυαμέλ ἐνεθάθυνε στὰ σκιρτήματα τῆς ψυχῆς, σ' ὅ,τι πιὸ μουσικὸ ἔχει μέσα της, σ' ὅ,τι καλὸ καὶ ὑψηλὸ, σ' ὅ,τι ἀληθινὰ ἀνθρώπινο. «Θεωροῦσε τὴν καλωσύνη ἔμφυτη, σημειώνει ὁ Γ. Πράτσικας, φυσικὴ στὸν καθένα, ἀγαποῦσε τὴν γλυκύτητα πού ἐνθαρρύνει, συμπονοῦσε τὴν πάσχουσα ἀνθρωπότητα μ' ὅλη του τὴν ψυχὴ. Αὐτὸ ἦταν τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ: ἢ μέχρις ὑπερβολῆς καλωσύνη του γιὰ τὸν πλησίον. ...Αὐτὴ ἡ ἐγκαρδιότητα γιὰ τὸν ἄλλο, τὸν φίλο του, τὸν σύντροφό του, τὸν ἀδελφὸ του, βασιζόταν στὴν ἰδεολογία τῆς καρδιάς. Στὴν καρδιά πού συμπονεῖ καὶ ἀγαπᾷ. Οἱ τελευταῖες γραμμὲς τῆς «Ζωῆς τῶν Μαρτύρων» μᾶς τὸ ἀποκαλύπτουν καθαρά: «Ἐνωσι τῶν ἀνγῶν καρδιῶν γιὰ τὴν λύτρωσι τοῦ δυστυχομένου κόσμου». Καὶ στὸ συμπέρασμα τοῦ «Πολιτισμοῦ» τονίζει χαρακτηριστικά: «Ἄν ὁ πολιτισμὸς δὲν βρίσκεται στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, ἔλοιπὸν, δὲν ὑπάρχει πουθενά».

Στὴν καρδιά ὅμως τοῦ Ντυαμέλ ἦταν θρονιασμένος ὁ ἀληθινὸς πολιτισμὸς, ὁ πολιτισμὸς τοῦ Πνεύματος. Ἡ ζωὴ του ἦταν μίᾳ παρουσία ἀνθρώπου τοῦ Πνεύματος στὸν καιρὸ μας. Τὴν ἀπλωσε πάνω σὲ μίᾳ ὁμαλῇ ἐπιφάνεια καὶ μᾶς τὴν ἄφησε χειρόγραφο καθαρὸ καὶ ἐπιβλητικὸ, σὰν θαρσύμαντη ὑποθήκη. Εἶναι ἀπαραίτητο ἢ ζωὴ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου νὰ ἔχη αὐτὴν τὴν ἀξία; Ἀναμφιβόλως ναί, ἀν θέλῃ νὰ δικαιώσῃ τοῦτον τὸν τίτλο.

Καὶ ὁ Ντυαμέλ δικαίωσε τὸν τίτλο αὐτό,

δίνοντας μαζί με την ζωή του και μηνύματα ηθικής στους συναθρώπους του. Τους ζητούσε ευαίσθησία και συμπόνια για τόν πλησίον. Δεν έπαυε να προτείνει στους «αδελφούς του» να αποκτήσουν τὸ ἰδανικὸ τῆς φρονήσεως καὶ τῆς καλωσύνης. Ὑπῆρξε ἕνας μεγάλος μοραλίστας.

★ ★ ★

Μιά μέρα, ὕστερα ἀπὸ μιὰ συζήτησι μὲ φίλους, κάποιος τοῦ εἶπε: «Μᾶς ἔδωσες μιὰ ἠθική. Τώρα μᾶς χρωστᾶς μιὰ μεταφυσική». «Αὐτὰ τὰ λόγια μὲ τάραξαν περισσότερο ἀπὸ ὅσο μπορῶ νὰ πῶ», γράφει ὁ Ντυαμέλ. Τὸν τάραξαν γιατί, γιὰ τὴν μεταφυσικὴ αἰσθανόταν «ἀναρμόδιος». Χωράφι του ἦταν ἡ ἠθική. Δὲν τοῦ ἄρесе ὁ ρόλος τοῦ «προφήτου». Εὐχαρίστως ἔδινε αὐτὸ ποῦ εἶχε, τὴν πείρα του σὰν ἠθικολόγου, ποῦ ἤξερε τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, καὶ σὰν γιατροῦ ποῦ ἤξερε τίς ἀρρώστειες τοῦ σώματος.

Τὴν στάσι του αὐτὴ τὴν ὑπαγόρευε ἡ προσωπικὴ του στάσι ἀπέναντι στὸν Θεό. Ὁ Θεὸς ἐρχόταν συχνὰ πυκνὰ στὴν πέννα τοῦ Ντυαμέλ. Τὸν ἀπασχολοῦσε ἡ ὑπαρξις Του. Δὲν ἀνῆκε στὴν παράταξι τῶν ἀνθρώπων ποῦ ἀρνοῦνται τὸν Θεὸ καὶ παραιτοῦνται ἀπὸ κάθε μεταφυσική. Ἀνῆκε στοὺς ἀνθρώπους ποῦ σ' ὄλη τους τὴ ζωὴ ἀντιμετωπίζουν τὸ μεγάλο αὐτὸ θέμα. Γι' αὐτοὺς ἔγραφε: «Ὁ περαστικὸς ποῦ σὲ σταματᾶ γιὰ νὰ σοῦ ζητήσῃ φωτιά, ἂν λίγο τὸν ἀφήσῃ νὰ σοῦ μιλήσῃ, σὲ δέκα λεπτὰ θὰ σοῦ ζητήσῃ τὸν Θεό. Ὅλοι, εἴτε τὸ ξέρουν, εἴτε ὄχι, θέλουν ἕναν νόμο, ἕναν κανόνα, μιὰ κατεῦθυνσι, ἕναν προορισμὸ στὴν ζωὴ. Ὅλοι ζητοῦν στὰ σκοτεινὰ τὸν Θεὸ καὶ τὴν αἰώνια ζωὴ, ἔστω καὶ ἂν εἶναι κυνικοί, σκεπτικισταί, ἀνάγωγοι, ἀνάισθητοι».

Ὁ ἁμαρτωλὸς, στὸ θάθος τοῦ αἴσχους του, ὁ ἁμαρτωλὸς τυραννισμένος ἀπὸ τίς τύψεις τῆς συνειδήσεως, ντροπιασμένος ἀπὸ τίς ἀδυναμίες του καὶ παραπαίοντας ἀπὸ πῶσι σὲ πῶσι, μοιάζει συχνὰ πιὸ κοντὰ στὸν Θεὸ ἢ τοῦλάχιστο περισσότερο διατεθειμένος νὰ Τὸν ἀναζητήσῃ, ἀπὸ τὸν

ἄλλο, ποῦ ἐγκαθίσταται σὰν μόνιμος κάτοικος στὸ παλάτι τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς. Κάποτε μάλιστα ἡ φρόνησις, ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶναι αὐτὸ ποῦ μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ ὁ ἄνθρωπος χωρὶς, φαινομενικά, τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τὸν γεμίζει ἀπὸ αὐτοϊκανοποίησι.

Ὁ Ντυαμέλ ὅμως, παρ' ὅλο ὅτι ἦταν ἄνθρωπος μὲ βαθὺ ἠθικὸ ἔρεισμα, πολλὴ φρόνησι, κυριαρχημένος ἀπὸ μιὰ σπάνια ἀνωτερότητα, δὲν ἠσυχάζε. Εἶχε μέσα του τὴν περιέργεια γιὰ τὸν Θεό. Συγχρόνως ὅμως δοκίμαζε καὶ τὴν ἀμφιβολία. Κάποτε-κάποτε ὅταν ἀνέφερε τὸν Θεό, πρόσθετε καὶ τὴν μικρὴ φράσι: «ἂν ὑπάρχη». Οἱ ἀμφιβολίες του ὅμως δὲν τοῦ ἔδιναν μιὰ ἄνσει, μιὰ σταθερότητα. Συχνὰ ταραζόνταν ἀπὸ μυστικὲς ἀνησυχίες.

Τὰ πρόσωπα τῶν ἔργων του, ποῦ δὲν εἶναι φανταστικὰ πορτραῖτα, ἀλλὰ ἀπεικόνισις τοῦ ἑαυτοῦ του, φανερώνουν μὲ ποικίλους τρόπους αὐτὴ τὴν ἐσωτερικὴ ἀνησυχία. Ἀνησυχία ποῦ πηγάζει κατὰ τὴν ἔκφρασι τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τὴν «ἀναζήτησι τῆς σωτηρίας». Γράφοντας τὸν Σαλαβὲν δὲν θέλησε νὰ μᾶς ἀφήσῃ μιὰ μελέτη γιὰ τὴν ἐποχὴ μας ἢ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἕναν κοινωνικὸ τύπο, σὰν τοὺς ρομαντικούς τοῦ 19ου αἰῶνος. Μεταθέτοντας συστηματικὰ τὸ ἐνδιαφέρον του, τὸ προσανατόλιζε στὶς «προσωπικὲς περιπέτειες», στὶς «κρίσεις τῆς ψυχῆς». Ὁ ἥρωάς του δὲν εἶναι μόνον ἕνας μικροαστὸς παρισινός, ἕνας ὑπάλληλος γραφείου, δὲν εἶναι οὔτε τὸ σύμβολο τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου: εἶναι ἕνας ἄνθρωπος ποῦ προσπαθεῖ νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴ του μέσα στὸν κόσμον. Δὲν ἠσυχάζει μὲ τὴν πραγματικῶς μερικῶν ἠθικῶν ἐντολῶν. Ἀναζητεῖ ἕναν μεταφυσικὸ ἄξονα. Στὴν Μαργαρίτα, κεντρικὴ ἥρωίδα, ποῦ τὸν ρωτᾷ τί τοῦ λείπει γιὰ νὰ εἶναι εὐτυχισμένος, ἀπαντᾷ: «Ὁ Θεὸς καὶ μιὰ ἀθάνατη ψυχὴ».

Λιγώτερο τραγικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ Πασκιέ, ποῦ εἶναι ὁ κεντρικὸς ἥρωας τοῦ δευτέρου μεγάλου μυθιστορηματός του. Ἀναλύοντάς μας τὸν χαρακτήρα του μᾶς παρουσιάζει ἕναν ἄνθρωπον, ποῦ νοιώθει

τήν ανάγκη τῆς ἀγνότητος, τῆς καλωσύνης, τῆς ἀρετῆς. Ὑπέφερε ὄλες τις συμφορές τῆς οἰκογενείας του, καί τίποτα δέν τόν πόνεσε περισσότερο ἀπό τήν στιγμή, πού ἀνεκάλυψε στόν χαρακτήρα του τήν ἐπιμονή. Νά ἐξαγνισθῆ, νά ἐξαγορασθῆ, αὐτός ἦταν ὁ σκοπός τῆς ζωῆς του. Ζητοῦσε ὅμως τήν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ του σέ δευτερεύοντα μονοπάτια, στήν μουσική καί στίς θετικές ἐπιστήμες. Ὁ ΔΡΟΜΟΣ δέν ἦταν γι' αὐτόν τόν περισσότερο καιρὸ ὀρατός. Ἔρχονταν ὅμως καί στιγμές, πού ἀμφέβαλε γιά τὰ εἰδωλά του. Δέν μποροῦσε ὅμως καί νά νοιώσῃ θαθειά, νά πιστέψῃ ἀκράδαντα πῶς αὐτά τὰ εἰδωλα πού τόσο ἐθαύμαζε, δέν γεμίζουν τὸ κενόν, πού, ὅπως λέει ὁ Κλωντέλ, ἀφήνει ἡ ἀπουσία τοῦ Θεοῦ.

Συχνά οἱ ἥρωες τοῦ Ντυαμέλ μένουν στήν ἀναζήτησι τῆς σωτηρίας. Δέν πετυχαίνουν νά φθάσουν στὸ εὐτυχισμένο τέρμα. Ἀγωνίζονται ὅμως καί ἐπιθυμοῦν τήν σωτηρία. Ρωτάει τότε ὁ Ντυαμέλ: «Ἡ ἐπιθυμία τῆς σωτηρίας δέν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ ἀπόσταγμα τῆς σωτηρίας, δέν εἶναι ἡ σωτηρία;». Καί ὁ μελετητής του Ἐρ. Σιμόν, σχολιάζει: «Δέν ξέρω ἂν ὑπάρχῃ πῶς πένθιμη σύλληψι τοῦ πνευματικοῦ δράματος τοῦ ἀνθρώπου. Στὰ μάτια τοῦ Ντυαμέλ δέν γεννηθήκαμε γιά τήν νίκη, ἀλλὰ γιά τὸν ἀγῶνα...».

★ ★ ★

Μέ τοὺς ἥρωάς του μᾶς ζωγράφισε τήν ἀτομική του πνευματική πορεία. Πέρασε καί αὐτός, ὅπως καί ἐκεῖνοι, περίοδο πού ἔζησε «ἀπελευθερωμένος» ἀπὸ τὴν θρησκευτική πίστι. Δηλώνει ὅτι ἦταν ἀγνωστικιστής, «ἀπελπισμένος ἀγνωστικιστής», λέει κάπου. Συγχρόνως ὅμως ἔνοιωθε καί μετανοιωμένος γιά τὴν ἀπώλεια τῆς πίστεως. «Μετάνοιωνα συχνά, ἴσως καί κάθε μέρα καί ἀναζητοῦσα τὴν πίστι, πού προσφέρει μιὰ μεταφυσική καί ἕνα ἠθικὸ θάθρο. Ἐνοιωθα εἰλικρινὰ στενοχώρια γιά τὴν ἀπώλεια τῆς πίστεως αὐτῆς. Ἄδικη ὅμως στενοχώρια, γιατί δέν προσφέρει τίποτα...».

Τὰ αἶτια καί τὰ κίνητρα, πού τὸν ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὴν πίστι, δέν μᾶς τὰ ἐκ-

θέτει καθαρὰ. Τὰ καταλαβαίνουμε ὅμως ἀπὸ τὰ γραφόμενά του. Εἶναι ἡ θεοποίησις τῆς λογικῆς. Ζητάει γεγονότα καί ἀπτες ἀποδείξεις. Οἱ ἀποδείξεις τοῦ Χριστιανισμοῦ δέν τὸν ἱκανοποιοῦν. Ἡ χριστιανική ὑπόθεσις δέν τοῦ φαίνεται οὔτε ἀρκετὰ βασισμένη στήν λογική, οὔτε κυρίως ἐντελῶς ἐπεξηγηματικὴ τῆς ὑπάρξεως τοῦ σύμπαντος.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι συνάντησε ἕναν ἀπλὸ ἱερέα—μᾶς τὸν περιγράφει σ' ἕνα του ἔργο—ἀπὸ τὸν ὁποῖον ζητάει ἀποδείξεις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς ὅμως ἀντὶ νά τοῦ ἀραδιάσῃ θεολογικούς στοχασμούς γιά τὴν ὑπαρξί τοῦ Θεοῦ, τοῦ λέει κλαίγοντας: «Ὁ Θεὸς ὑπάρχει γιατί τὸν εἶδα». «Περίμενα, γράφει ὁ Ντυαμέλ, περίμενα μιὰ καταπληκτικὴ ἀποκάλυψι, καί ὁ ἀπλὸς αὐτὸς ἱερεὺς δέν βρῆκε νά μοῦ πῇ παρὰ αὐτὴ τὴν παιδαριώδη φράσι, πού καί ἂν δέν εἶναι παιδαριώδης ἐμένα ἔτσι μοῦ φάνηκε». Πρὶν ὅμως χωρίσουν, τὸν εὐχαριστεῖ: «Ἄν ἤμουνα ἄξιος νά πιστέψω, τοῦ λέει, σκέπτομαι ὅτι θὰ μὲ εἶχατε πείσει». Καί συνεχίζει: «Δέν τολμοῦσα νά τοῦ πῶ ὅτι θαθειά μέσα στήν καρδιά μου, σεβόμενι μόνο τὰ δάκρυά του, πού γιά μένα ἦταν πιὸ ἰσχυρά ἀπὸ κάθε ἄλλῃ ἀπόδειξι».

Ἀξιόλογη στάθηκε καί ἡ ἐπίδρασι τοῦ Φρανσουά Μωριάκ στήν πνευματικὴ ἐξέλιξι τοῦ Ντυαμέλ. Σὲ κάποιον τοῦ γράμμα θυμᾶται τὸν καυγᾶ πού εἶχαν μὲ τὸν Μωριάκ πάνω στὸ θέμα τοῦ Θεοῦ, καυγᾶς πού κατέληξε νά ἐκτιμῆσῃ περισσότερο τὴν πίστι τοῦ Μωριάκ. Καί συνεχίζει: «Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, πού κάθε ἡμέρα πρέπει νά ψάχνουμε ἕναν προσανατολισμό, νά θρίσκουμε σημεῖα σταθερά, νά ἀνασυγκροτοῦμε τίς ἀξίες μας, νά ἐφευρίσκουμε γιά κάθε πρόβλημα, ὄχι μόνο μιὰ λύσι, ἀλλὰ ὀλόκληρη μέθοδο, ἐμεῖς πού ὑποφέρουμε χωρίς πολλές ἐλπίδες ἢ μᾶλλον χωρίς καμμιὰ ἐλπίδα, μπαίνουμε κάποτε στόν πειρασμό νά κυττάξουμε μὲ ζήλια τοὺς ἀδελφούς μας, πού κάθονται μέσα στήν βεβαιότητα. Σὲ τέτοιες στιγμές ἔρχεται ὁ Φρ. Μωριάκ, σκύβει στὸ αὐτὶ μας καί μᾶς μιλάει γιά τὴν ἀγωνία τῆς ἀναζητήσεως, γιά

τά πάθη του Χριστιανού, για τις προσωπικές του δυσκολίες, που βρίσκει μέσα στον δρόμο της πίστεως. "Ετσι ξέρει να μιλάει ή αληθινή αγάπη και εύπλαχність!».

Σιγά-σιγά ο Ντυαμέλ απαγκιστρώνεται από τον «άπελπισμένο άγνωστικισμό του», από την «ήδονή της άπελπισίας», δέν φθάνει όμως και στην πλήρη ύποταγή στον Θεό. Ξεφεύγει από την άμφιβολία, ή σκέψις του όμως προσανατολίζεται στον άνθρωπο χωρίς Θεό, στον άνθρωπο που νομίζει ότι μπορεί να σωθή με την προσωπική του δύναμη, να εξαγορασθή με τις προσωπικές του αξίες. Γεμάτος χριστιανικές ιδέες, αλλά άμποτισμένος με άνθρωπιστική άλλαζονεία, σκέπτεται την σωτηρία του, αλλά θέλει να σωθή μόνος. "Οδηγείται έδω ή συγγραφέας μας, γιατί έγκαταλείπει, τονίζει ή βιογράφος του "Ερ. Σιμόν, την ιδέα ότι άνάμεσα στον Δημιουργό και στο δημιούργημά του μπορεί να ύπάρξει ένας δεσμός αγάπης, έντελώς προσωπικής σχέσεως, και ότι ή άνθρωπος άνίσχυρος έκ φύσεως, πρέπει να περιμένη κάτι δωρεάν και μάλιστα να ίκετεύσει. "Υψώνεται συνεχώς προς την ιδέα της λυτρώσεως, αλλά είναι άπίστευτα κενή από την παρουσία του Λυτρωτού. Αυτό όμως είναι ούτοπία.

Τό έννοιωσε, όταν, παρ' όλα τά έμπόδια από τό ύλιστικό κλίμα της έποχής του και την πεποίθησί του στην αξία του ανθρώπου, έφθασε στο τέρμα του δρόμου. "Όταν στάθηκε μπρός στην πέτρα της έρήμου. "Η πέτρα όμως της έρήμου δέν δίνει νερό παρά σ' εκείνον που την κτυπάει με την ταπεινή έλπίδα στην καρδιά. Και ή Ντυαμέλ την κτύπησε κάποτε με ταπεινή έλπίδα. Τότε ή Χάρις του δόθηκε πλούσια. "Η χριστιανική πίστις θρόνιασε στην ψυχή του. "Ενοιωσε στά θάθη του είναι του, «ότι ή "Αλήθεια ύπάρχει μόνο στην Πίστι. Στην Πίστι που δίνει μίαν άγνή χάρι, μιά νέα γλύκα στη ζωή μας, που γεννάει μέσα μας

τό λυρικό ένθουσιασμό». Στην Πίστι, που κάνει, ώστε ή έσωτερική ζωή του ανθρώπου να είναι λιγώτερο τεταμένη, λιγώτερο τραγική από την ζωή του «άπελπισμένου άγνωστικιστού». Στην πίστι που μας βοηθεί στο να ζήσουμε καλύτερα, στο να ύψωθή ή ό τόνος της ζωής μας, να γίνουμε αισιόδοξοι, να άνακαλύψουμε την ευτύχια «"Η ευτύχια, τονίζει, δέν βρίσκεται στον ίλιγγο της ταχύτητος, ούτε στα έπιτεύγματα του μηχανικού πολιτισμού, βρίσκεται στην άληθινή πρόοδο της ψυχής. "Όλοι μας οί πόθοι στρέφονται προς έναν ήθικό πολιτισμό, τον μόνο ίκανό να μας έξυψώσει, να χορτάσει την έσωτερική μας δίψα, να μας προασπίσει από τό πνεύμα της ύλοφροσύνης. Για να φθάσουμε όμως κάποτε εκεί πρέπει να χρησιμοποιήσουμε όλες μας τις δυνάμεις για να μεταθέσουμε τό θάρος από τις λέξεις «πλούτος», «κατάκτησις», «έξουσία», στην πραγματικότητα ψυχής».

Στην ύπερυλική αυτή πραγματικότητα χάρισε τά ώριμα χρόνια της ζωής του. Με την άκτινοβολία της προσωπικότητός του και την πέννα του ύπηρέτησε τό Πνεύμα, κήρυξε την αξία του. Και έκλεισε την ζωή του, ύπογράφοντας την στιχομυθία με την όποία τελειώνει ένα από τά τελευταία του βιβλία, «Τους συντρόφους της "Αποκαλύψεως».

«Είναι αρκετό, Θεέ μου, που με εξέλεξες και μου άνέθεσες να μιλω έκ "Ονόματός Σου, και να Σε κηρύττω στους συνανθρώπους μου; Τί μπορεί να κάνη άκόμα κανείς για να δεχθή την συγγνώμη Σου; Με δέχεται Κύριε;

»Και από ψηλά άκούσθηκε μιά φωνή σαν ψίθυρος φθινοπωρινός που έλεγε: Ναί... Ναί... Ναί!

»Και ή ταξιδιώτης της ζωής έκλεισε τό βιβλίο, ψιθύρισε «εύχαριστώ» και χάθηκε μέσα στη νύχτα άπαλλαγμένος από την γήινη βιωτή και τά όνειρα».

Ι. Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

Η ΑΓΝΩΣΙΑ ΩΣ ΗΘΙΚΗ

Είναι γεγονός, ότι οί "Έλληνες Σκεπτικοί φιλόσοφοι έδέχοντο την άγνωσταν ώς ήθικήν" έν τινι λοιπόν πληροφορία, ήν διέσωσεν ό 'Αριστοκλής (=Εύσέβ., προπ. XIV, 18, 2) μνημονεύονται τά κάτωθι «ό δέ γε μαθητής αυτού Τίμων φησί δεϊ τόν μέλλοντα ευδαιμονήσειν είς τρία ταύτα βλέπειν' πρώτον μέν όποια πέφυκε τά πράγματα' δεύτερον δέ, τίνα χρή τρόπον ήμάς πρός αυτά διακείσθαι' τελευταίον δέ τί περιέσται τοίς ούτως έχουσι».

Τό άνωτέρω χωρίον έχει γνωσιολογικών χαρακτήρα, διότι περιέχει τόν τρόπον του «θεωρεϊν» τά πράγματα, τουτέστιν έπιζητεί την γνώσιν και κατανόησιν τούτων' κατά τρεις λοιπόν τρόπους κατά τόν φιλόσοφον Πύρρωνα (360-270), τόν εκπρόσωπον της Σκεπτικής αίρέσεως, όφείλομεν νά έξετάσωμεν πράγματι: 1ον ώς πρός την γένεσιν αυτού (=πέφυκε τά πράγματα), 2ον την διάθεσιν ήμών έναντι αυτών τούτων των πραγμάτων (=τίνα χρή τρόπον ήμάς πρός αυτά διακείσθαι) και 3ον όσον άφορᾷ είς τό συμπέρασμα και την ώφέλειαν, ήτις θά προκύψη εκ της άνωτέρω θεωρήσεως.

Η υπό των Σκεπτικών άπάντησις (=ένθ. άνωτ.) είς τά άνωτέρω είναι ή έξής: «τά μέν ουν πράγματά φησιν αυτόν (=Πύρρωνα) άποφαίνειν έπίσης άδιάφορα και άστάθμητα και άνεπίκριτα, διά τουτο μήτε τας αισθήσεις ήμών μήτε τας δόξας άληθεύειν ή ψεύδεσθαι». Ένταύθα άποκλείει πᾶσαν γνώσιν, είτε αυτή τυγχάνει προϊόν της αισθήσεως ή της νοήσεως, διότι πάντα τά πράγματα κατ' αυτόν είναι ίσα και άνευ διαφορών (=άδιάφορα) και συνεπώς ή γνώσις

ήμών περί αυτών δέν είναι δυνατόν νά είναι άληθής ή ψευδής(1).

Έπί του δεύτερου θέματος συνιστά ή αίρεσις των Σκεπτικών άποχήν από οίασδήποτε γνώμης, ήν δύναται νά έχη ό άνθρωπος, άφορώσης είς άντικείμενόν τι, ένεκα άκριβώς της πλήρους άγνωσίας αυτού, διότι κατά Διογένην Λαέρτιον (=IX 103): «Μόνα δέ τά πάθη γινώσκομεν. Τό μέν γάρ ότι όρώμεν, όμολογοϋμεν, και ότι τόδε νοοϋμεν γινώσκομεν, πώς δ' όρώμεν ή πώς νοοϋμεν άγνοοϋμεν».

Έν κατακλειδι ή «άφασία»(2) άποτελεί τό τρίτον και τελευταίον θέμα της γνωσιολογίας των Σκεπτικών φιλοσόφων, άλλ' ή «άφασία» αυτή, ή σιωπή, ήτις είναι προϊόν της παντελούς άρρεψίας («άρρεψία = τό μη άποφαίνεσθαι) έπιφέρει την άταραξίαν(3) και ήρεμίαν της ψυχής, έν άλλιας λέξει την ευδαιμονίαν του ανθρώπου' τό προσφιλές, άλλωστε, σημείον της διδασκαλίας των Σκεπτικών έγκείται είς τό ότι τό πρόβλημα της γνώσεως κατ' αυτούς δέν είναι τί άλλο ή ή όδός πρός ευδαιμονίαν (τό μέλλοντα ευδαιμονήσειν). Έν τῷ σημείῳ τούτῳ οί Σκεπτικοί

(1) Πρῶ. Διογ. Λαέρτ. IX 61: «ού γάρ μάλλον τόδε ή τόδε είναι έκαστον» Γελλ. XI, 5, 4: «ού μάλλον ούτως έχει τόδε ή εκείνως ή ούδετέρως».

(2) Περί των έκφράσεων: άφασία, άκαταληψία, έποχή κ.λ.π. Πρῶ. Διογ. Λαέρτ. IX, 61, 107 και 'Αριστοκλήν ένθ. άνωτ. 'Ιδὲ και Zeller, Die Philosophie der Griechen, Leipzig 1876 I σ. 488, 2.

(3) Πρῶ. 'Αριστοκλήν (=Εύσέβ. Εύαγ. προπ. ένθ. άνωτ. 2): «Τοίς μένοι διακειμένοις ούτω περιέσσεσθαι Τίμων φησί πρώτον μέν άφασίαν έπειτα δ' άταραξίαν».

πρόσκεινται τῷ Δημοκρίτῳ, ὅστις ὠριζε τὴν εὐδαιμονίαν ὡς ψυχῆς ἀταραξίαν⁽⁴⁾· πλὴν ὅμως ὁ ἐξ Ἀβδηρῶν σοφὸς τὴν ἀταραξίαν τῆς ψυχῆς δὲν ἐξασφαλίζει ἕνεκα τοῦ ἀπέχεσθαι⁽⁵⁾ τῶν πάντων ἐξ ἐπόψεως νοητικῆς ἢ αἰσθητικῆς κατακτήσεως τούτων, τουτέστι διὰ τῆς ἀγνωσίας τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ διὰ «τοῦ διορισμοῦ καὶ τῆς διακρίσεως τῶν ἡδονῶν» (= Στωβ. II 7, 3 ip 52, 13).

Θὰ ἡδύνατο νὰ προσθέσῃ τις ὅτι εἰς τὴν προτροπὴν τῶν Σκεπτικῶν, ὅπως οἱ ἄνθρωποι «φεύγῳσι τὰ πράγματα»⁽⁶⁾ (= ἐποχή), ἀφ' οὗ ταῦτα περιβάλλῃ ἢ ἀκαταληψία (= ἀπρόσιτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην νόησιν) καὶ συνεπῶς θὰ ἐπακολουθήσῃ, ὡς εἰκός, ἡ «ἀρρεψία» (= τὸ μὴ ἀποφάνεσθαι), ὑπάρχει ἐτέρᾳ πληροφορία Σκεπτικοῦ τινος φιλοσόφου τοῦ Τίμωνος τοῦ ἐκ Φλιούντος (320-230), ἥτις προσπαθεῖ νὰ μετριάσῃ πῶς τὰ ἀνωτέρω: «τὸ μέλι ὅτι ἐστὶ γλυκὺ οὐ τίθῃμι· τὸ δ' ὅτι φαίνεται ὁμολογῶ» (= Τίμων παρὰ Διογ. Λαερτίῳ IX, 105)⁽⁷⁾. Ἐνταῦθα ἀναφαίνον-

ται τὰ σπέρματα τῆς φαινομενολογίας τῶν Σκεπτικῶν φιλοσόφων (Phaenomenalism), ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον ἤτοι ἡ «νοητικὴ γνῶσις» ἀπέχει τῆς ἐξετάσεως πράγματός τινος, ὅπως ἀνεύρη αὕτη τὰ «αἷτια τῶν αἰτίων», τουτέστι τὴν «ἀρχὴν» αὐτοῦ καὶ παραδίδει τὴν θέσιν αὐτῆς εἰς τὴν ἐμπειρίαν, δηλαδὴ εἰς τὴν αἰσθητικὴν γνῶσιν· ἐν ὀλίγαις λέξεσιν, ἀφ' οὗ δὲν ὑφίσταται «ὀλοκληρωτικὴ» γνῶσις ἀντικειμένου τινός (πράγμα αὐτὸ καθ' ἑαυτοῦ) ὑπάρχει ὁπωσδήποτε ἡ μερική, ἤτοι τὸ φαινόμενον αὐτοῦ⁽⁸⁾. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ φαινομενολογία τῶν Σκεπτικῶν δὲν λύει θεβαίως τὸ πρόβλημα τῆς γνώσεως αὐτῶν⁽⁹⁾, διότι δὲν ὑπάρχει κατ' αὐτοὺς γνῶσις ἀσφαλῆς, οὐδὲ ἀπεριόριστος ἐμπιστοσύνη εἰς τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς πρεσβεύουσιν οἱ δογματικοί· ἔπειτα εἰς ἐκάστην δυνατὴν ἀπόφασιν περὶ πράγματός τινος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γνῶσιν τούτου ἰσχύει συγχρόνως καὶ ἡ

νόμῳ δὲ καὶ ἔθει πάντα τοὺς ἀνθρώπους πράττειν, οὐ γὰρ μάλλον τὸδε ἢ τὸδε εἶναι ἕκαστον, ἰδὲ Σέξτον Ἐμπειρικόν, πρὸς Μαθημ., XI, 140 «οὔτε ἀγαθὸν τί ἐστὶ φύσει οὔτε κακόν, ἀλλὰ πρὸς ἀνθρώπων ταῦτα νόμῳ κέκριται κατὰ τὸν Τίμωνα».

Ἡ τυχὸν γνῶσις παραδίδει εἰς ἡμᾶς τὴν πιθανότητα καὶ οὐχὶ τὴν θεβαιότητα· ἰδὲ Διογ. Λαέρτ., IX 105: «ὁ Τίμων ἐν τῷ Πύρρωνί φησι μὴ ἐκβεβηκέναι (ἐνν. τὸν Πύρρωνα) τὴν συνήθειαν καὶ ἐν τοῖς Ἰνδαλομοῖς οὕτω λέγει· ἀλλὰ τὸ φαινόμενον παντὶ σθένει οὐπερ ἂν ἔλθῃ» (πρὸς Σέξτ. Ἐμπ., πρὸς Μαθημ. VII, 30), Ἀριστοκλέους (= Εὐσέβ. Εὐαγ. προπ. XIV, 18, 15): «ὁπότεν μέντοι φησὶ τὸ σοφὸν δὴ τοῦτο, ὅτι δέοι κατακολουθοῦντα φύσει καὶ τοῖς ἔθεσι ζῆν, μηδενὶ μέντοι συγκατατίθεται». Πρὸς ἔτι Σέξτον Ἐμπ. πρὸς Μαθημ., XI, 20: «κατὰ δὲ τὸ φαινόμενον τούτων ἕκαστον ἔχομεν ἕθος ἀγαθὸν ἢ κακόν ἢ ἀδιάφορον προσαγορεύειν».

(8) Πρὸς Διογ. Λαέρτ., IX, 104 καὶ ἐξῆς: «καὶ γὰρ τὸ φαινόμενον τιθέμεθα, οὐχ ὡς καὶ τὸ τοιοῦτον ὂν· καὶ ἔτι τὸ πῦρ καίει αἰσθανόμεθα, εἰ δὲ φύσιν ἔχει καυστικὴν, ἐπέχομεν» κ.λ.π.

(9) Πρὸς Διογ. Λαέρτ., IX, 114: «Συνεχῆς τε ἐπιλέγειν εἰώθει πρὸς τοὺς τὰς αἰσθήσεις μετ' ἐπιμαρτυροῦντος τοῦ νοῦ ἐγκρίνοντας».

(4) Φαίνεται ὅτι εἰς τῶν διδασκάλων τοῦ Πύρρωνος, ὁ Δημοκρίτειος Ἀνάξαρχος ὁ ἐξ Ἀβδηρῶν, ἐδίδασκε κατὰ Δημόκριτον ὅτι σκοπὸς (=τέλος) τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τυγχάνει ἡ εὐδαιμονία, ἣν καὶ ἐταύτιζε μετὰ τῆς ἀπαθείας καὶ ἀταραξίας καὶ ἄλλων πρὸς αὐτὰς συναφῶν ἐννοιῶν.

(5) Ἰδὲ καὶ Διογ. Λαέρτ. IX. 107: «Τέλος δὲ οἱ Σκεπτικοὶ φασὶ τὴν ἐποχὴν, ἣ σκιᾶς τρόπον ἐπακολουθεῖ ἡ ἀταραξία, ὡς φασὶν οἱ τε περὶ τὸν Τίμονα καὶ Αἰνησίδημον» (ἰδὲ IX, 108) ἐπίσης πρὸς Κικέρ., Acad. II, 42, 130.

(6) Ὁ Πύρρων (πρὸς Διογ. Λαέρτ. ἐνθ. ἀνωτ. 67) σκωπτικῶς πῶς εἰκονίζει τὴν προσπάθειαν τῶν ἀνθρώπων πρὸς κτήσιν ἀσφαλοῦς τῶν πραγμάτων γνώσεως.

(7) Πρὸς Διογ. Λαέρτ. XI 106: «τοῖς δὲ φαινομένοις ἀκολουθεῖν» ἔπειτα κατὰ Πύρρωνα αἱ ἐννοιαὶ: καλόν, κακόν, δίκαιον, ἄδικον κ.λ.π. δὲν ὑπάρχουσιν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰς, ἀλλὰ τοῦναντίον πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω τυγχάνουσιν ἀνθρώπινοι θεσμοὶ καὶ συνήθειαι. Πρὸς Διογ. Λαέρτ. IX, 61: «οὐδὲν γὰρ ἔφασκεν οὔτε καλόν, αὐτε αἰσχρόν, οὔτε δίκαιον, οὔτε ἄδικον, καὶ ὁμοίως ἐπὶ πάντων, μηδὲν εἶναι τῇ ἀληθείᾳ,

ἀντίθετος αὐτῆς: «οὐδὲν ὀρίζειν τὸν Πύρρωνα δογματικῶς διὰ τὴν ἀντιλογίαν» (= Διογ. Λαέρτ. IX 106)· εἶτα ὁ Πύρρων ὡς Σκεπτικός, ἀποτρέπει τὴν χρῆσιν τῆς κρίσεως διὰ τι, διότι δὲν ὑπάρχει πρότερον ἢ γνῶσις τοῦ πράγματος: «διὰ τοῦτο οὐδὲ πιστεύειν αὐταῖς δεῖν, ἀλλ' ἀδοξάστους καὶ ἀκλινεῖς καὶ ἀκραδάντους εἶναι περὶ ἐνὸς ἐκάστου λέγοντας ὅτι οὐ μᾶλλον ἔστιν ἢ οὐκ ἔστιν, ἢ καὶ ἔστι καὶ οὐκ ἔστιν, ἢ οὔτε ἔστιν οὔτ' οὐκ ἔστιν» (10) (= Ἀριστοκλῆς παρ' Εὐσεβ., Εὐαγ. προπ. XIV, 18, 2). Ἔπειτα ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Σέξτου Ἐμπειρικοῦ (= πρὸς Μαθημ. XI 1): «ρῆστα μεθ' ἡσυχίης αἰεὶ ἀφροντίστως καὶ ἀκινήτως κατὰ ταῦτά μὴ προσέχων δειλοῖς ἡδυλόγου σοφίης» (11) παρέχεται τὸ «ἤλος», τοῦτέστιν ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν Σκεπτικὴν αἵρεσιν (12)· ἐκεῖνος ὅστις τυγχάνει, λέγει ὁ Πύρρων, ἀπῆλλαγμένος πάσης γνώμης, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ πράγματα καὶ ἄνευ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν γνῶσιν αὐτῶν δύναται νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὐδαιμονίαν (13)· ἐπομένως τὸ κεντρικὸν σημεῖον τῆς διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας Σκέψεως εἶναι ἡ ἐξασφάλισις τῆς εὐδαιμονίας διὰ τῆς ἀταραξίας τῆς ψυ-

χῆς (14). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαφαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει γνῶσις ἀσφαλῆς οὐδὲ ἰσχύουσα ἀλήθεια· πάντα τὰ πράγματα χαρακτηρίζονται ὡς ἀσταθῆ· μόνον τὸ θεῖον κατ' αὐτὸν παρέχει ἀπόλυτον σταθερότητα (15).

Περαίνων τὰς γραμμάς ταύτας παρατηρῶ, ὅτι ἡ γνωσιολογία τῶν Σκεπτικῶν φιλοσόφων ἐπιφέρει, ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸν «θάνατον» πάσης ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης (16), ἀφ' ἑτέρου δὲ δεσμεύει τὴν αἰσιοδοξίαν τοῦ ἀκράτου δογματισμοῦ καὶ ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς ἀμφιβολίας τὴν κριτικὴν ἔρευναν· ἀλλὰ καὶ τι ἄλλο θὰ ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἡ παραδοχὴ τῶν φαινομένων ὑπὸ τοῦ Πύρρωνος εἶναι μία διέξοδος τοῦ φιλοσόφου, ὅπως οὗτος μετριάσῃ τὴν θεωρίαν τῆς ἀγνωσίας αὐτοῦ· εἶναι ἀδύνατον κατ' αὐτὸν ὁ «Λόγος» νὰ ἐξιχνιάσῃ τὴν «ἀρχὴν» τῶν πραγμάτων καὶ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ «τί ἐστι» ταῦτα, πλὴν ὅμως ἡ ὑποκειμενικὴ ἐμπειρία δύναται νὰ ὁμολογήσῃ πῶς «ταῦτα» φαί-

(10) Πρβ. Διογ. Λαέρτ., IX, 76: «τὸ μὴ δὲν ὀρίζειν ἀλλὰ ἀπροσθετεῖν».

(11) Ἴδὲ καὶ Διογ. Λαέρτ. IX, 65.

(12) Τίμων παρ' Ἀριστοκλεῖ (= Εὐσεβ., Εὐαγ. προπ., XIV, 18, 14): «ἀλλ' οἷον τὸν ἄτυφον ἐγὼ ἴδον ἡδ' ἀδάμαστον πᾶσιν ὄσοις δάμνανται ὁμῶς ἄφατοί τε φατοί τε λαῶν ἔθνεα κοῦφα, θαρυνόμεν ἔνθα καὶ ἔνθα ἐκ παθέων δόξης τε καὶ εἰκαίης νομοθήκης».

(13) Ἡ γνῶσις περὶ πράγματός τινος παρέχει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀνῆσυχίαν, πάθη καὶ ὄρμας καὶ ἐάν δὲν εἶναι δυνατόν ἢ παντελῆς ἐκρίσις τῶν ἀνωτέρω παθῶν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, ἦτοι ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἀγνωσία, δι' ἧς κατορθοῦται ἡ ποθητὴ ἀταραξία τῆς ψυχῆς, ὡς ὁ φιλόσοφος ἐπρέσβευεν, ἐν τούτοις δύναται κατὰ Σέξτον Ἐμπειρικό (πρὸς Πυρρ., I, 25) νὰ ἐπιτευχθῇ μετριάσμός τις τῶν παθῶν ἢ λεγομένη «μετριοπάθεια» ἥτις τυγχάνει καὶ «σκοπός» πάλιν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ Πύρρωνα. Πρβ. Zeller, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 490.

(14) Ἄφ' οὗ πάντα τὰ ὄντα τυγχάνουσιν «ἀδιάφορα», ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σύγκρισιν τοῦ ἐνὸς μετὰ τοῦ ἑτέρου, ὡς ἀκριβῶς αἱ ἔννοιαι: ζωὴ, θάνατος νόσος, κ.λ.π. εἶναι περιττὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπιλαμβῆνται οἰασδήποτε γνώσεως. Πρβ. Ἐπίκτητον, ἀπ. 93 (= παρὰ Στοβαῖῳ, ἀνθ. 121, 28): «Πύρρων ἔλεγε μὴδὲν διαφέρειν ζῆν ἢ τεθάναι». Ἴδὲ Κικέρ. de fin., II, 13, 43 καὶ III 3, 11 ὡς καὶ Acad., II, 42, 130.

(15) Σέξτ. Ἐμπ., πρὸς Μαθημ. XI, 20: «...καθάπερ καὶ ὁ Τίμων ἐν τοῖς Ἰνδαλμοῖς ἔοικε δηλοῦν ὅταν φῆ».

ἢ γὰρ ἐγὼν ἐρέω ὡς μοι καταφαίνεται εἶναι μῦθον ἀληθείης ὀρθὸν ἔχων κανόνα· ὡς ἡ τοῦ θεοῦ τε φύσις καὶ τάγαθου αἰεὶ, ἐξ ὧν ἰσότητος γίνεταί ἀνδρὶ βίος.

(16) Ἔπειτα τόσον ἢ διὰ τῆς αἰσθήσεως, ὅσον καὶ ἢ διὰ τῆς νοήσεως, ἀποκτωμένη γνῶσις οὐδεμίαν ἀσφάλειαν παρέχει (Διογ. Λαέρτ., IX, 114), διότι ἡ μὲν πρώτη ἀδυνατεῖ νὰ γνωρίσῃ τὰ πράγματα ὡς ἔχουσι (αὐτὰ καθ' ἑαυτά) καὶ ὁμολογῇ μόνον τὰ φαινόμενα αὐτῶν (Διογ. Λαέρτ. IX, 105), ἡ δὲ δευτέρα «νόμος» καὶ «ἔθει» (Διογ. Λαέρτ. IX, 61) θεμελιοῖ τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς.

νονται εις αὐτήν. Ἡ θεωρία περὶ τῆς γνώσεως τῶν Σκεπτικῶν φιλοσόφων ἐπιζητεῖ νὰ τονίσῃ κυρίως τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν αὐτῶν, ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν διαφαίνεται· τὸ πρόβλημα τῆς γνώσεως κατ' ἐμὲ ἀναγράφεται ἐνταῦθα πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἢ ἔλλειψις ἐμπιστοσύνης τοῦ λογικοῦ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων ἀπαλλάσσει τὸν ἄνθρωπον περιττῶν φροντίδων καὶ τοιοῦτοτρόπως οὗτος φέρεται πρὸς τὴν ἀταραξίαν καὶ ἐπιτυγχάνει τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς διότι, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀποθανὼν Γάλλος ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας Émile Bréhier (+1952): «οἱ πλεί-

στοι τῶν ἀνθρώπων ἀποδίδουσι τὴν εὐτυχίαν ἢ τὴν δυστυχίαν αὐτῶν εἰς τὰ ἴδια τὰ πράγματα, τὴν πενίαν ἢ τὸν πλοῦτον. Τὰ πράγματα ὅμως ταῦτα καθιστῶσι τούτους δυστυχεῖς διὰ τὸν λόγον, ὅτι οὗτοι ἔχουσιν ἐμπιστοσύνην ἐπ' αὐτῶν ὡς θεθαίων πραγμάτων. Ἐὰν ἀναπτύξωμεν εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅτι ταῦτά εἰσι φευγαλέα, ἀσταθῆ, κ.τ.λ. «ἐκάστη πίστις, ἐκάστη πεποίθησις θὰ ἐξαλειφθῇ μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ἐκάστη θεθαίωσις καὶ ἕκαστος λόγος ἀνησυχίας» (= Histoire de la Philosophie, I, 2 σ. 371).

A. N. ΖΟΥΜΠΟΣ

ΠΡΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥΣ

«Ὁ ἀναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον βαλέτω»

Σταθθε!

Εἶναι σκληρὸ πολὺ, νὰ ὀρθῶνετε
τ' ἀνάθεμα τοῦ θανάτου
μπροστὰ σὲ μιὰ ξεπεσμένη, ἀδύνατη ὑπαρ-
ξη.

Ἡ πλανεμένη ψυχὴ τῆς,
θὰ σὰς θαρύνει αἰώνια,
μὲ τ' ἀμετάνοιωτο θάρος τῆς.
Νοιώστε, ἐπὶ τέλους,
τῆς συνείδησής τῆς τίς πληγὲς
πού πυορροοῦν...
Τί ὠραῖο πού θάταν
νὰ τίς γιατρέψετε...
Συμπονέστε
τὸ ταπεινωμένο
μέσα στὸ θοῦρκο πνεῦμα τῆς...
Ζητᾶτε τὸ δίκιο!
"Α ναί... μιλάτε
γιὰ τοὺς κανόνες
πού μορεῖτε νὰ τοὺς ξεφεύγετε
μὲ τόσην ἡδονή...

Καταλαβαίνω πόσο εἰστε εὐτυχησμένοι,
ὅσο κανεῖς δὲν ὑποπεύεται
τίς παρανομιές σας...
(κι' ὅμως, πιστεῦτε στὴν ἀνοησία
πὼς κανεῖς δὲν ἔχει
βυθομετρήσει τίς καρδιές σας).
Μὴ σηκώνετε πέτρες τιμωρίας.
Εἶναι πολὺ μυτερές—
ἀπάνθρωπα θαρειές.
Θάλεγε κανεῖς
πὼς τίς σηκώσατε
γιὰ νὰ κομματιάστε
τίς σκληρὲς καρδιές σας.
Κι' ὅμως αὐτὴ σας ἡ χειρονομία
θάταν δικαιολογημένη.
Ἄρκεῖ νὰ μαζέψετε
πέτρες ἀρκετές, σωρὸ,
γιὰ νὰ σκεπάστε τὴ λάσπη
π' ἀφίσσατε στὸ διάβα σας...

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΕΠΙ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Ὁ Romano Guardini⁽¹⁾ ἀποτελεῖ γιὰ τὸ χριστιανικὸ στοχασμὸ ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀναστήματα. Ἡ σκέψη του σαφῆς δείχνει μιὰ πολλή γνωριμία τῶν ρευμάτων τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος. Ἡ θητεία του στὴν «σωκρατικὴ διαλεκτικὴ», στὸν Αὐγουστῖνο καὶ τὸν Bonaventura, στὸν Pascal καὶ τὸν Ντοστογιεύφσκυ, στὸν Kirkegaard καὶ τὸν Nietzsche τοῦ ἐπιτρέπει νὰ κινῆται μέσα στὸ χῶρο τῆς φιλοσοφικῆς προβληματικῆς μὲ τὴν κριτικὴ διεισδυτικότητα καὶ τὴν ἐντονότητα τῶν συγγενικῶν πνευμάτων. Τὸ ἔργο του πλούσιο⁽²⁾, ἔχει

σὰν ἀντικείμενο τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ ζωὴ στὶς ποικίλες ἐμφάνσεις της, γι' αὐτὸ καὶ ἡ φιλοσοφία του χαρακτηρίζεται σὰν χριστιανικὴ φιλοσοφία τῆς ζωῆς⁽³⁾.

Ἡ ὅλη σκέψη τοῦ Guardini εἶναι μιὰ διαδρομὴ, μιὰ φιλοσοφία «ἐν πορείᾳ», μιὰ «προσπάθεια», μιὰ ζήτηση τῶν θεμελιωδῶν κατηγοριῶν τῆς ζωῆς. Ἡ ζήτησή του δὲν πελαγοδρομεῖ στὸ χῶρο τοῦ καθολικοῦ καὶ ἀφηρημένου ἀλλὰ τοῦ «συγκεκριμένου», τοῦ «ζῶντος», ὅπως ὁ ἴδιος χαρακτηρίζει τὸ ἀντικείμενο τῆς συζητήσεώς του. Ἡ συγκεκριμένη ὑπαρξη, ὄχι τὸ καθολικὸ εἶναι, ὄχι ἡ οὐσία στὴ γενικότητά της, ἀλλὰ στὴ συγκεκριμένη παρουσία της. Τὸ «συγκεκριμένο ζῶν» εἶναι στὴ μοναδικότητά του «πολλαπλῶ» οἰκοδομημένο καὶ ἀποκαλύπτεται σὰν «ἕνα στὴ διπλότητά»⁽⁴⁾, ὡς «ἀντίθεση» καὶ «πολλαπλότης». Ἡ ἀναφορὰ τῆς σκέψης τοῦ Guardini στὴν θεωρία τῶν «ἀντιθέτων» δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ λησμονήσουμε τὶς ρίζες της, τὴν πηγὴ της, στὸ κλίμα τῆς πλατωνικῆς «διαλεκτικῆς».

Ἡ ἀντίθεση γίνεται πρωταρχικὸ καὶ

(1) Γεννήθηκε στὴ Verona τῆς Ἰταλίας τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1885 καὶ μεγάλωσε στὴ Γερμανία. Δίδαξε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Bonn, στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Tübingen καὶ ἀπὸ τοῦ 1948 στὸ Πανεπ. τοῦ Μονάχου κυτ. καὶ Theologen unserer Zeit, verlag C. H. Beck München 1960, σελ. 136 κ. ἐπ. καὶ Catholicisme, Hier—aujourd' hui—demain tom. V σελ. 319-20.

(2) Παραθέτουμε μερικὰ ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἔργα τοῦ Guardini σὰ ὅποια καὶ παραπέμπουμε:

1. Der Gegensatz versuche zueiner Philosophie des Lebendig-Konkreten, Mainz 1925.
2. Unterscheidung des Christlichen, Gesammelte Studien, Mainz 1935.
3. Vom Lebendigen Gott, Mainz 1936.
4. Cristliche Bowubstein, versuche über Pascal, Leipzig 1935.
5. Das wesendes Christentums, würzburg 1938.
6. Die Offenbarung. Ihr wesen und ihre Formen, würzburg 1940.
7. Welt und Person. Versuche zur christlichen Lehrevon Menschen, würzburg 1948 καὶ 1962⁵.
8. Der Tod des Sokrates, Godesberg 1947.
9. Religion und Offenbarung, würzburg 1958.
10. Vom Leben des Glaubens, Mainz 1935.

(3) H. Fries, Die katholische Religions Philosophie der Gegenwart, Heidelberg 1949. Φυσικὰ εἶναι ἐντελῶς ἄλλο τὸ κλίμα τοῦ G. ἀπὸ τὶς ἄλλες κατευθύνσεις τῆς φιλοσοφίας τῆς ζωῆς, τόσοσ τὴν τοῦ H. Bergson κυτ. καὶ L. Lavelle, La Philosophie française entre les deux Guerres, Aubier-Paris 1942 σελ. 89 καὶ σελ. 93, ὅσον καὶ τὴν τοῦ N. Hartmann κυτ. I. M. Bochenski, Europäische Philosophie der Gegenwart München 1951², σελ. 218 κ. ἐξ.

(4) Der Gegensatz, versuche zu einer Philosophie des Lebendig-konkreten σ. 49.

θεμελιώδες αξίωμα στην πορεία της σκέψεώς του, αποτελεί την διαδρομή και διαδικασία για την απόληξη του «συγκεκριμένου ζώντος» στο τέλος. Οι κατηγορίες των αντιθέσεων παίρνουν το υπερεμπειρικό σχήμα: πράξη—στατικότητα, μοναδικότητας—δλότης ή το διεμπειρικό: παραγωγή—διάθεση. Τοῦτες οἱ ὑπερβατικές ἀντιθέσεις⁽⁵⁾, πού σχηματικά περισσότερο τίς καθορίζουμε, ἀποτελοῦν τίς τελευταίες μορφές τῶν αὐτοαντιθέσεων καί ἐξ ἐπόψεως ποιοτικῆς χαρακτηρίζονται σάν: ὁμοιότης—ιδιαιτερότης, ἐξ ἐπόψεως δομῆς σάν ἐνότης—διαίρεση. Βασικά ὑπάρχει μιά καί μόνη ἀντίθεση, αὐτή τοῦ συγκεκριμένου ὄντος, ἀλλά τὸ πλῆθος τῶν μορφῶν πού μπροστά μας ἐμφανίζονται δέν μπορεῖ νά συνοψισθῆ σέ ἕνα ζεύγος ἀντιθέσεων.

Μέ τίς ἐναντιολογικές τοῦτες ἔννοιες ὁ Guardini δέν θέλει παρὰ νά παρουσιάσῃ τὴν «διαλεκτική»⁽⁶⁾ τοῦ ὄντος. Ἡ ἐσωτερικὴ ἀντινομία πού καθορίζει τὸ ὄν εἶναι ἡ αἰτία τῆς δημιουργίας τούτων τῶν ἀντιθέσεων, καί τούτῃ ἡ σχηματοποίηση πού γίνεται ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο «λόγο» ἀποτελεῖ ἀπόπειρα διερμηνεύσεως, «ἀποκρυπτογραφίσεως», μιᾶς κάποιας ἐρμηνείας. "Ἄν ὅμως ἡ ζωὴ εἶναι ὁ χῶρος τῶν ἀντιθέσεων, τὸ ὄν πού συμφιλιώνει, πού ἀξιοσorroπει τούτῃ τὴν ἐναντιολογικὴ πολλαπλότητα εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Παρὰ ταῦτα τὸ ὄν δέν μπορεῖ νά ἀπαλλαγῇ ἐντελῶς ἀπὸ τὸ δυαδικὸ σχῆμα τῆς ἀντιθετικότητας καί ἔτσι στὸ χῶρο τῆς γνωσιολογικῆς προβληματικῆς ἡ ἀντίθεση παίρνει τὸ σχῆμα: λογικὴ—ἐνόραση. Καί τὰ δύο στοιχεῖα θέλουν νά δώσουν μιά γνώση τοῦ συγκεκριμένου ὄντος. Τὸ ὄν λέ-

γεται συνήθως, σχηματικά, ὅτι θρίσκειται μεταξὺ τοῦ λογικοῦ καί ἐξωλογικοῦ χῶρου. Κατὰ τὸν Guardini μόνο ἕνας ὑπερλογικὸς τρόπος μπορεῖ νά βοηθήσῃ στὴν κατανόηση τῆς διττότητος: λογικότης—ἐξωλογικότης. Εἶναι σαφές ὅτι ὁ Guardini κινεῖται σέ μιά τρίτῃ διάσταση, πέραν τῶν ἀντιθέσεων, πού τίς προϋποθέτει, στὸ χῶρο τῆς συνθέσεως: ἐνοράσεως—λογικῆς θρίσκειται ἡ ἀντίληψή του, ἡ θέση του γιὰ τὸ ὄν καί τὰ ὄριά του. Τούτῃ ἡ μέσῳ τῆς «ἐναντιολογίας» πορεία, καί ἡ χρησιμοποίηση τῆς ἐνορατικῆς καί λογικῆς μεθόδου τὸν βοηθεῖ νά προχωρήσῃ σέ μιά καθάρωτερη θέα τῆς πολλαπλῆς προβληματικῆς τῆς ζωῆς, πού ἡ λύση τῆς θρίσκειται σέ στοιχεῖα συνθέσεως.

Παρὰ τὴν διαδρομὴ μέσῳ τῶν ἀντιθέσεων ἡ σκέψη τοῦ Guardini σταματᾷ στὸ πρόβλημα τοῦ Θεοῦ, πρὸ τοῦ χῶρου τοῦ ἀνεκφράστου, στὴ σύνθεση. Ὁ Θεὸς σάν ἡ ἀπόλυτος ζωὴ δέν εἶναι σύμπτωση τῶν ἀντιθέτων, coincidentia oppositorum. «Στὸ Θεὸ δέν ὑπάρχει καμμιά ἀντίθεση, γιὰτί αὐτὸς εἶναι ἀπόλυτος ἀπλότης, ἀπλὸς ὄχι μέσῳ συνθέσεως ἢ ὁποιας ἄλλης ἐνώσεως τῆς πολλαπλότητας, ἀλλὰ ἐξ ἀπόψεως οὐσίας... ὁ Θεὸς εἶναι σέ ἀπόλυτο μορφῇ ὅ,τι θὰ εἶναι στὸ τέλος αὐτῆ ἡ ζωῆ. Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ πλήρης ἰσορροπία τῆς ὑπαρχούσης ζωῆς στὴ συνεχιζομένη μορφῇ τῆς». Ἡ ἐκφραστικὴ ἀδυνατότης καθορισμοῦ, προσδιορισμοῦ τοῦ ἀνεκφράστου ἔχει σάν φυσικὸ ἐπακόλουθο μιά σχηματικὴ, στοιχειώδη σκεπτικὴ διαδικασία, ἐνὸς «λόγου» γιὰ τὸ ὑπέρολο. Γνωρίζει τὸ πρόβλημα ὁ Guardini καί προσπαθεῖ νά τὸ ὑπερκεράσῃ μέ τὸν λεκτικὸ «συμβολισμό» τῆς «ἀπλότητος» καί τῆς προφητικῆς θέσεως τῆς ἐλπίδος. Ἡ σχέση Θεοῦ καί ἀνθρώπου ἀπὸ πολλοὺς παρουσιάζεται διαλεκτικῇ. Ὡς μιά ἀπόλυτος ἐτερότης μεταξὺ θεοῦ καί ἀνθρωπίνου, ὡς ἕνα χάσμα τεράστιο, ἀνυπέρβατο. Ὁ ἄνθρωπος

(5) Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 88 κυτ. καί Α. Anwander, Das prinzip des Gegensatzes in den Religionen, in Abhandlungen zur Philosophie und Psychologie der Religion, Heft 42, Würzburg 1937.

(6) Ὁ ὅρος «Διαλεκτικὴ» στὴν ἐγελιανὴ του ἔννοια κυτ. M. Apel, Philosophisches Wörterbuch 1958.

θέβαια δὲν εἶναι Θεός, ἀλλ' ὅμως ὁ Θεός δὲν εἶναι τὸ «ἀπολύτως ἕτερον» γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Γιατί ὁ Θεός σὰν πηγὴ τοῦ ἀνθρωπίνου εἶναι, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ σφραγίξῃ τὴν παρουσία τοῦ ὄντος. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ οὐσία τοῦ ὄριου, εἶναι «ζῶν» ὄριον μεταξύ Θεοῦ καὶ φύσεως⁽⁷⁾. Ἀλλὰ ἂν εἶναι τὸ ὄριον δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι καὶ μιὰ κλειστὴ πραγματικότητα, μιὰ αὐτοαυτάρκεια καὶ αὐτοδυνατότης. Ὡν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀντιθέσεων ὑπάρχει ὡς πέραν τῆς «ἀντιθέσεως». Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι, ὄχι ἀπλῶς, ἀντικείμενο ἀλλὰ οὔτε κὰν ὑποκείμενο, εἶναι κάτι ἀπείρως περισσότερο, εἶναι πρόσωπο⁽⁸⁾. Μέσα στὴ σχέση τοῦ ἐγώ—σὺ ὀλοκληρώνεται σὰν πρόσωπο, στὴ συνάντηση τοῦ ἐγώ μὲ τὰ πρόσωπα, πᾶνω ἀπ' ὅλα στὴ συνάντηση μὲ τὸ ἀτελεύτητο Σὺ τοῦ Θεοῦ. Τὸ πρόσωπο δὲν εἶναι κάτι τετελεσμένο εἶναι τὸ «γιγνόμενον» καὶ γίνεται κανόνας πρόσωπο μὲ τὴ στάση του μπροστὰ στὸ Θεό, «μέσῳ τῆς ὀρθότητος τῆς εἰκόνας ποὺ δημιουργεῖ ἐντὸς του γιὰ τὸ Θεό. Ὁ ἄνθρωπος τότε μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ζῆ ἀληθινά, ὅσο πιὸ σωστὰ εἶναι τοποθετημένος ὑπαρξιακὰ καὶ μεταφυσικὰ πρὸ καὶ ἐν τῷ Θεῷ. Ἡ δυνατὸτης συνεχίσεως τῆς ζωῆς ἐν «ἀληθείᾳ» εἶναι γιὰ τὸν Guardini ποιητικὴ δυνατὸτης. Τοποθέτηση ἀπάντησι τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῷ Θεῷ εἶναι δειγμα ζωῆς, ζωῆς «ἐν πληρότητι».

Ἡ θρησκεία σὰν ζωντανὴ συνάντηση μὲ τὸ Θεό καὶ σὰν θαυτάτη ζωὴ ἐν τῷ Θεῷ εἶναι ὄχι μόνο δυνατὴ ἀλλὰ πρωταρχικὸ δεδομένο γιὰ τὸν ἄνθρωπο, μιὰ αἰτιακὴ ἀνθρωπίνη προϋπόθεση. Σὰν συνάντηση μὲ τὸ Θεό, σὰν ζωντανὸ γεγονός καὶ θεβαίωση ἡ θρησκεία γίνεται δυνατὸτης ἄρσεως τῆς πρωταρχικῆς ἐν-

αντιλογικῆς δομῆς τῶν ὄντων. Γίνεται χῶρος ὑπερβάσεως, τῶν ἀντιθέσεων αἰρομένων διὰ καὶ ἐν τῇ συναντήσει μὲ τὸ Θεῖον. Ὁργανό της δὲν εἶναι ὁ λόγος, τὸ αἶσθημα, ἡ ἡ θέληση, ἀλλὰ ἡ δόλητος τοῦ ζῶντος ἀνθρωπίνου πνεύματος στὸ ἐσώτατο βάθος του, σὲ ὄλη του τὴν ἔνταση, ὄργανό της, εἶναι ἡ καρδιά. Ἡ καρδιά εἶναι τὸ μέσον τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἐνστικτοῦ, πνευματοποιημένο ἔνστικτο καὶ πνευματικὴ ζωικότης. Στὴν καρδιά πλησιάζεται ὁ Θεός ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ μέσῳ τῆς καρδιάς γίνεται ἡ συνάντηση μὲ τὸν ζῶντα Θεό δυνατὸτης. Κάθε ἀνθρώπινο ἐνέργημα, ἰδιαίτερα κάθε θρησκευτικὴ πράξη πρέπει νὰ διακρίνεται ἀπὸ αὐτὴ τὴν πρωταρχικὴ πραγματικότητα τῆς σχέσεως Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Μέσα σ' αὐτὴ τὴ σχέση ὑπάρχει ἕνα πλήρωμα, τὸ πλήρωμα ποὺ προσφέρει ἡ σχέση: συνάντηση τῶν προσώπων, τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου.

Ὑπάρχει μιὰ δυνατὸτης γνώσεως τοῦ Θεοῦ⁽⁹⁾. Ἡ γνώση αὐτὴ εἶναι κάτι ἰδιαίτερο, ἕνας μοναδικὸς τρόπος. Μιλώντας γιὰ γνώση τοῦ Θεοῦ δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι τούτη ἡ γνώση ἔχει μιὰ νοητικὴ ὀρθότητα, μιὰ συγκεκριμένη λογικὴ ἔκφραση μὲ τοὺς συνηθισμένους τρόπους ποὺ μιλάμε: Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀναγκαία μόνο σὰν θεωρητικὴ διασαφήνιση, μόνο σὰν ἀκτίνα φωτός μέσα στὴν πολλὴ σκοτεινότητα. Μονάχα ὅταν τὸ μάτι τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος δηλ. ἡ καρδιά εἶναι καθαρὴ, μπορούμε νὰ ἔχουμε μιὰ δυνατὸτητα θέας, γνωριμίας, φωτισμοῦ. Ἀντίθετα μιὰ μὴ καθαρὸτης τοῦ ὀπτικοῦ ὄργανου τοῦ πνεύματος δὲν μᾶς ἀπομακρύνει μόνον ἀπὸ τὰ «σύμβολα» ποὺ θὰ βλέπαμε ἀπὸ τὴ θέα τοῦ Θεοῦ, ποὺ κάπως θὰ πλησιάζαμε, ἀλλὰ ρίχνει σκοτεινιά καὶ στὸ πνεῦμα, κάνει ἀδύ-

(7) Unterscheidung des Christlichen σ. 529.

(8) Welt und Person σελ. 110 κ. ἔξ. 121 κ. ἔξ. οἱ παραπομπές στὴ νέα ἔκδοσι.

(9) Die Offenbarung σελ. 25 κ. ἔκ. Ἡ θέσις τοῦ G. εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν διδασκαλία τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

νατο κάθε βήμα προς συνάντηση. Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀποφασιστικότητος τῆς καρδιάς, τοῦ βαθμοῦ ζήσεως νὰ Τὸν δῆ, νὰ Τὸν πλησιάσῃ. Ἄν δὲν ὑπάρχῃ αὐτὸς ὁ κραδασμὸς, ἡ λαχτάρα, τότε τὸ μάτι «δὲν βλέπει» ἂν καὶ τὸ πρὸς ὄρασιν θρίσκειται ἐδῶ». Ἡ σκέψη δὲν κατορθώνει τίποτε ἂν καὶ εἶναι σωστή». Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ ἀπαιτεῖ ἀπόφαση, πόνον. Δὲν εἶναι διαδικασίᾳ ἐξωτερικῶν συμβεβηκότων, ἀλλὰ ἐσωτερικοῦ συγκλονισμοῦ, ἐσωτερικῆς πάλης. Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ θρίσκειται στὸ κέντρο τοῦ ζῶντος πνεύματος, ἀποτελεῖ γι' αὐτὸ οὐσιαστικὴ του τροφή, στοιχεῖο ὑπάρξεώς του, εἶναι γιὰ τὸ πνεῦμα ἡ πνοὴ τῆς ζωῆς του. Τὸ θέμα τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀναπόσπαστα δεμμένο μὲ τὴν πίστη. Ἡ πίστη εἶναι ἕνα ἐσωτερικὸ γεγονός. Δὲν εἶναι θεωρητικῶν πραγμάτων ὑπόθεση, ἀλλὰ πραγματικότης, «συνάντηση» μὲ αὐτὸν τὸν Θεό. Αὐτὴ ἡ συνάντηση προϋποθέτει τὴν ἀγάπη, τὴν ἀγάπη τῆς καθαρῆς καρδιάς. Ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν Guardini, εἶναι ἡ ρίζα τῆς πίστεως. Μόνον στὴν ἀγάπη εἶναι τὸ γεγονὸς τῆς πίστεως πλήρες καὶ ἀπόλυτα δεδομένο. Τὸ θλάστημα Wachstum (10) τῆς πίστεως ὑπάρχει στὴν ἐτοιμότητά τῆς ἀγάπης. Μέσα στὴν πίστη ὑπάρχει ἕνα κομμάτι τῆς ἀληθείας τοῦ Θεοῦ. Μέσω τῆς πίστεως, στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς πίστεως ὀδηγούμεθα σταθερὰ πρὸς τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς θεάς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπαλλασσόμεθα ἀπὸ τὶς ψευδαισθήσεις τῆς γνώσεως, τῶν σχημάτων τοῦ λόγου.

Ἡ θρησκεία θρίσκειται πάνω ἀπὸ τοὺς πολιτισμούς. Ὁ πολιτισμὸς εὐρίσκειται στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τοῦ ἀνθρώπου χτίζει τὸ βασίλειο τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Ἡ θρησκεία ἔχει τὴν ἰδιαιτερότητά της, ἀποτελεῖ «δικαστήριο» καθὲ πολιτισμοῦ. Εἶναι δεμένη μαζὴ του καὶ ἀποτελεῖ τὸ οὐσιαστικώτερο περι-

χόμενό του. Γίνεται ὀδηγητικὴ πολλὰς φορὲς γιὰ τὸν πολιτισμὸ, ἀποτελῶντας πόλο προσανατολισμοῦ. Γιὰ κάθε πολιτισμὸ αὐτοὸδηγούμενο καὶ πιστεύοντα στὴν αὐτάρκειά του γίνεται ἀρνητικὴ, ὑψώνει τὸ ὄχι της. Ἡ θρησκεία ὑπηρετεῖ τὸν πολιτισμὸ, εἶναι τὸ θεμέλιο τῆς παρουσίας του γιὰ τὸν Guardini. Ἄν ὁ πολιτισμὸς γίνεται ἀντίπαλος τῆς θρησκείας, ἀποτελεῖ πολλὰς φορὲς δῆμιό της, δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ὀρθὴ σχέση μεταξὺ τους δὲν θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ τῆς ἀμοιβαιότητος. Ἡ θρησκεία μέσω τοῦ πολιτισμοῦ διαμορφώνει τὴν ὅλη ζωὴ: θεολογία, δίκαιο, πολιτικὴ, λατρεία, ἀγωγή. Μόνον μυωπικὴ θεὰ ὀδηγεῖ στὴ διαίρεση, στὸ χωρισμὸ θρησκείας καὶ πολιτισμοῦ. Ἡ ὀξυδερκὴς προοπτικὴ, ἡ ἀπροκατάληπτη τοποθέτησις βλέπει στὴν ἀρμονικὴ συνεργασία τοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὴ θρησκεία τὸ λόγο τῆς παρουσίας του, τὴν δικαίωσή του μέσω τῆς αξιολογικῆς προοπτικῆς, πού μὲ τὴ βοήθεια τῆς θρησκείας χαράζει.

Κάθε φυσικὴ θρησκεία εἶναι ἴσως ἀληθινὴ κατὰ τὴν πράξιν καὶ τὸ ἀντικείμενο, ἀλλὰ στὸ θάθος της εἶναι ἀντινομικὴ, εἶναι γεμάτη ἐρωτήματα καὶ ἀθεβαιότητα. Προσπαθεῖ νὰ κινήται μὲ κριτήρια ἀληθείας ἀλλὰ γίνεται σχετικὴ λόγω τῆς ἀναυταρκειᾶς της πού ἡ ἴδια δὲν ἀρνεῖται. Ἡ προσπάθεια ἀντικειμενικῆς συλλογιστικῆς καταστρέφεται στὴν πορεία πρὸς συνάντησιν τοῦ ὑπερβατικοῦ. Ἡ Ἀποκάλυψη ὁμως θρίσκειται «ἀντίθετα» σὲ κάθε φυσικὴ θρησκεία, γιὰτὶ δὲν εἶναι γνώση, μιὰ ἰδιαιτέρως περιπτώσιν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, ἢ τῆς θρησκευτικῆς πείρας, ἀλλὰ μιὰ θραύσιν τοῦ καθενὸς, ἄκόμα καὶ τῆς θρησκευτικῆς πείρας. Τί εἶναι ἀποκάλυψη μπορεῖ μόνον ἡ ἴδια νὰ τὸ πῇ. Ὁ Θεός, πού ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον τῆς Ἀποκαλύψεως, ὡς ὁ ἀποκαλύπτων καὶ ἀποκαλυπτόμενος μπορεῖ νὰ μιλήσῃ, ἢ ἀφωνή, ἢ Ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ

(10) Vom Leben des Glaubens σελ. 136 κ.έ.

λόγος τῆς Ἐποκαλύψεως. Ἡ Ἐποκάλυψη ἐν μοναδικῇ ἐννοίᾳ εἶναι ἱστορικὴ Ἐποκάλυψη, μιὰ πείρα τῆς ὅτι ὁ Θεὸς «ὄχι μόνο εἶναι ἀλλὰ καὶ πράττει, ὄχι μόνο διευθύνει ἀλλὰ καὶ προνοεῖ, ὄχι μόνο ἐκπληρώνει ἀλλὰ καὶ ἔρχεται»⁽¹¹⁾. Πλήρωση τῆς Ἐποκαλύψεως στὴν ἱστορία εἶναι ὁ Χριστός. Τὸ γεγονός τοῦτο δὲν εἶναι μιὰ κάποια φανέρωση, δὲν εἶναι μιὰ κάποια δοξασιὰ θρησκευτικοῦ περιεχομένου, ὅπως συμβαίνει πολλές φορές σὲ πρόσωπα καὶ λαούς, εἶναι μιὰ μοναδικὴ δύναμη, ἡ λύτρωση, ἡ ἀπαρχὴ τοῦ ὅλως νέου τοῦ «ἰδοῦ ποιῶ καινὰ τὰ πάντα». Ἡ Ἐποκάλυψη εἶναι πέρα καὶ πάνω ἀπὸ κάθε θρησκεία, γιατί εἶναι αὐτὴ ἡ φανέρωση τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον. Ἡ τομὴ τῆς Ἐποκαλύψεως καταργεῖ τὰ ἐρωτήματα, ὁδηγεῖ ὄχι στὸ «ἀτελεύτητο» ἀλλὰ στὸ «ἀποφασιστικό». Ἡ Ἐποκάλυψη δὲν εἶναι τῆς τάξεως τοῦ

hominis religiosi εἶναι ὠθήση, τοῦ προσώπου, ποῦ τολμᾷ, ἀπὸ τὴν ἐλευθερία τοῦ ζῶντος Θεοῦ, πέραν κάθε ἐκφράσεως θρησκευτικῆς ἀμεσότητος. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ πίστη ὡς ἡ ἀποδοχὴ τῆς Ἐποκαλύψεως θρίσκειται ἀντίθετα πρὸς κάθε ἔννοια φυσικῆς, θρησκείας καὶ πείρας, γιατί γίνεται ἀποδοχὴ τοῦ Μυστηρίου, γίνεται, εἶναι ἀπάντηση τῆς Ἐποκαλύψεως μέσῳ τοῦ ἀνθρώπου, γίνεται ὁμολογία καὶ μαρτυρία «ἀπαρχῆς τοῦ εἶναι ἐκ τοῦ μηδενός».

Ἔτσι γιὰ τὸν Guardini ὁ ἄνθρωπος, ἡ ζωὴ, δὲν μένει «ἐν πορείᾳ» ἀλλὰ φθάνει στὸ τέλος μέσῳ ἀντινομῶν, ἀντιθέσεων, μέσῳ τῆς ἀποφάσεως πρὸ τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἐποκαλύψεως. Ἡ πίστη τοιοῦτοτρόπως γίνεται μέτρον τόλμης καὶ ἐλευθερίας, γίνεται μὲ τὴν ἀγάπη ἡ δυνατότης δημιουργίας τῆς «καινῆς κτίσεως», ποῦ εἶναι τὸ ἐπιστέγασμα τῆς φανερώσεως τῆς ἀγάπης καὶ τῆς πραγματικότητος τοῦ Θεοῦ.

(11) Die Offenbarung, σελ. 76.

ΣΤΑΥΡΟΣ Δ. ΠΑΝΟΥ

Ο Χ Ι

«ΟΧΙ»

Φουντώνει τ' ὄχι, ἀγριεύει, γιγαντώνει.
 Πάει καὶ πάει:
 μὲ πέλαα, μ' ἀνέμους, μὲ ποτάμια...
 Φλογέρα γίνεται
 στοῦ κάμπου τὰ καλάμια,
 θυμῶν ὀρχήστρα πέρα,
 στῆς Πίνδου τὸν ἀγέρα.
 Πάει στὶς κορφές τῶν ἐλατιῶν, μπαίνει
 στὰ δάση,
 σ' ἄρχοντικά,
 σὲ φτωχικά,
 σ' ἀγρούς καὶ στάνες.
 Στὶς πόλεις,
 στὰ χωριά

τὸ διαλαλοῦν χρυσοφῶνες καμπάνες.

Ἦ Οχι.

Σφίγγουν τὰ δόντια καὶ πυγμές,
 οἱ πρῶοι ποιμένες παρατοῦν τὰ ποιμνία,
 κασμᾶς,
 ἀλέτρι,
 δίχτυα,
 παρευθὺς παραμερίζουν.
 Κι' εἶδ' ἀρχαγγέλους τιμωρούς,
 ἀμούστακα παιδιὰ,
 ρομφαῖες νὰ παίζουν, κι' ἄπαρτα
 κάστρα
 νὰ γκρεμίζουν.

ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Πολλοί παιδαγωγοί έχουν δυσκολίας εις τὸ νὰ ἀντιληφθοῦν τὰς συγκινησιακὰς ἀντιδράσεις τῶν μαθητῶν τῆς τάξεως των, διότι ποτὲ δὲν προσεπάθησαν νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν ἰδικὴν των συγκινησιακὴν συμπεριφορὰν.

Πολλοὶ διδάσκαλοι δὲν συμμετέχουν εἰς τὴν συζήτησιν τῶν μαθημάτων τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων, διότι δὲν ἔχουν συνηθίσαι νὰ παρουσιάζουν τὰ ἰδικὰ των συγκινησιακὰ προβλήματα ἐνώπιον τῶν ἄλλων.

Ἐν τούτοις εἶναι πολὺ σπουδαῖον οἱ μεγάλοι αὐτοί, ὅπως καὶ τὰ παιδιά, νὰ συζητοῦν καὶ νὰ ἀναλύουν τὰ συγκινησιακὰ θιώματά των, τὰ ὅποια δημιουργοῦν ἐνοχλήσεις, μὲ ἓνα πρόσωπον τὸ ὁποῖον νὰ τοὺς κατανοῇ. Μόνον μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον δύναται νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν περαιτέρω συγκινησιακὴν τὴν ὀριμότητα.

Εἰς τὰ μαθήματα τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων, καταβάλλεται προσπάθεια νὰ κατανοηθῇ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς, ὅτι ὅταν ἔχουν μίαν ἰσόρροπον ἱκανοποίησιν ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων κινήτρων, δύναται νὰ ἀποκτήσῃ εὐχαρίστους συγκινήσεις αἱ ὅποιαι νὰ προάγουν τὴν ψυχικὴν των ὑγείαν.

Ἐνῶ ἀντιθέτως ὅταν τὰ κίνητρα αὐτὰ παρεμποδίζονται, δημιουργοῦν δυσάρεστα συναισθήματα καὶ ἀπειλεῖται ἡ ψυχικὴ ὑγεία καὶ ἡ μετὰ τῶν ἄλλων προσώπων ἁρμονικὴ συμβίωσις.

Ἡμπορεῖτε λοιπὸν νὰ κάμετε ἓνα πειραματισμὸν μὲ τὸ νὰ γράψετε ἓνα μικρὸν αὐτοβιογραφικὸν σημείωμα. Τὸ σημείωμα αὐτὸ θὰ εἶναι μόνον διὰ τὴν προσωπικὴν σας χρῆσιν. Δύνασθε νὰ τὸ σχίσετε καὶ νὰ τὸ πετάξετε, ἐὰν τὸ ἐπιθυμῆτε. Ὅσοι ἐξ ὑμῶν τὸ γράψουν μὲ πολλὴν εἰλικρίνειαν καὶ ζήλον δύναται νὰ βοηθηθοῦν.

Ὅλοι μας πρέπει νὰ μάθωμεν πῶς νὰ ἀξιολογοῦμεν ὀρθῶς τὴν προσωπικότητά μας.

Μὲ ἄνεσιν ἡμπορεῖ νὰ ἀπαντήσῃ κανεὶς τιμίως εἰς τὰς κατωτέρω ἐρωτήσεις ἐπὶ τῶν 4 κινήτρων.

1. Ἀπαντήστε ναι ἢ ὄχι εἰς ἐκάστην τῶν κάτωθι ἐρωτήσεων.

Ἀσφάλεια.

Ἐπῆρχε ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν μου ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ αἰσθήματα ἀσφαλείας νὰ ἐκινδύνευον ἀπὸ κάτι τὸ ὁποῖον συνέβη εἰς τὸ σπίτι μου, εἰς τὸ σχολεῖον ἢ εἰς τὰς κοινωνικὰς δραστηριότητάς μου;

Ἀναγνώρισις

Ἐπῆρξε ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν μου μιὰ στιγμή καθ' ἣν ἡ ἐπιθυμία μου νὰ κάνω κάτι ἀξιόλογον παρεμποδίσθη ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ προηγούμεναι προσπάθειά μου δὲν ἀνεγνωρίζοντο καὶ δὲν ἐξετιμῶντο ἀπὸ τοὺς ἄλλους;

(Ἴσως δύνασθε νὰ σκεφθῆτε μερικὰ ἀνεπιτυχεῖς χαρακτηριστικὰ τῆς προσωπικότητός σας τὰ ὅποια συνετέλεσαν εἰς αὐτό).

Ἐνδιαφέρον διὰ τὸ ἄλλο φῦλον.

Ἐπῆρξαν εἰς τὴν ζωὴν μου περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας νὰ διέκρινα ὅτι ἡ συμπεριφορὰ μου καθ' οἷονδήποτε τρόπον, δὲν ἦτο ἡ ἀρμόζουσα; Ἐπέτυχα τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς τάξεως;

Περιπέτεια.

Ἐπῆρξε καμμιά στιγμή εἰς τὴν ζωὴν μου ποὺ ἠσθάνθην ἀνίαν, διότι ἡ ζωὴ μου ἦτο ἄνευ ἐνδιαφέροντος καὶ ἄνευ γεγονότων; Ποῦ δὲν εὗρισκα τί νὰ κάνω, τίποτε τὸ ὁποῖον νὰ θέτῃ εἰς δράσιν τὸ κίνητρον τῆς δημιουργικῆς περιπέτειας;

2. Εἰς τὸ αὐτοβιογραφικὸν σας σημείωμα ἀναφέρετε γεγονότα τὰ ὅποια ἐ-

προκάλεσαν απογοητεύσεις ή διαψεύσεις.

3. Αί απογοητεύσεις ή διαψεύσεις αυτές ἐγένοντο ὀλιγώτεροι ή περισσότεροι;

4. Νομίζετε ὅτι εἴσθε ἕνας ἀπό τούς ὀλίγους οἱ ὁποῖοι ἔχετε τās απογοητεύσεις αυτές ή αὐταί εἶναι κοιναί εἰς πολλούς ἀνθρώπους;

5. Νομίζετε ὅτι εὐρήκατε ἱκανοποιητικὰς διεξόδους διὰ τὰ κίνητρα αὐτά τὰ ὁποῖα παρεμποδίσθησαν. Πῶς ὑπερενίκησατε τās διαψεύσεις αυτές;

6. Νομίζετε ὅτι ὁ τρόπος με τὸν ὁποῖον ἀντιδράτε εἰς τās διαψεύσεις σας εἶναι περίπου ὁ αὐτὸς με τὸν τρόπον με τὸν ὁποῖον οἱ ἄλλοι ἀντιδροῦν ή νομίζετε ὅτι οἱ περισσότεροι ἀνθρώποι ἀντιδροῦν διαφορετικὰ ἀπὸ ἡμᾶς;

7. Ἐάν συνήθως ἀντιδράτε διαφορετικὰ εἰς τās απογοητεύσεις σας ἀπὸ ὅ,τι οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι νομίζετε ὅτι ή αἰτία αὐτή σας κάνει νὰ εἴσθε εὐτυχῆς καὶ ἱκανοποιημένος ή δυστυχῆς καὶ με αἰσθήματα διαψεύσεως;

Θυμηθῆτε, ὅτι τὸ σημεῖωμα αὐτὸ θὰ τὸ ἰδῆτε μόνον σεῖς. Εἶναι μιὰ προσπάθεια διὰ μιάν πραγματικὴν ἐκτίμησιν μερικῶν ἀπογοητεύσεών σας εἰς τὴν ζωὴν.

Ἐφ' ὅσον θὰ εἴσθε εἰς θέσιν νὰ ἰδῆτε κατὰ μέτωπον τὰ πράγματα, θὰ δυνηθῆτε νὰ κατανοήσητε καλύτερον τὸν ἑαυτὸν σας καὶ νὰ βοηθήσετε με μεγαλύτεραν ἐπιτυχίαν τούς ἄλλους, καὶ μάλιστα τούς μαθητάς.

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

ΑΓΩΝ ΕΠΙ ΠΟΛΛΩΝ ΜΕΤΩΠΩΝ

Ἡ πίστις περιστοιχισμένη ἀπὸ κοσμικούς, ἐνισχύεται ἀπὸ διαπιστώσεις πού ἀναδύονται ἀπὸ τὴν διαμάχη μὲ τὴν ἀμφιβολία.

Τὸ πῶς σχηματίζει κανεὶς γνώμην ἐξαρτᾶται ἐν μέρει ἀπὸ τὸ ποῦ τὴν σχηματίζει. Ὁ τόπος τῆς δράσεώς μου ἄλλαξε τελευταίως. Γεωγραφικῶς, ἡ μετακίνησις ἐγένετο ἀπὸ τὸ Θεολογικὸν Σεμινάριον Union τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Stanford τῆς δυτικῆς ἀκτῆς. Θεολογικῶς δὲ ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ στὰς Ἀθήνας. Εἶναι πιθανὸν νὰ μὴ ἔχω ἀκόμη αἰσθανθῆ ὀλόκληρη τὴν σημασίαν τῆς μετακινήσεως αὐτῆς· ἀκόμη αἰσθάνομαι σὺν μαθητευόμενος πού μαθαίνει τὰ ἐργαλεῖα νέας τέχνης. Ἡ μετακίνησις ὅμως ἀνελήφθη ἀπὸ πεποιθήσιν ὅτι, ἐὰν ἡ θεολογικὴ προσπάθεια εἶναι πράγματι δικαιολογημένη, θὰ πρέπει νὰ μπορῆ νὰ σταθῆ ὄχι μόνον εἰς τὴν εὐνοϊκὴν ἀτμόσφαιραν τῆς κοινῆς ἐνός σεμιναρίου, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ μέσα εἰς τὴν ἀδιάφορον ἀτμόσφαιραν ἐνός κοσμικοῦ Πανεπιστημίου. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι μεταξὺ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν φοιτητῶν τοῦ Stanford δὲν ὑπάρχουν ἀφωσιωμένοι Χριστιανοί, ἀλλὰ οἱ τελευταῖοι ἀποτελοῦν μικρὴν μειονότητα καὶ γιὰ ὀλόκληρους ὄρες, ἀκόμη καὶ ἡμέρας, οἱ ἐπαφές μου μπορεῖ νὰ περιορίζωνται κυρίως μ' ἐκείνους πού ἀδιαφοροῦν γιὰ πολλὰ πράγματα γιὰ τὰ ὅποια ἐγὼ ἐνδιαφέρομαι ἀπεριόριστα.

Θεολογικῶς ἔχω συμβῆσασθῆ μ' αὐτὸ τὸ γεγονός, ἐπιπλέον δὲ θρίσκω κοινὰ ἐνδιαφέροντα μ' αὐτούς. Τὸ πάθος τους καὶ ἡ ἀφοσίωσίς τους εἰς τὴν ἐντιμὸν πολιτικὴν καὶ τὰ πολιτικὰ δικαιώματα μ' ἔκανε νὰ νοιώσω κατὰ κάποιον τρόπο κατώτερός τους. Μποροῦμε καὶ θρίσκομε κοινὰ σημεῖα σὲ πολλὰ μέτωπα ὅπως π. χ.: μᾶς ἀναστατώνει ἡ ἀδικία, ἐπιθυμοῦμε τὴν εἰρήνην καὶ πιστεύομε εἰς τὸ δικαίωμα τῆς ἀτομικῆς γνώμης. Σὲ πολλὰς περιπτώσεις μᾶς χωρίζει ἡ παύλα πού χωρίζει τὸν «Ἰουδαῖο - Χριστιανόν». Τὶς περισσότερες φο-

ρὲς ἀπλῶς συμεριζόμεσθε τὸν κοινὸν ἀνθρωπισμόν.

Πῶς μπορεῖ ἡ Χριστιανικὴ Πίστις νὰ θρῆ θέσιν σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι; Πολλοὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον προφανῶς ζοῦν καλά, καὶ νοικοκυρεμένα, ἀκόμη καὶ μὲ συμπόνοια χωρὶς αὐτὴν. Πολλοί, θεβαιῶς, εἶναι γεμάτοι μὲ κάποια αἴσθησι κενοῦ (χωρὶς ἀντιφατικότητα), ἀλλὰ ἔχω ξεπεράσει τὸ σημεῖον τοῦ νὰ προσπαθῶ νὰ πείσω ἐκείνους πού αἰσθάνονται εὐτυχεῖς καὶ πού πράγματι εἶναι δυστυχεῖς χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν, ἀλλὰ ἀπλῶς δὲν ἐπιδιώκουν νὰ τὸ γνωρίσουν. Γιὰ νὰ εἶμαστε θεβαιοί, μέρος τῆς εὐδαιμονίας αὐτῆς εἶναι ἐπιφανειακὴ κάλυψις πού ἀποδεικνύεται πολὺ λεπτὴ μὲ τὴν δολοφονία ἐνός προέδρου ἢ τὴν αὐτοκτονία ἐνός φοιτητοῦ. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον — καὶ φίλοι μου μάλιστα — δὲν σκεφθῆκαν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει νὰ τοὺς πῆ κάτι σημαντικόν, εἴτε σχετικὰ μὲ τίς κρίσεις ἢ μὲ τὴν καθημερινὴν ζωὴ. Τί περισσότερο μποροῦμε νὰ τοὺς ποῦμε ἀπ' ὅ,τι τοὺς ἔχει πεῖ ὁ Camus;

Αὐτὰ εἶναι τὰ πλαίσια μέσα στα ὅποια «σχηματίζω τὴν γνώμην μου». Ἡ εἰκὼν δὲν εἶναι πλήρης χωρὶς ἐκείνους ἀπὸ τὰ μέλη τῆς κοινότητος (μαθητὰς καὶ διδασκάλους) οἱ ὅποιοι ἐνδιαφέρονται καὶ ἀνησυχοῦν καὶ τῶν ὁποίων ὁ σκεπτικισμὸς εἶναι πάντοτε χρωματισμένος μὲ προσδοκίαν, ἢ δὲ πίστις τους ἔχει ἀποβάλλει τὴ συναισθηματικότητα. Ἀλλὰ ἐμεῖς — ἐκεῖνοι κι' ἐγὼ — εἶμαστε οἱ ἐναπομείναντες καὶ ἡ σκέψις μου διαρκῶς ἐνισχύεται ὅτι ἴσως γιὰ τίς μέρες μας ὁ Χριστιανισμὸς μᾶλλον πρέπει νὰ εἶναι ἡ θρησκεία τῶν ἐναπομεινάντων καὶ ὅτι τὸ πλήρωμα τῶν ἀληθινῶν πιστῶν δὲν θὰ διακρίνεται ἀπὸ τὸν πλῆθος ἢ τὴν ἐξωτερικὴν του δύναμιν. Δὲν βλέπω ἐνδείξεις ὅτι θριασκόμεθα εἰς τὴν χαραυγὴν ἐνός νέου Αἰῶνος Πίστεως. Κι' ἔτσι «σχηματίζω

τις γνώμες μου» σάν ένας από τους έναπομείναντας, ανάμεσα σε συντροφιά συναδέλφων, ή μεγάλη πλειονότης τῶν ὁποίων δὲν θὰ μπορούσε νὰ δείξη μεγαλύτερη ἀδιαφορία.

I

Παραμένω, συνδεδεμένος μὲ μιά κληρονομιά. Ἡ σχέση μου αὐτὴ μπορεί νὰ διέρχεται κρίσιν, ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐκείνη στὴν ὁποία πρέπει νὰ εἶμαι πιστός. Δὲν εἶμαι στὰ πρόθυρα ἐγέρσεως ἀγωγῆς διαζυγίου. Παρ' ὅλον ὅτι ὁ εἰδικὸς ἐπὶ τῶν προβλημάτων τῶν ἐγγάμων σύμβουλος πότε πότε θὰ μοῦ ἦτο χρήσιμος.

II

Στὴν προσπάθειά μου νὰ μεταδώσω ὅ,τι ἀκούω ἀπὸ τὴν παράδοσι τῆς πίστεώς μου, μὲ ἐπηρεάζουν δυὸ ἄλλοι διαφορετικοὶ παράγοντες. Τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν θὰ περιγράψω μὲ ἀπλά λόγια ὡς τὴν παραστρατημένην, ἀμφιβάλλουσαν καὶ διαπληκτιζομένην ὄντοτητα, τὸν κόσμον. Δὲν μπορῶ νὰ κηρύσω στὸ κενὸ ἢ ἀποκλειστικῶς σὲ ἐκκλησιαστικὸ περιβάλλον. Πρέπει νὰ κηρύσω σὲ συσχέτισι μὲ τὸν κόσμον τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Θὰ μπορούσα νὰ ξεχάσω αὐτὸν τὸν κόσμον ὅσο θρισκόμουνα στὸ περιβάλλον τοῦ σεμιναρίου, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ξεχάσω εἰς τὴν κοινότητα τοῦ Πανεπιστημίου. Σ' αὐτὴν ζῶ, ἐργάζομαι, τρώγω, δίδω ὁμιλίες, συζητῶ, κρεμῶ τὸ καπέλλο μου καὶ ἐνθουσιάζομαι. Δὲν εἶναι κάτι τὸ ξένο γιὰ μένα, εἶναι μέσα μου καὶ εἶμαι μέσα του. Οἱ ἀμφιβολίες τῆς εἶναι καὶ ἀμφιβολίες μου, καὶ οἱ ἀμαρτίες τῆς εἶναι καὶ ἀμαρτίες μου. Ἐάν ποτε κατορθώσω νὰ ἐπικοινωνήσω μὲ τὸν κόσμον, αὐτὸ θὰ εἶναι γιὰτὶ κατέχω τὸν παλμὸ του. Οἱ φοιτητὰὶ ἐκπλήσσονται μερικὲς φορὲς γιὰτὶ στὶς ὁμιλίες μου ἐξαίρω τὸν Camus. Ἐκεῖνο πού θεωρῶ καθῆκον νὰ τοὺς πῶ εἶναι ὅτι ὑπάρχει μέσα μου κάτι τὸ ὁποῖον ἀνταποκρίνεται πρὸς ὅσα λέγει ὁ Camus. Κἀτι πού ἐκφράζει ἀπόλυτον σύμνοιαν μὲ τὰ ὅσα ἀκούω ἀπὸ αὐτόν, ἕνα μέρος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου πού δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ τὸν ἀντικρούση, ἀλλὰ μᾶλλον θέλει νὰ συμπο-

λεμήση μαζί του ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν πού καὶ οἱ δυὸ μας ἀποστρεφόμεθα, παρ' ὅλον ὅτι γιὰ τὴν ἐνέργειά μας αὐτὴ παίρνομε ἐντολὲς ἀπὸ διαφορετικὲς ἀρχές. Κατὰ συνέπειαν, δὲν μπορῶ νὰ περιφρονήσω ἢ νὰ καταδικάσω τὸν κόσμον αὐτόν ἢ καὶ νὰ ἐνεργῶ μὲ συγκαταθατικότητα πρὸς αὐτόν, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμα δὲν μπορῶ νὰ βρῶ τὴν ὀριστικὴ μου ἡρεμία ἀνάμεσά του.

Ὁ ἄλλος παράγων πού καθοδηγεῖ τὴν προσπάθειά μου νὰ διαδώσω τὴν πίστιν εἶναι ὁ «Πιστός»! Κι' ἔτσι θρισκομαι σὲ κάποια ἀμηχανία. Γιὰτὶ πράγματι εἶναι κάπως δύσκολο νὰ αἰσθάνεσαι κάποιαν συγγένεια μὲ τὸν ἄπιστο κόσμον καὶ ταυτόχρονα νὰ συσχετίσης τὸν ἑαυτὸ σου μὲ τοὺς «Πιστοὺς». Ἐάν ἡ ταῦτισίς μου μὲ τὸν κόσμον εἶναι ἡ ἀμφιβολία, ἡ ταῦτισίς μου μὲ τὸν πιστόν εἶναι ἡ πίστις μου. Καὶ τὰ ὅσα μπορῶ εὐκόλα νὰ θεβαιώσω στοὺς μὲν εἶναι ἐκεῖνα πού μοῦ εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ θεβαιώσω στοὺς ἄλλους.

Χρειάζεται σχετικὴ δεξιότην γιὰ νὰ κινήται κανεὶς ἀπὸ τὸ θασίλειο τῆς ἀμφιβολίας στὸ θασίλειο πού ὅλα τὰ πράγματα προϋποτίθενται. Ἄλλὰ δὲν μοῦ μένει παρὰ νὰ προσπαθῆσω νὰ ἀναπτύξω τὴν δεξιότην αὐτὴν γιὰτὶ οὔτε τὸν κόσμον μπορῶ νὰ ἀγνοήσω, οὔτε καὶ τοὺς «Πιστοὺς».

Καὶ σάν νὰ μὴ ἔφθανε αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρον μου γιὰ τὸν ἄπιστον κόσμον καὶ τὴν «πιστοὺς», μιά διαλεκτικὴ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀμφιβολίας ἀσκεῖ ἐπίσης ἐπίδρασιν ἐπάνω στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο σχηματίζω τὴν γνώμην μου. Ὁ Καλθίνος ἔχει διατυπώσει μερικὰ ἀξιοσημεῖωτα ἀποσπάσματα ἐπὶ τῆς ἀμφιβολίας. Γιὰ πολλοὺς ἀπὸ μᾶς σήμερα ὅμως ἡ ἀμφιβολία ἔχει γίνει σημαντικὸν συστατικὸν τῆς πίστεως. Οὐδὲ ὅμως μ' εὐχαριστεῖ ἡ ἀμφιβολία, ἀλλὰ θὰ μὲ ἐξέπλησσε, ἐπιπλέον δὲ θὰ μὲ ἀνησυχούσε, ἂν διὰ μᾶς ἐξηφανίζετο. Γιὰτὶ δὲν εἶναι μόνον ἀπλῶς περιγραφικὸν στοιχεῖον στὴν ζωὴ μου, ἀλλὰ πραγματικὸν ὄργανον τοῦ ἐπαγγέλματός μου, μὲ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ παρουσία τῆς ἀμφιβολίας ἀποτρέπει τὴν ἀποτελέματων. Δὲν πιστεύω ὅτι εἶναι ποτε δυνατὸν νὰ σταματήση ἡ σκέψις γιὰτὶ ὅλα τὰ προβλήματα ἡδραν τὴν λύσι

τους. Φρονῶ ὅτι ἡ σκέψις πρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ γιατί τὰ αἰώνια προβλήματα ἐπανεμφανίζονται, αἱ δὲ παλαιαὶ λύσεις τους κατὰ κάποιον ὀχληρὸν τρόπο χάνουν τὴν ἰσχὺν τους. Καὶ πιστεύω ὅτι μιὰ τέτοια θέσις εἶναι ἀναγκαία γιὰ τὴν ζωντανὴν θεολογία. Εἶμαι δὲ ὑποχρεωμένος νὰ ἀναγνωρίσω ὅτι ἡ ἀξία τῆς ἀμφιβολίας δὲν ἔχει ἰσχὺν μόνον μετὰ τὴν συσχέτισιν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ἀλλὰ εἶναι τὸ ἀπαραίτητον ἀντιστάθμισμα τῆς θεολογικῆς προόδου. Πίστις χωρὶς ἀμφιβολία εἶναι νεκρά (ἀκατανόητη).

III

Πρέπει ὅμως ἐπίσης νὰ ὁμολογήσω (καὶ μ' αὐτὸ νὰ διακινδυνεύσω μέρος τῆς προσφιλοῦς μου ἐπαφῆς μετὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον) ὅτι ἐκτός ἀπὸ στιγμῆς καταπτώσεως ἢ ἀμφιβολίας δὲν μετὰ τρομάζει ὅπως κάποτε. Φυσικὰ θὰ προτιμοῦσα λιγώτερη παρὰ περισσότερη, ἀλλὰ κι' ἂν ἀκόμη ἢ περισσότερη μετὰ καταλαμβάνει ἐντόνως, αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτὸ μου ἱκανὸ νὰ ἀντλή μεγάλη ἀνακούφισιν ἀπὸ ἕνα γεγονός τόσο καταφανὲς πού δὲν ξέρω γιατί ἦταν κρυμμένο ἀπὸ μένα τόσα χρόνια. Τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι τὸ νὰ ἀμφιβάλλω γιὰ τὴν πραγματικὴ ὑπαρξίαν τοῦ Θεοῦ πού ἀποκαλύπτει κάτι γιὰ τὸ ἄτομό μου καὶ ὄχι κάτι γιὰ τὴν ὑπαρξίαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἰδέα ὅτι ἡ πραγματικὴ ὑπαρξις Του θὰ πρέπει νὰ ἐξαρθῆται ἀπὸ τὸ πῶς αἰσθάνομαι γιὰ Κεῖνον, μού φαίνεται πάρα πολὺ καιμικὴ, καὶ συνήθως ἀποκαθίσταται ἢ προοπτικὴ μου, ὅταν τὴν ἀναλαγίζωμαι. Ἐπὶ μακρὰς περιόδους, ὑπαρξιακῶς, δὲν αἰσθάνομαι τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ σ' αὐτὲς τῆς στιγμῆς δὲν θρῖσκω ἰδιάζοντα λόγον νὰ συνεχίσω τὴν πίστιν μου σ' Αὐτόν. Ἀλλὰ εἶμαι πρόθυμος νὰ πιστεύσω ὅτι αὐτὸ εἶναι ἐκδήλωσις τῆς θολότητος τῆς ὁράσεώς μου μᾶλλον παρὰ ἐκδήλωσις τῆς ἀνυπαρξίας Του. Τὸ γεγονός ὅτι μερικὲς φορές δὲν βλέπω τὸν ἥλιο δὲν σημαίνει ὅτι ὁ ἥλιος δὲν εἶναι ἐκεῖ. Πιθανὸν τὰ μάτια μου νὰ εἶναι κλειστά. Ἴσως μπροστὰ νὰ ὑπάρχῃ πυκνὸ σύννεφο. Μπορεῖ νὰ μὴ κυττάζω πρὸς τὴν κατεύθυνσί του ἢ μπορεῖ νὰ εἶναι νύ-

χτα. Αὐτὰ εἶναι μιὰ ἀπὸ τῆς δυσκολίας μου στὴν προσπάθειαν τῆς συσχέτισεως μετὰ τὴν λεγομένην θεολογίαν τοῦ «ὁ Θεὸς πέθανε»: Οἱ ὁπαδοὶ τῆς αὐτοῦ φαίνονται ὅταν νὰ λένε: «δὲν ἔχομε πιά ἐπίγνωσιν τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, οὔτε καὶ οἱ περισσότεροι συνάνθρωποι μας ἔχουν. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς εἶναι ἀνύπαρκτος». Ἀλλὰ οἱ δηλώσεις αὐτὲς μόνον σὲ αὐτοβιογραφίες μπορεῖ νὰ εἶναι ἀκριβεῖς. Χωρὶς ἀμφιβολία περιγράφουν τὴν διάθεσιν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Εἶναι ἀμφίβολον ὅμως ἂν λένε τίποτα γιὰ τὴν πραγματικὴ ὑπαρξίαν τοῦ Θεοῦ. Αὐτοβιογραφικὲς δηλώσεις καὶ περιγραφὰς τῆς συγχρόνου ἐλλείψεως πίστεως δὲν εἶναι ἀπαραιτήτως καὶ θεολογικῆς φύσεως καὶ σ' αὐτὸ θρῖσκειται ἢ ἄλλῃ μου δυσκολία μετὰ τὴν ἀποψιν «ὁ Θεὸς εἶναι ἀνύπαρκτος». Ὁ δυτικὸς κόσμος ἀκούει γιὰ πολὺ καιρὸ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀνύπαρκτος. Τὸ νέο στοιχεῖο τώρα εἶναι ἅπλως τὸ ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους πού κάνουν τὴν δήλωσιν αὐτὴν τὴν κάνουν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ καὶ τὴν προσφέρουν ὡς ἀντιπροσωπευτικὴν τῶν χριστιανικῶν πεποιθήσεων γιὰ τὴν σημασίαν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι ἄρα γε τόσο ἀκατανόητο νὰ ταυτίσῃ κανεὶς τῆς δηλώσεως αὐτῆς ὡς ἐνδείξεις τῆς διανοητικῆς καταστάσεως ἐκείνων πού τῆς κάνουν καὶ ὄχι ὡς πληροφορίες περὶ τὸ ἀντικείμενον τῶν δηλώσεων; Ὁ πειρασμὸς σ' αὐτὴ τὴ «νέα» θεολογικὴ ἀντίληψιν μού φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος πού ἀντιμετωπίζει κάθε θεολογικὴ γενεά. Ἐξετέθη μετὰ σαφήνειαν ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπον Ronald Knox, ὅταν εἶπε γιὰ τὸ βιβλίον «Θεμέλια», πού συνετάγη ἀπὸ ἑπτὰ θεολόγους τῆς Ὁξφόρδης, ὅτι, καθὼς φαίνεται, τὸ βιβλίον εἶχε συνταχθῆ ὡς ἀπάντησις στὸ ἐρώτημα: Πόσο μπορεῖ νὰ πεισθῆ κανεὶς νὰ πιστέψῃ; Δηλ. μ' ἄλλα λόγια, ποῖο εἶναι τὸ ἐλάχιστον ὄριον τῆς πίστεως πού πρέπει νάχη κανεὶς γιὰ νὰ μπορῆ νὰ λέγεται Χριστιανός; Πού εἶναι τὸ ἴδιο σὰ νὰ διερωτώμεθα ποῖο εἶναι τὸ ἐλάχιστον ὄριον πού μπορούμε νὰ ἀγαποῦμε τὴν σύζυγόν μας.

Τὸ ὅτι γιὰ τὸ Εὐαγγέλιον ὑπάρχει ἡ ἰ-

δέα ότι είναι σκάνδαλον και εμπόδιον δέν είναι νέον, δέν θά πρέπει όμως νά περιχα-
ρακωνώμεθα εἰς τὸ σκάνδαλον μὲ τὴν ἰ-
δέα ὅτι αὐτὸ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸ καθή-
κον τῆς ἐπικοινωνίας, οὔτε γιὰ νά ἐπιδο-
θοῦμε εἰς τὸ καθήκον τῆς ἐπικοινωνίας θά
πρέπει νά θέτωμε κατὰ μέρος τὸ σκάνδα-
λον καὶ νά συγκατατιθέμεθα μὲ τὰ ὅσα ὁ
«κάποιος» μπορεῖ νά ἀσπασθῆ. "Ὅταν προσ-
παθῶ νά ἐξηγήσω σὲ κάποιον οἰονδήποτε
πεδῖον τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ παίρ-
νω τὴν ἀπάντησι «ἅ, ὠραῖα, ἐάν ἔτσι ἔχη
τὸ πρᾶγμα, θεθαίως καὶ δέχομαι τὴν ἀπο-
ψι». Μένω μὲ τὴν ἀνησυχίαν ὅτι ἀπέτυχα
εἰς τὴν μετάδοσιν. Ἡ χριστιανικὴ πίστις
δέν εἶναι μόνον ἐξηγιασμένη ἀπελπισία ἢ
ἠθικὴ μὲ κάποια ἀπόχρωσιν ἐνδιαφέροντος.
Οὔτε καὶ ὅταν ἀναφωνοῦμε «ἄνθρωπε» μὲ
ὅσα θαυμαστικὰ θάλομε, ἔχομε κἂν ψιθυρί-
σει «Θεός». Στὴν προσπάθειά μου νά σχη-
ματίσω γνώμην αἰσθάνομαι ἰδιαιτέρη εὐ-
θύνη εἰς τὸ νά μὴ μετατρέψω τὴν πίστιν σὲ
κάτι πού νά μὴ διακρίνεται ἀπὸ τὸν εὐγε-
νῆ ἀνθρωπισμὸ. Ἐάν ἡ πίστις δέν εἶναι
κάτι περισσότερο ἀπὸ αὐτό, ἄς ἔχωμε τὸ
θάρρος νά τὸ ποῦμε εὐθέως καὶ νά σταμα-
τήσωμε νά τὴν περιβάλλωμε μὲ παγιθεύσεις
ἀπὸ τὸ παρελθόν. "Ἄν ὅμως ἡ πίστις εἶναι
κάτι παραπάνω ἀπὸ αὐτό, τότε θά πρέ-
πη νά πληρώσωμε τὸ τίμημα τῆς διακηρύ-
ξεως αὐτῆς, ἔστω καὶ ἂν σημαίνῃ ἀπώλει-
αν τῆς πολυτίμου συμφωνίας τὴν ὁποίαν
κατωρθώσαμεν νά ἐπιτύχωμεν μὲ τοὺς συγ-
χρόνους μας, ἐμφανιζόμενοι ὡς τρελλοί.
Ἄλλὰ, ὅπως παρετήρησε κάποτε καὶ ὁ
προσφιλῆς μου θεολογικὸς (μέντωρ), ὑ-
πάρχει σημαντικὴ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ νά
εἶναι κάποιος τρελλὸς χάριν τοῦ Χριστοῦ
ἀπὸ τοῦ νά εἶναι ἀπλῶς τρελλός.

IV

Δέν πρέπει ὅμως νά τερματίσω μὲ μιὰ
τόσο ἱποτικὴ κατάληξι. Ἡ ἀμφιβολία εἶ-
ναι ἔντονα πραγματικὴ γιὰ τὴν γενεά μας.
Δέν πρέπει μὲ τόση εὐκολία νά ἀποφεύγω-
με τὶς ἀνησυχητικὰς τῆς ἐπιπτώσεις, οὔτε
νά τὴν ἀντιπαρερχώμεθα μὲ κάτι πού θά
φαινόταν ὡς τέχνασμα. Ἐγὼ ὡς σύγ-
χρόνος ἄνθρωπος καὶ θεολόγος δέν θέλω

νά συνθλιβῶμαι ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν πίστεως
πού βλέπω γύρω μου. Πρέπει κι' ἐγὼ νά
ξέρω τί σημαίνει νά μὴ κανεὶς στὴν κοι-
λάδα τῆς σκιάς τοῦ θανάτου, ἐάν θέλω νά
γνωρίσω — γιὰ νά μὴ πῶ νά ἐπικοινωνή-
σω — τὴν ἀνάστασι πού θρῖσκεται πέρα ἀ-
πὸ τὴν κοιλάδα τοῦ θανάτου. Ἐάν ἡ θεο-
λογικὴ μας γενεὰ πρέπει νά καταβάλῃ
προσπάθειαν νά μιλήσῃ στὸν ἄθεο σύγχρο-
νο ἄνθρωπο, εἶναι ἐν μέρει γιὰτι κι' εἴμε-
τες εἴμαστε ἄθεοι σύγχρονοι ἄνθρωποι ἢ εἴμα-
σταν κάποτε τέτοιοι. Καὶ οἱ δοξολογί-
ες μας θά προέρχωνται ἀπὸ μιὰ πίστι σφρη-
λατημένη ἀπὸ τὸ καμίνι τῆς ἀμφιβολίας.
Οἱ ἐπιβεβαιώσεις μας θά προέρχωνται ἀπὸ
τὴν πραγματικότητά τῶν ἀρνήσεων μας,
καὶ μόνον ὅταν οἱ ἀρνήσεις μας ὑπῆρξαν ἀ-
πειλητικὰ πραγματικὰ, μόνον τότε οἱ ἐπι-
βεβαιώσεις πού θά προέρχωνται ἀπὸ αὐτὰς
θά φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς αὐθεντικότη-
τος. Μόνον ἐάν κατωρθώσωμε νά ὑποβαστά-
σωμε τὸ θάρρος τῆς ἀπιστίας, μποροῦμε ἐ-
πίσης νά βαστάσωμε καὶ τὸ θάρρος τῆς
δόξης.

Ἐξακολουθῶ νά πιστεύω ὅτι μόνον ἐ-
κεῖνος πού μπορεῖ τόσο νά ἐπιβεβαιώσῃ,
ὅσο καὶ νά ἀρνηθῆ, ἔχει τὸ δικαίωμα νά
διεκδικήσῃ τὸν τίτλο τοῦ πιστοῦ. Κανένας
δὲ μπορεῖ νά ἀποφύγῃ τὴν διάβασιν μέ-
σα ἀπὸ τὴν κοιλάδα τῆς σκιάς τοῦ θανά-
του' ὅλοι στὴν ζωὴ τους πρέπει νά τὸ κά-
νουν συχνά. Ἄλλὰ τὸ νά διαβαίνει μέσα ἀ-
πὸ τὴν κοιλάδα τῆς σκιάς τοῦ θανάτου,
χωρὶς νά φοβᾶσαι τὸ κακὸ, εἶναι διαφορε-
τικὸ καὶ πιὸ σημαντικὸ ἐπίτευγμα. Αὐτὸ
μποροῦμε νά τὸ κάνωμε μόνον ὅταν ἔχωμε
συναίσθησι ὅτι δέν περπατοῦμε μόνοι κι' ἔτσι
εἴμαστε σὲ θέσι νά διαβεβαιώσωμε. «Δέν
φοβᾶμαι τὸ κακὸ, γιὰτι εἶσαι μαζί μου».
Ἡ δύναμις γιὰ τὴν πρᾶξι αὐτὴ καὶ τὴν
διαβεβαίωσι αὐτὴ τελικὰ δέν εἶναι δική
μας. Διότι οἱ δυνάμεις καὶ τὰ ὕλικα ἀνή-
κουν σὲ κάποιον ἄλλον, καὶ τὸ τραπέζι στὸ
ὁποῖο λαμβάνομε τὰ τῆς συντηρήσεώς μας
δέν ἔχει στρωθῆ ἀπὸ μᾶς.

Τὸ νά κάνῃς τὶς διαβεβαιώσεις αὐτὰς
τὴν ἐποχὴ τῆς ἀπιστίας δέν εἶναι εὐκόλο.
Ἄλλὰ καὶ ποτὲ δέν ἦταν.

ROBERT MCAFFEE BROWN

AKTINES NOEMBRIOS 1966

Ο ΔΑΙΜΟΝΙΣΜΕΝΟΣ

“Ο άνθρωπος με τὸ φρικαλέο πρόσωπο βγήκε πάλι ἀπὸ τὰ μνήματα...”

Κύτταξε περιφρονητικὰ τὰ ψηλὰ κυπαρίσσια καὶ μέτρησε μετὰ τὸ δάχτυλο ἕναν-ἕναν τοὺς τάφους. “Ὅταν θρῆκε πὼς ἦταν σωστοί, ξέσπασε σὲ σατανικὸ γέλιο. “Υστερα, ἄρχισε νὰ κατακυλάει τὶς ταφόπετρες καὶ νὰ οὐρλιάζει σὰ λυσσασμένο σκυλί.

Ἡ φωνή του ἔφτασε ὡς τὶς σιδερόφραχτες πύλες τῆς πόλης. Καὶ κείνος ἔτρεξε νὰ τὴν προφτάσει. Μπήκε πρῶτος καὶ ἔδειξε τὰ κιτρινασμένα δόντια του στοὺς ἀνθρώπους.

Τὰ παράθυρα κλείσανε με ὀρμή καὶ ἀμπαρώθηκαν οἱ πόρτες. Οἱ μανάδες σφίγγανε στὴν ἀγκαλιά τους τὰ παιδιά, νὰ σταματήσουν τὸ κλάμμα. Οἱ ἄνδρες προσπαθῆσαν νὰ τὸν δέσουν πάλι με ἄλυσίδες. Ἄλλὰ κείνος ἔσπασε τὰ σίδερα καὶ σύντριψε τὶς ἄλυσίδες.

Τὸ μάτι του ἔγινε αἰμάτινο καὶ τὸ στόμα του ἔβγαζε ἀφροὺς. Οἱ τρίχες του σηκώθηκαν, ὅμοια με ἀγριεμένο λυκόσκυλο. Τέντωσε τὰ δάχτυλα καὶ μούτζωσε τοὺς ἀνθρώπους. “Υστερα τοὺς ἔφτυσε στὸ πρόσωπο καὶ ἄρχισε νὰ χλευάζει τὸ φόβο τους.

Οἱ ἄνδρες τραβήχτηκαν κατὰχλωμοι. Δὲν τολμήσανε νὰ τὸν ξαναδέσουν με ἄλυσίδες. Εἶπαν πὼς αὐτὸ τὸν ξαγριώνει χειρότερα. Κυτάχτηκαν μεταξύ τους καὶ συμφωνήσανε πὼς τὸ καλύτερο ποὺ εἶχαν νὰ κάμουν, ἦταν νὰ τὸν καλοπιάσουν.

“Ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὸ φρικαλέο πρόσωπο ἔπρεπε νὰ γίνῃ φίλος τους.

★

Οἱ Γαδαρηνοὶ ἦταν πρακτικοὶ ἄνθρωποι. Δὲν πηγαίνανε κόντρα στὸ κακὸ, γιατί ἔξερνε πὼς τὸ κακὸ ἔχει μεγάλη δύναμη. Κι’ αὐτοὶ χρειάζονταν τὴ δύναμή τους

γιὰ νὰ πλουτίζουν. (Μάλιστα, λένε, πὼς τὰ χωράφια τους ἦταν γεμάτα ἀπὸ γουρουνοστάσια, καὶ ἄς τὸ ἀπαγόρευε ὁ Νόμος). “Ἔτσι φιλιώνανε πάντοτε μετὰ τὸ κακὸ.

“Ὅχι πὼς συμπαθούσανε τὸ κακὸ—αὐτὸ τοὐλάχιστον ἰσχυρίζονταν—ἀλλὰ δὲν τὸ πολεμοῦσαν. Δὲν σπαταλάγανε τὴ δύναμή τους νὰ τὸ πολεμήσουν.

“Ἐναν τέτοιο πόλεμο τὸν θρῆσκαν μάταιο. Ξέρανε—γιατί ἦτανε διαβασμένοι ἄνθρωποι—πὼς σὲ τοῦτο τὸν κόσμο ἐξουσιάζει ὁ Σατανᾶς. Καὶ ἦταν μάταιο—κατὰ τὴν ἀντίληψή τους—νὰ πηγαίνει κανεὶς κόντρα στὸ Σατανᾶ. Οἱ ἴδιοι πιστεύανε—καὶ τὸ ὑποστηρίζανε με ἀτράνταχτα ἐπιχειρήματα—πὼς ἡ καλύτερη στρατηγικὴ εἶναι «νὰ ἀντιπυρρῆχσαι τὸ κακὸ». Κι’ αὐτοὶ... ἀντιπαρέρχονταν τὸ κακὸ.

Στὸ τέλος, αὐτὸ τοὺς ἔγινε συνήθεια, τόσο ποὺ νὰ μὴν μποροῦν πιά νὰ ξεχωρίσουν τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακὸ.

★

Τὰ γουρουνοστάσια ὄλο καὶ πληθαίνανε. Κι’ οἱ Γαδαρηνοὶ αὐξάναν ἀνενόχλητοι τὰ πουγγιά τους. Τὰ παιδιά τρώγαν ἀπαγορευμένο κρέας γιὰ νὰ συνηθίσουν στὴν παρνομία. Οἱ ἄνδρες ἐμπορεύονταν τὴν ἀμαρτία κι’ ἦταν πολὺ εὐχαριστημένοι γιατί τοὺς ἄφηνε σημαντικὰ κέρδη.

Στὴ συναγωγή ὑποκρίνονταν τοὺς εὐσεβεῖς καὶ τοὺς δίκαιους. Στὸ θυσιαστήριο φέρνανε πλοῦσια δῶρα, γιὰ νὰ ἐξευμενίσουν τὸ Θεό—ἔτσι πιστεύανε—καὶ νὰ... ἐξαγοράσουν τὴν εὐλογία του.

Οἱ ἱερεῖς δέχονταν τὰ δῶρα, χωρὶς νὰ ἐξετάζουν ἂν ἦταν δίκαιη ἢ προσφορά.

Ποτὲ δὲν ρωτήσανε με ποῖο τρόπο, οἱ Γαδαρηνοὶ, εἶχαν ἀποχτήσει τὰ δῶρα ποὺ προσφέραν στὸ Ναό. “Ὅσο γιὰ τὰ γουρουνοστάσια, οὔτε ποὺ τοὺς ἔνοιαζε. Μάλιστα,

είχαν τόσο συνηθίσει στην παρουσία τους, πού άμφιβάλλανε άν σωστά τά άπαγόρευε ό Νόμος. Λένε πώς είχαν άρχίσει οί άτέλειωτες συζητήσεις πάνω σ' αυτό τή θέμα.

Οί περισσότεροι, άπ' τούς ιερείς, ύποστηρίζανε πώς αυτός ό πλούτος δέν ήταν κακός. Κι' όταν ό πλούτος δέν είναι κακός, τότε είναι «σύμφωνος μέ τή θέλημα του Θεού». Τά αγαθά—ύποστήριζαν οί ιερείς—τά έφτιαξε ό Θεός και τά προώρισε γιά τήν εύτυχία τών ανθρώπων. Έπομένως και ό πλούτος δέν μπορεί νά είναι κακός άφοϋ δέν είναι τίποτε άλλο άπό άφθονη συγκέντρωση αγαθών. Μόνο πού οί ιερείς κάνανε κάποιο λάθος στον συλλογισμό τους: Ξεχνάγανε ότι ό Θεός έφτιαξε τά αγαθά γιά όλους τούς άνθρωπος. Κι' άκόμα ότι ό Θεός άπαγόρευσε άπ' τούς άνθρωπος νά χρησιμοποιούν μερικά «αγαθά» πού θά μπορούσαν νά τούς θλάψουν.

Βέβαια στην άρχή, ύπήρξαν και αντίρρησης. Στο τέλος όλοι συμφώνησαν πώς εκείνο πού προέχει είναι «τά δώρα αυτά καθ' έαυτά». Κοντολογίς, τά δώρα νά είναι πλούσια, γιά νά προσφέρεται πλούσια ή θυσία. Βέβαια, ένδόμυχα σκέφτονταν πώς ή πλούσια θυσία θά τούς άφινε πλούσιο κέρδος. Και γι' αυτούς, αυτό είχε σημασία.

★

Όταν οί Γαδαρηνοί άντικρύσανε στην πόλη τους τή δαιμονισμό, σκεφθήκανε πιά πρακτικά: Τόν καλοπίασανε, γιά νά ξεφύγουν άπ' τισ φασαρίες.

Έκείνος χαμογέλασε ήλίθια. Άνεθοκατέβασε, άτσαλα και νευρικά, πέντε-έξη φορές τά χέρια. "Εμεινε γιά λίγο ασάλευτος κι' ύστερα πήρε πάλι τή σατανικό του ύφος. Ξαναγέλασε ήλίθια, και τούς έφτυσε έναν-έναν στό πρόσωπο μέ δεικτική περιφρόνηση. Τους πέταξε κάτι μισόλογα γιά τά γουρουνοστάσια. Κάτι σαν νά διαμαρτύρονταν πού οί γουρουνοσκόκοί φέρναν τούτα τά τετράποδα νά θοσκήσουν κοντά στους τάφους και τού χαλάγανε τή ησυχία.

Οί Γαδαρηνοί σκουπίσανε ήρεμα-ήρεμα τή πρόσωπό τους. Δέν δείξανε καμμιά ταραχή και δέν θυμώσανε στον δαιμονισμό.

Ό Άρχιερέας, μάλιστα, ύποσχέθηκε νά έπιτιμήσει τούς γουρουνοσκόκους γιά τήν τήση τους άπρέπεια.

"Ετσι, ό άνθρωπος μέ τή φρικαλέο πρόσωπο, γίνηκε ό μόνος κυρίαρχος στους τάφους, μέ όλα τά δικαιώματα ένός ελεύθερου πολίτη στην χώρα μέ τά άτέλειωτα γουρουνοστάσια.

★

Όταν ό 'Ιησούς έφτασε στην χώρα τών Γαδαρηνών, τά δαιμόνια, καθώς νοιώσανε τήν παρουσία Του, άρχίσανε νά ουρλιάζουν άπό τή φόβο. «Τί θέλεις στην πόλη μας Γιε του Δαυίδ; Τούτη ή χώρα είναι δική μας... Φύγε μακριά, μη μάς θασανίζεις...». Και ό δυστυχισμένος άνθρωπος άρχισε νά τρέμει. Σπάραξε στό χώμα, όμοια μέ σκυλί μέ ποδάγρα. Άπό τή στόμα του βγαίνανε άφρητα.

Ό 'Ιησούς τόν σπλαχνίστηκε και διάταξε τά δαιμόνια νά γκρεμιστούνε στην θάλασσα πνίγοντας μαζί τους και τήν άμαρτία.

Οί Γαδαρηνοί καθώς είδανε τόν παράνομο πλούτο τους νά βυθίζεται στην θάλασσα, τούς έπιασε άπελπισία. Τρέξανε στον 'Ιησού και τόν ήκέτευσαν νά έγκαταλείψει τή χώρα τους.

Αυτή ή καινούργια τάξη πού πήγαινε νά βάλει, τούς τρόμαξε. Δέν ήταν άνθρωποι γι' άλλαγές και καινοτομίες. Ζούσανε μέ τή γεύση τής άμαρτίας καθώς τή σκουλική στην πικροδάφνη. Μιά πού τά είχαν θολέψει μέ τή συνείδησή τους, δέν βλέπανε τή λόγο, γιατί έπρεπε—ώνει και καλά—νά αλλάξουν' ν' ακολουθήσουν τισ νέες επαναστατικές ιδέες του 'Ιησού και νά τά χαλάσουν μέ τή ιερατείο. Αυτές οί δουλειές δέν ήταν γι' αυτούς. Οί επαναστάσεις, όπωσδήποτε, καταστρέφουν τόν συγκεντρωμένο πλούτο.

★

Τά δαιμόνια, όταν είδαν τόν 'Ιησού νά διαθαίνει τά σύνορα τής πόλης, μέ χαλαγμένη τή θλίψη στό πρόσωπό του, γυρίσανε πίσω. Βρήκανε τούς Γαδαρηνοί νά

Ἐπιστολαί

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ

Ἄγαθηταί «Ἀκτίνες»

Θά πρέπει νά λεχθοῦν ὀλίγοι λέξεις δι' ἓνα διακεκριμένον καί διάσημον Βέλγον ἄστρονόμον καί κοσμολόγον, τόν Αββὲ G. Lemaître, καθηγητὴν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λουβέν, καί πρόεδρον τῆς παπικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ὁ ὁποῖος ἀπεβίωσεν πρό ὀλίγων μηνῶν.

Ὁ Lemaître, ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ 1923 καί καθηγητῆς - ἔρευνητῆς ἀπὸ τοῦ 1927, πρῶτος αὐτός, ἐσκέφθη νά ἐφορμόσῃ εἰς τὸ πραγματικὸν σύμπαν, τὰ θεωρητικὰ συμπεράσματα τῆς θεωρίας τῆς Σχετικότητος τοῦ Einstein. Ἦσαν γνωσταί μέχρι τοῦ 1927 αἱ ταχύτητες ὀλίγων μόνον ἐξωγαλαξιακῶν νεφελοειδῶν. Ὁ Lemaître ἐταύτισε τὰς ταχύτητας αὐτάς ἀπομακρύνσεως τῶν γαλαξιών πρὸς τὴν θεωρητικὴν διαστολὴν τοῦ σύμπαντος. Καί πράγματι ἀπὸ τότε, τὸ κα-

ταπληκτικὸν αὐτὸ φαινόμενον, ἐπεθεβαιώθη ἀπολύτως ἐκ τῶν παρατηρήσεων, οὕτω δὲ ἡ διαστολὴ τοῦ σύμπαντος μᾶς δίδει ἀμέσως ἓνα τρόπον ὑπολογισμοῦ τῆς ἡλικίας του.

Πῶς ὁμως «ἐδημιουργήθη» τὸ σύμπαν; Ἐρώτημα τεράστιον καί πιθανῶς ἄλυτον. Πάντως, εἰς τὴν «ἀρχικὴν» του κατάστασιν, ἢ ὅλη ὕλη του, ἦτο συγκεντρωμένη εἰς μίαν «ὑπέρπυκνον σφαῖραν», λόγῳ δὲ τῆς τεραστίας θερμοκρασίας καί πιέσεως ποῦ θά ἐπεκράτουν εἰς αὐτήν, θά ὑπέστη ἔκρηξιν καί διαστολὴν. Μετὰ τὴν ἀρχικὴν του ἔκρηξιν τοῦτο συνεχίζει νά διαστελλεταί. Ὡς καλυτέρα σχετικῶς ἐρμηνεῖα θεωρεῖται γενικῶς ἡ θεωρία τοῦ Lemaître, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξεν ἤδη, ἀπὸ 30ετίας καί πλεόν εἰς τὸ βιβλίον του: L' hypothèse de l' atoms primitif. Καί σήμερον τὸ σύμπαν, συνεχῶς διαστελλόμενον, καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις, ἔχει ὑπερβῆ τὴν κατάστασιν ἰσορροπίας καί προχωρεῖ πρὸς διάλυσιν.

Αἱ ἀνωτέρω ὀλίγοι σκέψεις, ἄς θεωρηθοῦν ὡς ἓνα εὐλαβὲς μνημόσυνον πρὸς τὸν μεγάλον σοφὸν καί ἐπιστήμονα Lemaître, ὁ ὁποῖος προσέφερε πολλὰ εἰς τὴν προώθησιν τῶν βασικῶν, διὰ τὴν ἐπιστήμην, αὐτῶν προβλημάτων.

Μετὰ πλείστης τιμῆς
ΤΑΚΤΙΚΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΣΑΣ

θρηνοῦνε τὸ χαμένο τους πλοῦτο. Τοὺς χτυπήσανε φιλικὰ στὴν πλάτη κι' ἀναλάβανε νά ξαναφτιάξουνε τὰ γουρουνοστάσια. Οἱ Γαδαρηνοὶ νοιώσανε ἓνα παράξενο αἰσθημα ἀκράτητης αἰσιοδοξίας. Καί χαμογέλασανε ἱκανοποιημένοι.

Ὁ δαιμονισμένος, γεμάτος συντριβή, παρακολουθοῦσε ἀπὸ μακριὰ τὰ καθέκαστα. Καθὼς εἶδε τὸ πρόσωπό τους νά παίρνει αὐτὴ τὴν ἀκαθόριστη ὄψη, τὸν κυριεῦσε ὁ φόβος. Γιὰ πρώτη φορά ἔνοιωσε τὰ νεῦρα του νά παραλύουν με αὐτὸ τὸν τρόπο καί νά σβῶνει τὸ φῶς του.

Σὲ λίγο, ἄκουσε τίς κραυγὲς τῶν Γαδαρηνῶν, νά τὸν γιουχαῖζουν λυσσασμένα. «Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι φίλος τοῦ Ἰησοῦ», φωνάζανε. Ἐκεῖνος τρόμαξε καί τῶθαλε στὰ πόδια. Κι' ἦταν ἡ πρώτη φορά ποῦ ὁ

δαιμονισμένος τρόμαξε ἀπ' τοὺς Γαδαρηνοὺς. Ἐτρεξε γιὰ τὰ μνήματα, ἀλλὰ κείνοι τὸν προφτάσανε. Ὁ Ἀρχιερέας ἔφτασε πρῶτος καί τὸν διάταξε νά ἐγκαταλείψει τὴ χώρα.

Στὰ μνήματα δὲν μπορούσε νά μείνει ἄλλο. Τὰ μνήματα ἦταν γιὰ τοὺς Γαδαρηνοὺς κι' ὄχι γιὰ τοὺς φίλους τοῦ Ἰησοῦ. Οἱ γουρουνοβοσκοὶ θά φέρνανε ἀνενόηλοι πιά τὰ τετράποδα στοὺς τάφους. Καί οἱ Γαδαρηνοὶ θά φτιάχνανε τὸ χαμένο τους πλοῦτο.

Ἐκεῖνος κατάλαθε καί τοὺς εὐχήθηκε νά ἐξουσιάζουν γιὰ πάντα τοὺς τάφους.

Οἱ πεθαμένοι ἔπρεπε νά μείνουν με τοὺς πεθαμένους. Καί οἱ ζωντανοὶ θά ἀκολουθοῦσανε τοὺς ζωντανούς...

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Η ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΜΟΥΣΙΚΗ
ΚΑΙ Η Θ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΕ ΣΤΑΥΛΟ!

Δέν είναι θεβαίως άρμοδιότης τής στήλης αϋτής τά σχόλια επί τών γεγονότων τής ήμέρας. Άλλά ό «Ταχυδρόμος» τής 16ης Ίουλίου ό όποιός μου έστάλη διά νά διαβάσω τας άπαντήσεις τών κ. κ. Θεοδωράκη και Χατζηδάκι επί τής προτάσεως τήν όποιαν άπηύθυνε εις τούς δύο μουσουργούς ένας ιερέυς, όπαδός τής μουσικής των—όπως όμολογεί—μέ άφησε έμβρόντητον.

Τί νά σχολιάσω φίλοι μου. Τήν άγαθην προαίρεσιν και τόν πόνον άσφαλώς του αιδεσιμωτάτου γιά τήν μουσικήν κατάντια τής Έκκλησίας μας, ή τήν πολυπραγμοσύνην του σέ περιοχήν ή όποία έφάπτεται μέν φαινομενικώς μέ τις έκκλησιαστικές ένασχολήσεις του, αλλά στήν πραγματικότητα όπως άποδεικνύεται, αλλά και όπως είναι φυσικόν του είναι άγνωστος περιοχή. Διότι τό θέμα τής μουσικής στήν Έκκλησία μας δέν είναι θέμα μόνο έκκλησιαστικόν, αλλά και πρόβλημα μουσικολογικόν—πρόβλημα τής μουσικής έπιστήμης. Και τό μέν στίγμα αϋτό διά τήν Όρθοδοξίαν, τό όποιον γιά νά συγκαλύψωμε, συνηθίζωμε νά τό χαρακτηρίζωμε άπλως ως «πρόβλημα» τής μουσικής στήν Όρθόδοξον Έκκλησίαν είναι ένα ιερόν θέμα δι' εκείνους οι όποιοι πονούν άκόμη τήν Έκκλησίαν του Χριστού, οι άπρόσκεκτες όμως ενέργειες γελοιοποιούν ό,τι είναι γιά όλους μας κρυφός καημός και έθνικόν πλήγμα. Και ιδού ή συγκομιδή επί τής προστάσεως. Άντιγράφω από τό περιοδικό:

Ό Ίερέυς: Πρότεινα στον Χατζηδάκι και στον Θεοδωράκη νά μελοποιήσουν, μέ σύγχρονη μουσική, τήν λειτουργία τής Κυριακής.

Χατζηδάκις: Άν δέν έπιτραπή ή λειτουργία που θά γράψω νά άκουσθι στις έκκλησίες, θά βρω ένα σταυλό ή ένα γκαράζ και θά τήν παρουσιάσω. Σε μία τέτοια μελοποίηση προτιμώ τό σαντούρι από τό άρμόνιο.

Θεοδωράκης: Ή μελοποίηση τής λειτουργίας θά πλήθαινε τό έκκλησιασμα, μέ άποτέλεσμα, ή έκκλησία, ό τεράστιος αϋτός κεφαλαιοκρατικός μηχανισμός, νά αύξήσι τις παγωμένες πιστώσεις του».

Τά περισσότερα σχόλια νομίζω ότι περιτεύουν.

Στό σημείωμα αϋτό θά έπιχειρήσω με μία κριτική άνασκόπηση τών καλλιτεχνικών έκδηλώσεων του Φεστιβάλ Άθηνών, οι όποιες, είτε από τήν παρουσία διασημών σολιστ είτε από τήν άξία αϋτών τών ιδίων τών συγκροτημάτων, άπετέλεσαν τά κυριώτερα γεγονότα του έφετεινού Φεστιβάλ.

ΜΠΑΛΛΕΤΑ ΚΙΡΩΦ

Γενικά ή Ρωσία, είναι από τις έλάχιστες χώρες τής λευκής φυλής ή όποία ήσθάνθη έξ άρχής οργανικά τήν άναγκαιότητα και τήν άπαράμιλλη πλαστικήν ευγένεια και όμορφιά του χορού και ιδίως του κλασσικού μπαλλέτου. Από τής έποχής τών Τσάρων, αλλά και τώρα, καλλιεργεί μέ τέτοιο πάθος τήν πανάρχαια αϋτή τέχνη, ώστε οι μεγαλύτερες και ουσιαδέστερες τελειοποιήσεις στήν τεχνικήν του χορού, οι μεγαλύτεροι δάσκαλοι, οι μεγαλύτεροι χορογράφοι και χορευται νά είναι συνήθως Ρώσοι, νά έχουν μαθητεύση κοντά σε Ρώσους ή νά φιλοδοξούν νά έχουν ρωσικά ψευδώνυμα. Και τά έπιτεύγματά τους στο κλασσικό αλλά και στο Λαογραφικό Μπαλλέτο, είναι πράγματι έκπληκτικά. Υπενθυμίζω τά ύπέροχα εκείνα λαογραφικά Μπαλλέτα «Μπερίσκα», που μάς είχαν έπισκεφθεί, πρό όλίγων έτών, τήν χαρά, τήν όμορφιά και τήν συγκίνηση τήν όποιαν μάς είχαν χαρίσει μέ τό πλούσιο χορογραφικό ζωνάνεμα τών λαϊκών χορών και τών παλιών χωριάτικων πανηγυριών, τήν ζωντανία ή όποία είχε κατακλύσει τήν σκηνή και ό επιδέξιος τρόπος, μέ τόν όποιον μετεδίδετο σε όλους τούς χώρους τής αίθουσής του θεάτρου κεντρίζοντας τις ύπέροχες έθνικές χορδές του ένθουσιασμένου κοινού! Τά Μπαλλέτα Κίρωφ, είναι από τούς μεγαλύτερους καλλιτεχνικούς οργανισμούς τής σημερινής Ρωσίας, σκοπός του όποιου είναι ή καλλιέργεια και ή ανάπτυξη τής τέχνης του χορού. Τά καλλιτεχνικά έπιτεύγματα του οργανισμού αϋτού έχουν σήμερα παγκόσμια άναγνώριση. Οι παραστάσεις του στο Ήρωδειο μάς έδωσαν τήν ευκαιρία νά θαυμάσωμε τήν τελειότητα τής συμβολής τών διαφόρων στοιχείων τά όποια συνθέτουν τά χαρακτηριστικά τής ύπέροχης αϋτής έργασίας. Άντικειμενικός σκοπός τής χορογραφίας δέν είναι ή δημιουργία έκθαμβωτικών έντυπώσεων μαγείας, ή όνειρου μέ συμβολικές άνθρωπι-

Ἐπιστολαί

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ

Ἄγαπηται «Ἀκτίνες»

Θὰ πρέπει νὰ λεχθοῦν ὀλίγα λέξεις δι' ἓνα διακεκριμένον καὶ διάσημον Βέλγον ἀστρονόμον καὶ κοσμολόγον, τὸν Abbé G. Lemaître, καθηγητὴν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λουβέν, καὶ πρόεδρον τῆς παπικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ὁ ὁποῖος ἀπεβίωσεν πρὸ ὀλίγων μηνῶν.

Ὁ Lemaître, ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ 1923 καὶ καθηγητῆς - ἔρευνητῆς ἀπὸ τοῦ 1927, πρῶτος αὐτός, ἐσκέφθη νὰ ἐφορμόσῃ εἰς τὸ πραγματικὸν σύμπαν, τὰ θεωρητικὰ συμπεράσματα τῆς θεωρίας τῆς Σχετικότητος τοῦ Einstein. Ἦσαν γνωσταὶ μέχρι τοῦ 1927 αἱ ταχύτητες ὀλίγων μόνον ἐξωγαλαξιακῶν νεφελοειδῶν. Ὁ Lemaître ἐταύτισε τὰς ταχύτητας αὐτὰς ἀπομακρύνσεως τῶν γαλαξιών πρὸς τὴν θεωρητικὴν διαστολὴν τοῦ σύμπαντος. Καὶ πράγματι ἀπὸ τότε, τὸ κα-

ταπληκτικὸν αὐτὸ φαινόμενον, ἐπεθεβαιώθη ἀπολύτως ἐκ τῶν παρατηρήσεων, οὕτω δὲ ἡ διαστολὴ τοῦ σύμπαντος μᾶς δίδει ἀμέσως ἓνα τρόπον ὑπολογισμοῦ τῆς ἡλικίας του.

Πῶς ὅμως «ἐδημιουργήθη» τὸ σύμπαν; Ἐρώτημα τεράστιον καὶ πιθανῶς ἄλυτον. Πάντως, εἰς τὴν «ἀρχικὴν» του κατάστασιν, ἡ ὄλη ὕλη του, ἦτο συγκεντρωμένη εἰς μίαν «ὑπέρπυκνον σφαῖρα», λόγῳ δὲ τῆς τεραστίας θερμοκρασίας καὶ πιέσεως ποῦ θὰ ἐπεκράτουσαν εἰς αὐτήν, θὰ ὑπέστη ἔκρηξιν καὶ διαστολὴν. Μετὰ τὴν ἀρχικὴν του ἔκρηξιν τοῦτο συνεχίζει νὰ διαστέλλεται. Ὡς καλύτερα σχετικῶς ἐρμηνεῖα θεωρεῖται γενικῶς ἡ θεωρία τοῦ Lemaître, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξεν ἤδη, ἀπὸ 30ετίας καὶ πλέον εἰς τὸ βιβλίον του: L' hypothèse de l' atoms primitif. Καὶ σήμερον τὸ σύμπαν, συνεχῶς διαστελλόμενον, καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις, ἔχει ὑπερβῆ τὴν κατάστασιν ἰσορροπίας καὶ προχωρεῖ πρὸς διάλυσιν.

Αἱ ἀνωτέρω ὀλίγα σκέψεις, ἅς θεωρηθοῦν ὡς ἓνα εὐλαβὲς μνημόσυον πρὸς τὸν μέγαν σοφὸν καὶ ἐπιστήμονα Lemaître, ὁ ὁποῖος προσέφερε πολλὰ εἰς τὴν προώθησιν τῶν βασικῶν, διὰ τὴν ἐπιστήμην, αὐτῶν προβλημάτων.

Μετὰ πλείστης τιμῆς
ΤΑΚΤΙΚΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΣΑΣ

θρηνοῦνε τὸ χαμένο τους πλοῦτο. Τοὺς χτυπήσανε φιλικὰ στὴν πλάτη κι' ἀναλάβανε νὰ ξαναφτιάξουνε τὰ γουρουνστάσια. Οἱ Γαδαρηνοὶ νοιώσανε ἓνα παράξενο αἰσθημα ἀκράτητης αἰσιοδοξίας. Καὶ χαμογέλασανε ἱκανοποιημένοι.

Ὁ δαιμονισμένος, γεμάτος συντριβή, παρακολουθοῦσε ἀπὸ μακριὰ τὰ καθέκαστα. Καθὼς εἶδε τὸ πρόσωπό τους νὰ παίρνει αὐτὴ τὴν ἀκαθόριστη ὄψη, τὸν κυριευσε ὁ φόβος. Γιὰ πρώτη φορά ἔνοιωσε τὰ νεῦρα του νὰ παραλύουν με αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ νὰ σβῶνε τὸ φῶς του.

Σὲ λίγο, ἄκουσε τὶς κραυγὲς τῶν Γαδαρηνῶν, νὰ τὸν γιουχαῖζουν λυσσασμένα. «Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι φίλος τοῦ Ἰησοῦ», φωνάζανε. Ἐκεῖνος τρόμαξε καὶ τῶρα ἐστὰ πόδια. Κι' ἦταν ἡ πρώτη φορά ποῦ ὁ

δαιμονισμένος τρόμαξε ἀπ' τοὺς Γαδαρηνοὺς. Ἐτρεξε γιὰ τὰ μνήματα, ἀλλὰ κείνοι τὸν προφτάσανε. Ὁ Ἀρχιερέας ἔφτασε πρῶτος καὶ τὸν διάταξε νὰ ἐγκαταλείψει τὴ χώρα.

Στὰ μνήματα δὲν μπορούσε νὰ μείνει ἄλλο. Τὰ μνήματα ἦταν γιὰ τοὺς Γαδαρηνοὺς κι' ὄχι γιὰ τοὺς φίλους τοῦ Ἰησοῦ. Οἱ γουρουνβοσκοὶ θὰ φέρνανε ἀνενόηλοι πιά τὰ τετράποδα στοὺς τάφους. Καὶ οἱ Γαδαρηνοὶ θὰ φτιάχνανε τὸ χαμένο τους πλοῦτο.

Ἐκεῖνος κατάλαβε καὶ τοὺς εὐχήθηκε νὰ ἐξουσιάζουν γιὰ πάντα τοὺς τάφους.

Οἱ πεθαμένοι ἔπρεπε νὰ μείνουν με τοὺς πεθαμένους. Καὶ οἱ ζωντανοὶ θὰ ἀκολουθοῦσανε τοὺς ζωντανούς...

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Η ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΜΟΥΣΙΚΗ
ΚΑΙ Η Θ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΕ ΣΤΑΥΛΟ!

Δεν είναι θεαίως αρμοδιότης τῆς στήλης αὐτῆς τὰ σχόλια ἐπὶ τῶν γεγονότων τῆς ἡμέρας. Ἄλλὰ ὁ «Ταχυδρόμος» τῆς 16ης Ἰουλίου ὁ ὁποῖος μοῦ ἐστάλη διὰ νὰ διαβάσω τὰς ἀπαντήσεις τῶν κ. κ. Θεοδωράκη καὶ Χατζηδάκι ἐπὶ τῆς προτάσεως τὴν ὁποῖαν ἀπηύθυνε εἰς τοὺς δύο μουσουργοὺς ἕνας ἱερεὺς, ὁπαδὸς τῆς μουσικῆς τῶν—ὅπως ὁμολογεῖ—μὲ ἄφησε ἐμβρόντητον.

Τί νὰ σχολιάσω φίλοι μου. Τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν καὶ τὸν πόνον ἀσφαλῶς τοῦ αἰδεσιμωτάτου γιὰ τὴν μουσικὴν κατάντια τῆς Ἐκκλησίας μας, ἢ τὴν πολυπραγμοσύνην του σὲ περιοχὴν ἢ ὁποῖα ἐφάπτεται μὲν φαινομενικῶς μὲ τὶς ἐκκλησιαστικὰς ἐνασχολήσεις του, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητά ὅπως ἀποδεικνύεται, ἀλλὰ καὶ ὅπως εἶναι φυσικὸν τοῦ εἶναι ἄγνωστος περιοχῆ. Διότι τὸ θέμα τῆς μουσικῆς στὴν Ἐκκλησία μας δὲν εἶναι θέμα μόνον ἐκκλησιαστικόν, ἀλλὰ καὶ πρόβλημα μουσικολογικόν—πρόβλημα τῆς μουσικῆς ἐπιστήμης. Καὶ τὸ μὲν στίγμα αὐτὸ διὰ τὴν Ὀρθοδοξίαν, τὸ ὁποῖον γιὰ νὰ συγκαλύψωμε, συνηθίζωμε νὰ τὸ χαρακτηρίζωμε ἀπλῶς ὡς «πρόβλημα» τῆς μουσικῆς στὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν εἶναι ἕνα ἱερὸν θέμα δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι ποιοῦν ἀκόμη τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, οἱ ἀπρόσεκτες ὅμως ἐνέργειες γελοιοποιοῦν ὅ,τι εἶναι γιὰ ὄλους μας κρυφὸς καμὸς καὶ ἔθνικὸν πλῆγμα. Καὶ ἰδοὺ ἢ συγκομιδὴ ἐπὶ τῆς προτάσεως. Ἀντιγράφω ἀπὸ τὸ περιοδικό:

Ὁ Ἱερεὺς: Πρότεινα στὸν Χατζηδάκι καὶ στὸν Θεοδωράκη νὰ μελοποιήσουν, μὲ σύγχρονη μουσικῆ, τὴν λειτουργία τῆς Κυριακῆς.

Χατζηδάκις: Ἄν δὲν ἐπιτραπῆ ἡ λειτουργία πού θὰ γράψω νὰ ἀκουσθῆ στὶς ἐκκλησίες, θὰ θρῶ ἕνα σταῦλο ἢ ἕνα γκαράζ καὶ θὰ τὴν παρουσιάσω. Σὲ μιά τέτοια μελοποίηση προτιμῶ τὸ σαντούρι ἀπὸ τὸ ἄρμόνιο.

Θεοδωράκης: Ἡ μελοποίησις τῆς λειτουργίας θὰ πλήθαινε τὸ ἐκκλησίασμα, μὲ ἀποτέλεσμα, ἢ ἐκκλησία, ὁ τεράστιος αὐτὸς κεφαλαιοκρατικὸς μηχανισμὸς, νὰ ἀυξήσῃ τὶς παγωμένες πιστώσεις του».

Τὰ περισσότερα σχόλια νομίζω ὅτι περιτεύουν.

Στὸ σημείωμα αὐτὸ θὰ ἐπιχειρήσω μὴ κριτικὴ ἀνασκόπησι τῶν καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ Φεστιβάλ Ἀθηνῶν, οἱ ὁποῖες, εἴτε ἀπὸ τὴν παρουσίαν διασημῶν σολοιστῶν εἴτε ἀπὸ τὴν ἀξίαν αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν συγκροτημάτων, ἀπετέλεσαν τὰ κυριώτερα γεγονότα τοῦ ἐφετεινοῦ Φεστιβάλ.

ΜΠΑΛΛΕΤΑ ΚΙΡΩΦ

Γενικὰ ἡ Ρωσία, εἶναι ἀπὸ τὶς ἐλάχιστες χώρες τῆς λευκῆς φυλῆς ἢ ὁποῖα ἠθάρθη ἐξ ἀρχῆς ὄργανικα τὴν ἀναγκαιότητα καὶ τὴν ἀπαράμιλλη πλαστικὴν εὐγένειαν καὶ ὁμορφίαν τοῦ χοροῦ καὶ ἰδίως τοῦ κλασσικοῦ μπαλλέτου. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Τσάρων, ἀλλὰ καὶ τώρα, καλλιεργεῖ μὲ τέτοιο πάθος τὴν πανάρχαιαν αὐτὴ τέχνη, ὥστε οἱ μεγαλύτερες καὶ οὐσιωδέστερες τελειοποιήσεις στὴν τεχνικὴν τοῦ χοροῦ, οἱ μεγαλύτεροι δάσκαλοι, οἱ μεγαλύτεροι χορογράφοι καὶ χορευταὶ νὰ εἶναι συνήθως Ρῶσοι, νὰ ἔχουν μαθητεύσῃ κοντὰ σὲ Ρῶσους ἢ νὰ φιλοδοξοῦν νὰ ἔχουν ρωσικὰ ψευδώνυμα. Καὶ τὰ ἐπιτεύγματά τους στὸ κλασσικὸ ἀλλὰ καὶ στὸ Λαογραφικὸ Μπαλλέτο, εἶναι πράγματι ἐκπληκτικὰ. Ὑπενθυμίζω τὰ ὑπέροχα ἐκεῖνα λαογραφικὰ Μπαλλέτα «Μπεριόσκα», πού μᾶς εἶχαν ἐπισκεφθεῖ, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, τὴν χαρὰ, τὴν ὁμορφίαν καὶ τὴν συγκίνηση τὴν ὁποῖαν μᾶς εἶχαν χαρίσει μὲ τὸ πλούσιον χορογραφικὸ ζωνάνημα τῶν λαϊκῶν χορῶν καὶ τῶν παλιῶν χωριάτικων πανηγυριῶν, τὴν ζωντανίαν ἢ ὁποῖα εἶχε κατακλύσει τὴν σκηνὴ καὶ ὁ ἐπιδέξιος τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον μετεδίδοτο σὲ ὄλους τοὺς χώρους τῆς αἰθούσης τοῦ θεάτρου κεντρίζοντας τὶς ὑπέροχες ἔθνικες χορδές τοῦ ἐνθουσιασμένου κοινοῦ! Τὰ Μπαλλέτα Κίρωφ, εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους καλλιτεχνικοὺς ὁργανισμοὺς τῆς σημερινῆς Ρωσίας, σκοπὸς τοῦ ὁποῖου εἶναι ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς τέχνης τοῦ χοροῦ. Τὰ καλλιτεχνικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ ὁργανισμοῦ αὐτοῦ ἔχουν σήμερα παγκόσμιαν ἀναγνώριση. Οἱ παραστάσεις του σὺ «Ἡρώδειο μᾶς ἔδωσαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ θαυμάσωμε τὴν τελειότητα τῆς συμβολῆς τῶν διαφόρων στοιχείων τὰ ὁποῖα συνθέτουν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ὑπέροχης αὐτῆς ἐργασίας. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς χορογραφίας δὲν εἶναι ἡ δημιουργία ἐκθαμβωτικῶν ἐντυπώσεων μαγείας, ἢ ὄνειρου μὲ συμβολικὰς ἀνθρώπι-

νες φιογούρες, με χρώματα και ήχους, αλλά ή ίδια ή ζωή, με πραγματικούς ανθρώπους, από αίμα και οστά, οι οποίοι κινούνται μέσα σ' έναν υποθετικών χώρον για να εκφράσουν σε υπεραντατική κατάσταση τα συναίσθηματά και τις συγκινήσεις τους. Έδω το ανθρώπινο σώμα ρυθμισμένο κατά τέλειο τρόπο, πάλλει σαν πολύχορδο οργανο. Οι επί μέρους κινήσεις των χεριών, των ποδιών και όλες εκείνες οι παραμικρές κινήσεις των δακτύλων, των μυών, της κεφαλής κ.λ.π. σαν επί μέρους παλμικές κινήσεις, συνθέτουν ένα παναρμόνιο ρυθμικό θέαμα το οποίον εκφράζει όλους τους τόνους και τις αποχρώσεις της συναίσθηματικής κλίμακας. Τέλειος συνδυασμός φαντασίας, σκέψεως και τεχνικής.

ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΛΕΝΙΓΚΡΑΝΤ

Η Φιλαρμονική του Λένιγκραντ είναι σήμερα μία από τις καλύτερες και έκφραστικώτερες όρχηστρες του κόσμου. Δεν γνωρίζω άπολύτως την δουλειά της, έκτος από μερικους δίσκους και τις διεθνείς δημοσιογραφικές ανταποκρίσεις. Άλλά οι συναυλίες της στο Ήρώδειο ήταν άποκαλυπτικές. Τι να έξυμνήση κανείς, την τονική άκρίβεια και τόν άραίο ήχο των πνευστών, την γλυκύτητα των έγχορδων, τόν τέλειον συγχρονισμό και την τεχνική δεξιούση των έκτελεστών ή τόν άπαραμίλλον έκφραστικών συντονισμών όλων άνεξαιρέτως των έκτελεστών οι οποίοι έπάλλοντο κατά τόν ίδιο άκρίβως τρόπο και εις τόν ίδιο βαθμό συγκινήσεως. Άκούσαμε έναν νέο Τσαϊκόφσκυ και έξγνωρίσαμε νέες περιοχές στις συμφωνίες του. Ο Προκόφιεφ και ό Σοστακόβιτς μάς άφησαν έκστατικούς με τόν πλουτον των ρυθμικών, ένορχηστρωτικών και μελωδικών εύρημάτων και την συναρπαστική τεχνική διατύπωσή τους. Όλο τό συμφωνικόν σώμα, με τούς έξαιρετικούς άρχιμουσικούς του, μετέδιδε τή σιγουριά, την άίσθηση της πολύπλευρης, τής συστηματικής και έπίμοχτης μελέτης, του ένθουςιασμού, αίσθήσεις οι οποίες προσέδιδαν μίαν σοβαρότητα προθέσεων και πού προσείλκυαν τό ένδιαφέρον του κοινού.

Η Συμφωνία «Κοντσερτάντε» του Προκόφιεφ έδωσε την εύκαιρία στον μεγάλο βιολοντσελίστα κ. Ροστρόπόβιτς να άναπτύξη όλες τις έκπληκτικές τεχνικές ικανότητες του και να ίαντιμετωπίση με εύχέρεια, τεράστιες τεχνικές δυσκολίες. Είναι ένα έργο πού όπωσδήποτε ίκανοποιεί τις τεχνικές φιλοδοξίες ενός Μεγάλου. Δεν πιστεύω όμως ότι ίκανοποιεί και τις μουσικές, τις έκφραστικές του φιλοδοξίες. Και ή διαφορά αυτή ήταν καταφανής στα

«Μπις» όταν ύπεχρέωθη από τις έπευφημίες του κοινού να παίξει έκτός προγράμματος Μπάχ. Έδω με τό να προεξάρχη στο συναίσθηματικών στοιχείον, ή έκφραστική δύναμις του καλλιτέχνη άνεπιτύχη προς όλες τις κατευθύνσεις άποκαλύπτοντας τό δώρο έκείνο τό οποίον κυρίως χαρακτηρίζει τόν πραγματικό καλλιτέχνη, καθώς και τό στοιχείο έκείνο τό οποίο άποτελεί τό πνεύμα και τό νόημα τής άληθινής τέχνης.

ΤΟ ΟΡΑΤΟΡΙΟΝ «ΦΑΤΝΗ»

Ήταν συγκινητικό τό θέαμα του γηραιού μεγάλου Δασκάλου, Πάμπλο Καζάλς στο «Πόντιουμ» του μαέστρου. Ο μεγαλύτερος ίσως έπιζών βιολοντσελίστας άφού διήυσε την λαμπρή τροχειά ενός θαμβωτικού μετέωρου εις τό παγκόσμιον μουσικόν στερέωμα και έξθαυμάσθη ως ό μεγαλύτερος ίσως έπιζών βιολοντσελίστας, στη δύση τής ένδοξης τροχειάς του, διδάσκει, διευθύνει και γράφει. Και τά τρία είναι διδαχή, ίσως από άλλην μορφή. Όμως και τά τρία έξκινούν από την ίδια άφετηρία. Από την συναίσθηση να γνωσθούν όλα έκείνα τά οποία άποτελούν τό καταστάλαγμα τής μεγάλης του πείρας επάνω σε ιδέες και συστήματα. Και από τής πλευράς αυτής ή γνωριμία μας με τόν μαέστρο και συνθέτη Πάμπλο Καζάλς ήταν ένδιαφέρουσα. Τό όρατόριό του «Έλ Πεσσέμπρε» δηλαδή ή «Φάτνη», είναι ένα μύημα ειρήνης στην τρικυμισμένη έποχή μας και τούς ταρκαγμένους της ανθρώπους. Μία υπενθύμις του νοήματος του Μεγάλου Γεγονότος τής «Φάτνης», αλλά και μία προειδοποίηση των κινδύνων τούς οποίους έγκυμονεί διά την άνθρωπότητα ή έκτροπή της από τις φυσικές πνευματικές της πηγές λόγω τής τεραστίας άναπτύξεως του μηχανικού πολιτισμού.

Ο μουσικός λόγος τόν οποίον χρησιμοποίησε ό συνθέτης είναι εύληπτος, καθαρός, εύγενής, άρκετά συγχρονισμένος, αλλά και άπηλλαγμένος από όλες εκείνες τις άκρότητες και τις θαρραλότητες των νέων μουσικών ιδιωμάτων. Οι μελωδικές γραμμές είναι άπλές, ή έναρμόνησις των χορικών διαφανής και ή ένορχήστρωσις συγκρατημένη. Γενικά μπορεί να μην είναι ένα έργο έκθαμβωτικό ή μεγάλη συλλήψεως, όμως άκούγεται εύχάριστα, ρέει άβίαστα και προπάντων έχει την γλυκύτητα και την γαλήνη την οποίαν άπαιτεί τό θέμα.

Η Νέα Χορωδία Κλασσικής Μουσικής, ίκανοποίησε και τις άσχηρότερες προσδοκίες, με την μουσικότητα, την κατάρτησή της και ιδίως με τό έκλεκτό φωνητικό ύλικό της. Η προσφορά της στην έπιτυχία του όρατορίου ήταν ή πλέον σημαντική.

Οί Ξένοι σολίστ και ή συμφωνική ορχήστρα του Φεστιβάλ συνέβαλαν με την επιμελημένη τους εργασία, στην επιτυχία της εμφάνισης του έργου εις την Ελλάδα. Η εμφάνισή της έξ' άλλου συγκίνησε του μαέστρου και συνθέτη του έργου ήσαν μια απόδειξις της επιτυχίας της παραστάσεως.

Η ΣΥΜΦΩΝΙΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΤΗΣ ΓΙΟΥΤΑ

Το μόνον ενδιαφέρον των συναυλιών της συμφωνικής ορχήστρας της Πολιτείας Γιούτα των Η. Π. Α. νομίζω ότι ήταν ή συμμετοχή των δύο διασήμων καλλιτεχνών της πιανίστας κ. Τζίννας Μπαχάουερ ή όποια έπαιξε το Κονσέρτο για πιάνο σε Ντό μείζονα του Προκόφιεφ και του θιολιστού κ. Δαυίδ "Οίστραχ με το κονσέρτο για θιολι του Σοστακόβιτς. Δύο έργα μεγάλων μουσικών και τεχνικών ζειώσεων. Η όμορφιά και των δύο αυτών έργων πηγάζει κυρίως από τον πλούτο των ρυθμικών έναλλαγών, τους εύφρεστατους ρυθμικούς συνδυασμούς, τις άπροσδόκητες ενόρχηστρωτικές λύσεις, τα ήχοχρώματα, τους παράξενους συνδυασμούς των οργάνων της ορχήστρας και γενικά από την αίσθησή ύγειας και εύρωστίας από την όποια είναι γεμάτα τα έργα. Βεβαίως οι μουσικές άναμετρήσεις στα έργα αυτά γίνονται συνήθως μεταξύ μεγάλων καλλιτεχνών διότι οι μουσικές παγίδες αλλά και οι τεχνικές δυσκολίες είναι τεράστιες.

Και οι δύο διάσημοι καλλιτέχνη συνήρπασαν κυριολεκτικά τό πυκνό άκροατήριο του 'Ηρωδείου με την δύναμη και την γοητεία την όποιαν έκχέει ή Μεγάλη Τέχνη. Κατά τα άλλα ή εργασία της ορχήστρας στα καθαρώς συμφωνικά έργα, έδημιούργησε πολλές, μά πάρα πολλές αντίρρήσεις έρμηνεϊας ιδίως στον Μπετόβεν, τον Μέντελσον και τον Μπράμς. Με δύο λόγια δέν είχαν θέρη, δέν ήσαν πειστικές. Το γεγονός αυτό ώφειλετο κυρίως στην παραμόρφωση των διαφόρων άγωγών οι όποιες ήσαν άλλοτε γρήγορες και άλλοτε άργες και οι όποιες είχαν σαν άποτέλεσμα να άποδοθούν οι μελωδικές γραμμές άνέκφραστα, σπασμαδικά και έξω από το ψυχολογικό κλίμα των έργων. Στα μοντερνίζοντα έργα, εκεί που ή έκφρασις δέν ήτο τό πάλν, όσο ή τεχνική δεξιωσύνη, τα πράγματα ήσαν κάπως καλύτερα, χωρίς φυσικά να είναι και άπολύτως καλά.

Η ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΤΟΥ ΜΟΝΤΣΑΡΤΕΟΥΜ

Βαρύτατος ό τίτλος αλλά άποτελέσματα έκπληκτικώς άποκαρδιωτικά. Άπροσδόκητα. Ποτέ δέν μπορούσαμε να φαντασθού-

με ότι ένα ίδρυμα με τέτοια κληρονομιά και τέτοια άκτινοβολία μπορούσε να συντηρή τέτοια ορχήστρα, σχεδόν έρασιτεχνική. Δυστυχώς τίποτε δέν άντέχει σε κριτική. Και οι δύο συναυλίες της ήσαν άποκαρδιωτικές αλλά και άξιες άπορίας.

Η ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΤΟΥ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΜΠΑΘ

Ήταν φυσικό να προσελκύση το ενδιαφέρον όλων μας ή συναυλία της ορχήστρας του Φεστιβάλ Μπάθ της Άγγλίας. Πρώτον γιατί θά άκούγαμε οι περισσότεροι ίσως, μια νέα ορχήστρα, άγνωστή μας, και δεύτερον διότι θά έγνωρίζαμε τον διάσημο θιολιστή Γιεχούντι Μενουχίν και ως διεθυντή ορχήστρας, έκτός από σολίστ. "Ήδη από πολλών έτών, τετραετίας περίπου, όταν είχε έλθη ξανά στην Άθήνα έπιθυρίζοντο πολλά για την ύγεια και ιδίως για την τεχνική του καλλιτέχνη ή όποια έπαρουσίαζε ρήγματα. Δυστυχώς ή συναυλία έδικαίωσε τις φήμες. "Ας εύχηθούμε ότι αυτό που άκούσαμε είναι κάτι παροδικό και ότι γρήγορα θά επανέλθη ό διάσημος θιολιστής στην πρώτη του «φόρμα».

"Αλλ' εκείνο για το όποϊον ύπάρχουν πολλές αντίρρήσεις και άπορίες είναι ή εργασία του ως διεθυντού ορχήστρας. Δυστυχώς ή ρυθμολογία και ή κινησιολογία και γενικώς όλα εκείνα τα όποια συνθέτουν την προσωπικότητα αλλά και την τεχνική ενός μαέστρου, ήσαν κατά παράδοξο τρόπο άνυπαρκτα. Φυσικά άλλη ή δουλειά ενός σολίστ και άλλη ενός μαέστρου. "Αλλά—και έδω είναι ή άπορία—ό κ. Μενουχίν είναι θιολιστής και αυτό που λογικά θά μπορούσε να κάμη θά ήταν να συμμορφώση με την μεγάλη του πείρα τα έγχορδα να παίζουν τουλάχιστον όμοϊομορφα. Βέβαια ή άδυναμία του αρχιμουσικού ήταν έπόμενο να έχη θραειές έπιπτώσεις επί της ορχήστρας.

ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

"Αν ό Δήμος των Άθηναίων πρέπει να συντηρή εις θάρος του πτωχού προύπολογισμού του, μια ορχήστρα, της όποιας ή δουλειά είναι να... πειραματίζεται και να άσχολήται κατά τρόπον προκλητικώτατον με τους μουσικούς παραλογισμούς, εις πείσμα των μορφωτικών άναγκών του καιρού μας, ή μια σοβαρή ορχήστρα με συγκεκριμένους μορφωτικούς σκοπούς, ή όποια να συντελέση εις την πνευματικήν και μουσικήν διαπαιδαγώγησιν των κατοίκων του Δήμου και ιδίως των νέων, αυτό είναι μια άλλη ιστορία.

Είναι φυσικό η στήλη αυτή, να επαναρχίση τη ζωή της με ευχαριστίες. Τα μέλη της «Χριστιανικής Φοιτητικής Ένώσεως», που θα έχουν πάλι τη στήλη αυτή σαν θήμα, νοιώθουν μια ιδιαίτερη χαρά. Βλέπουν με τη «φοιτητική», που χρόνια μετέδιδε τον παλμό της σπουδαστικής ζωής, να πραγματοποιείται μια ζωηρή επιθυμία τους να επικοινωνούν με την κοινή γνώμη. Και τα αισθήματα αυτά της χαράς τα μεταβιβάζουμε στην Διεύθυνση του Περιοδικού. Νομίζουμε ότι αυτή είναι η καλύτερη έκφρασις των ευχαριστιών μας για τη στοργή με την οποία οι «Ακτίνες» πάντα περιέβαλαν κάθε νεανική προσπάθεια και μάλιστα κάθε ζωντανή, και ύγια έκφρασι του φοιτητικού μας κόσμου.

Η ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΧΡΟΝΙΑ

Το φθινόπωρο του 1966 φέρνει τον Έλληνα φοιτητή μπρός σε νέα προβλήματα και σε νέα καθήκοντα, μπρός σε μια νέα κλησι. Η έφετεινή ατμόσφαιρα, πιο ηλεκτρισμένη ίσως από άλλοτε, θαρεια και άχαρη, οα να κρύβη πίσω από τους συννεφιασμένους της όριζοντας νέους κινδύνους κι' απειλές νέων καταστροφών. Έξακολουθούν τα χρόνια μας την πορεία τους μέσα στην πιο τραγική περίοδο της ανθρώπινης ιστορίας. Μέσα σε μια εποχή

γενικού σεισμού και φωτιάς, που δοκιμάζει τα έργα ανθρώπων, ιδεών, ολόκληρων πολιτισμών. Έποχή πάλης και αγωνίας αποπνικτικής, κάτω από το θαμπό φως ενός τραγικού μεγαλείου διαχυμένου παντού.

«Μα έπρεπε στη δική μας εποχή να συμβαίνουν όλα αυτά;» Τό συνηθισμένο παράπονο που ξεφεύγει από χείλη πολλών νέων, ποτισμένο κάποτε με μια δόσι φυγής. Μπορεί όμως και να μετασραφή: Μοναδική στο είδος της και στις δυνατότητες εποχή, απαιτεί πραγματικά μοναδικούς και μεγαλειώδεις αγώνες για να οδηγήση σε μια μοναδική και ευτυχισμένη νίκη. Και στους αγώνες αυτούς καλούμεθα έμεις, πρώτα οι νέοι, η κατ' έσοχην ηλικία της θυσίας και της δημιουργίας, και μάλιστα οι μορφωμένοι νέοι. Όχι σαν θεαταί και άβουλοι κριταί της σκληρής προσπάθειας των άλλων, αλλά με μιάν απάντησι καταφατική. Με τόν άγωνα τόν χριστιανικό. Δυσκολίες πολλές υπάρχουν, πολλές—αλλά καμμία δέν θα πρέπει να μάς απογοητεύση. Τα μονοπάτια άνηφορικά απαιτούν ανάθασι επίπονη κι' έξαντλητική. Άλλα οδηγούσιν, χωρίς παρέκκλισι, στην ολόφωτη κορυφή των χριστιανικών κόσμων της αγάπης και της ειρήνης.

Ό κ. Χατζηδάκης πάλι είναι αναμφισβητήτως ένας προικισμένος μελωδιστής ελαφριάς μουσικής παραγωγικότατος, έφευρετικότατος, με διεθνή προβολή λόγω της ειδικότητός του αυτής, αλλά δέν είναι μάεστρος, ούτε οι προθέσεις του γύρω από τη σοβαρή μουσική και τα προβλήματά της όπως εμφανίζονται στην Ελλάδα, έχουν κύρος. Άκόμη μία απόδειξις ή συναυλία της Πειραματικής Όρχηστρας στο Ήρώδειον. Δέν θα θίξω τό πρόγραμμα τό όποιον μόνον ένας μουσικός φαρσέρ θα ήμπορουσε να συντάξη, με την άνιερη παρεμβολή του Χαϊντέλ.

Άλλά ή έκτέλεσις όλων των έργων ειδικά του Ίσπανού συνθέτη ήταν μέσα στην έξωφρενικότητα της κατασκευής

των, ή πλέον άτυχής. Τα πνευστά ήσαν χαμηλά, τά δεύτερα βιολιά άσυγχρόνιστα, τά πρώτα σκληρά, τά τσέλλα άχρωμα, γενική άρυθμία και κακός συντονισμός των ομάδων, ό άφηγητής στομφώδης και προσηλωμένος στον ποιητικό ρυθμό, ή μετάφρασις κακίστη από πλευράς προσωδίας, κ.λ.π. κ.λ.π. άτέλειες οι όποιες είναι δουλειά αποκλειστική του μάεστρου. Συγκομιδή καμμία και σπατάλη άσυγχώρητη.

Άλλά όταν ό τόπος έχει τόσες πνευματικές ανάγκες, άυτού του είδους, τά όλισθήματα και οι παρανοήσεις των άρχόντων πρέπει να έπισημαίνονται.

Κ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

ΤΟ ΝΕΟ ΑΙΜΑ

Με ξεχωριστή χαρά αντικρύζουμε κι' έφετος τούς νέους συναδέλφους, πού έρχονται από όλες τις γωνιές τής πατρίδος μας για να σπουδάσουν.

Θά μπορούσαμε μόνο μιá ευχή—τυπική ή έγκάρδια—να τούς άπειθύνουμε. Μιá ευχή πού θά μιλούσε για πρόοδο και έπιτυχίες στις σπουδές τους. Μά κοντά σ' αυτή την ευχή, θά είχαμε να τούς ζητήσουμε να διαβάσουν τó πρώτο σχόλιο. Τους άφορά κι' αυτούς. Καλούνται να πάρουν μέρος σ' ένα πνευματικό άγώνα. Πολλοί ανάμεσά τους είναι έπιστρατευμένοι στού δλοθρευτού ίσως τήν παράταξι. 'Υπάρχουν όμως και οί άμφιταλλαντευόμενοι, υπάρχουν και μερικοί πού δέν έχουν άκόμα άποφάσεις. Αυτοί με περίσκεψη θά πρέπει να διαλέξουν τó δρόμο τού Πνεύματος, άν θέλουν να προσφέρουν κάτι θετικό, κάτι οικοδομητικό στούς δύσκολους καιρούς μας.

Αυτό τούς εύχόμαστε!

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

'Η ζωή στην κατασκήνωσι, όταν μάλιστα είναι φοιτητική, είναι κάτι τó άξέχαστο. 'Η «ιδεώδης κοινωνία» τών λίγων ήμερών, ύστερα από ένα χειμώνα εργασίας, σέ μιá έξοχή, χαρίζει μιá γενική τόνωσι σ' δλόκληρη τήν προσωπικότητα. 'Εφ' όσον υπάρχουν όρισμένες προϋποθέσεις—γραμμές, κατευθύνσεις, τó «βίωμά» της έχει πολύτιμη αξία. "Ενας φοιτητής έλεγε πώς «στην κατασκήνωσι έζησα τις καλύτερες ήμέρες τής ζωής μου». Και δέν είχε καθόλου άδικο στο συμπέρασμα αυτό.

—'Η «Χριστιανική Φοιτητική "Ενωσις» από τά χρόνια τής κατοχής θεώρησε άπαραίτητη τή διοργάνωσι καλοκαιρινών φοιτητικών κατασκηνώσεων, σαν ένα μεγάλο βοηθητικό μέσο για τήν πνευματική τής εργασία. "Ετσι κι' έφετος ώργάνωσε κατασκήνωσι για τούς φοιτητάς στις Σπέτσες και για τις φοιτήτριες στην Βραβρόνα. Οί χαρές τού θουνού και τής θάλασσας μαζί με τó πλούσιο πνευματικό και λατρευτικό πρόγραμμα, έδωσαν στούς νέους πού πήραν μέρος εύκαιρία σωματικού ξεκουράσματος και ψυχικής τόνωσης. 'Από τούς φοιτητάς ώργανώθηκε και μιá πλούσια γιορτή στην Καποδιστριακή Στέγη τών Σπετσών με όμιλίες, τραγούδια και προβολές από τή ζωή και τή δράσι τής Χ.Φ.Ε.

—Τά μέλη τής «Χριστιανικής Φοιτητικής

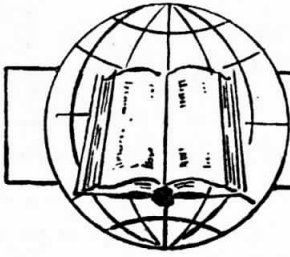
'Ενώσεως» Θεσσαλονίκης πραγματοποίησαν προσκύνημα στο "Άγιο Όρος. 'Η Βυζαντινή μεγαλοπρέπεια, ή παρουσία τού Θεού στο «περιβάλλο τής Παναγίας», οί άκολουθίες τούς χάρισαν νέες πνευματικές έμπειρίες. Οί φοιτήτριες είχαν δύο εκπαιδευτικές κατασκηνώσεις: στη Σκόπελο και στο Πανόραμα, λίγο έξω από τή Θεσσαλονίκη.

—'Η «Χριστιανική Φοιτητική "Ενωσις» έχει συνδεθί τά τελευταία χρόνια με τά χωριά τών Πρεσπών και με άλλες άκριτικές περιοχές τής Πατρίδος μας. Είναι ένας σύνδεσμος πνευματικός, πού καλλιεργείται με τις συχνές έπισκέψεις, σέ μεγάλες γιορτές και άλλες εύκαιρίες τών φοιτητών μας, στούς άκρίτας μας. Μιá τέτοια εύκαιρία θεωρήθηκαν και οί γιορτές τού Δεκαπενταυούστου. Τότε ένα κλιμάκιο τής Χ.Φ.Ε. έπισκέφθηκε τά χωριά τών Πρεσπών: Καλλιθέα, Μικρολίμνη, Όξιά, Βροντερό, "Άγιος Άχιλλειος, Πύλη και τó Φυλάκιο τής Κούλας. Πρέπει να σημειωθί ότι σέ κανένα από αυτά τά χωριά δέν υπάρχει έρευσ. Γι' αυτό με πολλή χαρά δέχθηκαν τόν π. Βασίλειο Γιαννακάκη πού τούς συνόδευε. "Εγιναν λειτουργίες, κηρύγματα, παρακλήσεις και έσπερινοί. Οί φοιτηταί ψυχαγώγησαν μικρούς και μεγάλους με τραγούδια, παιχνίδια και προβολή μορφωτικών ταινιών.

—'Εκατοντάδες ύποψήφιοι κατακλύζουν κάθε καλοκαίρι τήν 'Αθήνα, τή Θεσσαλονίκη και τις άλλες πόλεις πού έχουν άνώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Οί νέοι αυτοί πού ζούν σέ ειδική ψυχολογική κατάσταση θέλουν μιá συμπαράστασι από τούς φοιτητάς. Αυτό τó νοιώθουμε, όσοι πριν λίγο περάσαμε τó κανάλι τού 'Ακαδημαϊκού και γι' αυτό και έφετος στην 'Αθήνα και στην Συμπρωτεύουσα ώργάνωσαμε ειδικές δεξιώσεις για ύποψήφιοις. "Όσοι ήρθαν σ' αυτές τις συναντήσεις ένοιωσαν τή ζεστασιά τής χριστιανικής άγάπης.

—Δυό μέλη μας αντιπροσώπευσαν τήν «Χριστιανική Φοιτητική "Ενωσις» στο Συνέδριο τής «World Student Christian Federation» στο Woudschoten τής Όλλανδίας. Τό Συνέδριο με γενικό θέμα «συμφιλίωσις» διήρκεσε από 9-17 Αύγουστου. Πήραν μέρος 200 αντιπρόσωποι από διάφορες χριστιανικές κινήσεις νέων από δλο τόν κόσμο. Πολλοί συνέδριοι ζήτησαν πληροφορίες και ενδιαφέρθηκαν ιδιαίτερα για τή χριστιανική φοιτητική προσπάθεια τής πατρίδος μας.

Ο ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΟΣ

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ Μ. ΚΑΛΛΙΑΦΑ: «'Ανάλεκτα». Τὰ «'Ανάλεκτα» (τόμος Βος, σελίδες 372, ἐν Ἀθήναις 1966) τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Σπυρίδωνος Μ. Καλλιιάφα, ἀποτελοῦν ἕνα ἀκόμη σεβαστὸ μέρος τῆς πνευματικῆς του προσφορᾶς, ποῦ ἡ φροντίδα τῶν οἰκείων, τῶν μαθητῶν καὶ τῶν φίλων τοῦ ὄντως μεγάλου διδασκάλου «φιλοσόφου, κοινωνικοῦ στοχαστοῦ, τοῦ ψυχολόγου, τοῦ ἐρευνητοῦ» ἰδιαίτατα τοῦ ἀνθρώπου, μᾶς ἔκανε κοινωνούς.

Τὰ ἐν λόγῳ ἄρθρα καὶ μελετήματα ἀναφέρονται εἰς τὴν περιοχὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ φωτίζουν ὑγιῶς τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν σύγχρονη ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ψυχολογία, ἀγωγή καὶ γενικώτερα τὸν πνευματικὸ νεοελληνικὸ πολιτισμὸ. Ἡ οὐσία τῆς προσφορᾶς τῶν ἀνωτέρῳ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι πυρῆνας τῶν εἶναι ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς, διαφορετικὰ τὸ Ἑλληνοχριστιανικὸν πνεῦμα, ὅσῳ ἔκφρασι τῆς σύγχρονης σκέψεως καὶ τοῦ στοχασμοῦ, γιὰ τὴν ἀνέλιξι τοῦ λαοῦ μας. Αὐτά, ὅσῳ ἀφορᾶ ἐξ ἀντικειμένου τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα.

Ὅλα γενικῶς ἀποπνέουν τὸ ἄρωμα τοῦ θιάματος. Ὁ ἀειμνήστος καθηγητῆς, ἔζησε, ὡς ἐπιστήμων ὀκτῆς, ἐνάρετα καὶ ἐναρμόνισε τὴν ζωὴ του μὲ τὶς ἀρχές τοῦ πιστεύω του. Ἦταν ἔκφρασις ζωντανοῦ παραδείγματος, ποῦ ἀπελπιστικά (μ' ὅλη τὴ σημασία τῆς λέξεως) λείπει ἀπὸ τὴν «πολιτισμένην» κοινωνία μας. Κατέκτησε κάτι μεγάλο, ποῖος ἔξερι, μὲ πόσους ἀγῶνες καὶ ἀγωνίες, εἰς τὸ σταυροδρόμι τῶν δοκιμασιῶν. Μέρος ἀπὸ τὸ ἀγωνιστικὸ του πνεῦμα, προδίδει τὸ καλοδιάθασμα τῶν θεμάτων, ποῦ διαπραγματεύθηκε μὲ ἐπιστημονικὴν θαρρότητα ἀσυνήθη: Τυχαίᾳ ἀναφέρω μερικά: «Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἀπόλυτον». «Περὶ αἰδούς». «Ἡ ἐποχὴ μας». «Ἡ ψυχολογία ὡς ἐπιστήμη». «Ψυχολογικαὶ παρατηρήσεις περὶ τῆς διδασκαλίας ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Μέσης Ἑκπαίδευσως». «Ἡ πλάνη, τὸ ψεύδος καὶ ἡ ἀλήθεια. Ἡ ἀγωγή εἰς τὴν φιλαλήθειαν».

Ἡ ἀναγραφή μέρους ἀπὸ τὶς τριάντα ἔξ (36) ἐργασίας τοῦ Βου τόμου, μαρτυ-

ροῦν ἀδιάψευστα γιὰ τὴν μεγάλη τους ἀξία. Οἱ ἐπιμεληταὶ τῆς ἐκδόσεως μὲ φροντίδα μᾶς γνωρίζουν καὶ ποῦ γιὰ πρώτη φορὰ κάθε ἄρθρο δημοσιεύθηκε.

Ἐπιβάλλεται νὰ τονισθῇ ἀκόμη καὶ ἡ ἐπικαιρότητα τῆς ὅλης ἐργασίας. Τὰ καίρια προβλήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται αἱ ἀνωτέρω «μελέται», ἀπασχολοῦν σοβαρὰ καὶ τὸ σήμερα, ἴσως περισσότερο τοῦ χθές, λόγῳ μιᾶς συγχύσεως ποῦ παρατηρεῖται, γέννημα ἐγωῖσμοῦ καὶ ἡμιμαθείας, στὶς ἡμέρας μας. Ὁ ἀειμνήστος καθηγητῆς Σπ. Μ. Καλλιιάφας δὲν ταλαντεύεται στὴν στήριξι τῶν θεμάτων του: θάβρο του χρησιμοποιεῖ τὴν αἰωνιότητα καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν. Μοντέρνοι ἐπιστημονικοὶ ἀκροβατισμοὶ καὶ ἐπιστημονικὲς πομφόλυγες γιὰ φτηνά χειροκροτήματα εἶναι ξένοι εἰς τὸ ἔργο τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ. Θέματα οὐσίας καὶ διαπραγματέουσι ὑγιῆς, ἔστω κι' ἂν στενοχωρῆ μερικούς, εἶναι τὸ μέλημά του.

Κάθε φιλαναγνώστης καὶ θηρευτῆς τοῦ ὑγιοῦς ἱκανοποιεῖται τὰ μέγιστα μὲ τὴν ἐπικοινωνία, ποῦ ἔχει μὲ τὰ «'Ανάλεκτα».

Παραμένει πάντα ὁ ἀειμνήστος πανεπιστημιακὸς δάσκαλος Σπυρίδων Μ. Καλλιιάφας, μιὰ ζωντανὴ πηγὴ παιδείσεως τῶν νεοελλήνων. Ὁφείλομε εὐχαριστίες σ' ὅσους συνέβαλαν στὴν ἐκλεκτὴ ἔκδοσι καὶ ἀναμένομε τὴν συνέχεια τῆς ἐπαινετῆς τους προσπαθείας.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Μεταξὺ τῶν πολλῶν ξένων ἐκδόσεων ποῦ κυκλοφοροῦν τελευταία μὲ θέμα τὴ χώρα μας, ξεχωριστὴ θέσι παίρνουν δύο βιβλία ποῦ παρουσιάζουν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον.

Τὸ πρῶτο εἶναι γραμμένο στὴν ἰταλικὴ ἀπὸ τὸν θερμὸ φίλο τῆς Ἑλλάδος τὸν καθηγητῆ Μαριο Montanari μὲ τίτλο: Grecia: Hierì, Oggi, Sempre. Ὁ καθηγητῆς Montanari ἐπισκέφθηκε τὴ χώρα μας πέρυσι ἐπὶ κεφαλῆς ὁμάδος ἰταλῶν ἀριστοῦχων ἀποφοίτων λυκείου τῆς Ἰταλίας. Ἀπὸ τὶς πρώτες σελίδες τοῦ βιβλίου ὁ ἀναγνώστης αἰσθάνεται τὸν βαθὺ σεβασμὸ, τὸ ἱερὸ δέος θὰ ἔλεγε κανεὶς μὲ τὸ ὅποιο ὁ σ. προσεγγίζει τὸ θέμα του: τὴν Ἑλλάδα.

Είτε για τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς ὁμιλεῖ εἶτε γιὰ τὴ σύγχρονη ζωὴ τῆς καὶ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς, τὶς πιὸ κοινές, ὁ ἴδιος σεβασμὸς καὶ θαυμασμὸς διαποτίζουν τὶς σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις τοῦ συγγραφέως.

Τὸ ὄλο βιβλίον τοῦ κ. Montanari ἀπαρτίζεται, ὅπως τὸ λέει καὶ ὁ τίτλος του, ἀπὸ τρία μέρη, καὶ διαιρεῖται σὲ τίτλους πού ἀποδίδουν εἶτε ἓνα μνημεῖον εἶτε μίαν ἱστορικὴν ἀνάμνησιν εἶτε μίαν ἐκδήλωσιν τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς ζωῆς. Ὅλα αὐτὰ τὰ μικρὰ τμήματα πού συνθέτουν τὸ ἔργο, εἶτε ἕμμετρα—γιατί τὰ περισσότερα εἶναι γραμμένα σὲ ἰδιότυπος στίχους ἐπικού μέρους—εἶτε πεζά, ἀποτελοῦν ὑποδείγματα ἐξαιρετικῆς λογοτεχνικῆς ἐκφράσεως καὶ παρὰ τὸ ὅτι σ' ὠρισμένες περιπτώσεις ἐγγιζοῦν τὰ ὅρια τῆς ὑπερβολῆς συγκινοῦν μὲ τὸ ἀπέριττο ἀλλὰ καὶ φιλοσοφημένο ὕφος τους.

Ὁ κ. Montanari εἶχε ξαναέλθει στὴν Ἑλλάδα σὲ χαλεπότερους καιροὺς καὶ τὸν ἐρχομὸ του τώρα πάλι τὸν θεωρεῖ σὰν ἓνα προσκύνημα. Τιμὰ θαυμάσια καὶ τὴ χώρα μας καὶ τὸν λαὸν μὲ τὸ ἔργο τοῦ κ. Montanari καὶ τοῦ ὀφείλονται πολλὰς εὐχαριστίες γιατί μὲ τὴν εὐγένεια ψυχῆς καὶ τὴν ἀγάπην ἐπεχείρησε νὰ παρουσιάσῃ στοὺς συμπατριῶτες του τὴν σύγχρονην Ἑλλάδα.

Ἰδιαιτέρως ἐντύπωση προκαλοῦν ἐπίσης οἱ ἐντυπώσεις τῶν νεαρῶν σπουδαστῶν τῆς ὁμάδος πού κάτω ἀπὸ τὴ φωτισμένη, ὅπως φαίνεται, καθοδήγησιν τοῦ κ. Μοντανάρι περιώδευσε πάρα πολλὰ μέρη τῆς χώρας μας. Ἀπαρτίζουν κι' αὐτὲς ἓνα μέρος τοῦ βιβλίου καὶ μαρτυροῦν μίαν χαρακτηριστικὴν ὀριμότητα καὶ σοβαρότητα τῶν νεαρῶν αὐτῶν παιδιῶν.

Τὸ βιβλίον εἶναι τυπωμένο μὲ ἰδιαιτέρην ἐπιμέλειαν καὶ πλουτίζεται ἀπὸ ὠραῖες φωτογραφίες ἐκτὸς κειμένου ὅπως εἴπαμε καὶ στὴν ἀρχὴν εἶναι ἓνα βιβλίον πού ξεχωρίζει γιατί εἶναι γραμμένο μὲ παλμό.

★

Τὸ δεύτερον βιβλίον γιὰ τὴν Ἑλλάδα, πού θέλουμε νὰ παρουσιάσωμε στοὺς ἀναγνώστες τῶν «Ἀκτίνων» εἶναι γραμμένο στὰ Γερμανικὰ ἀπὸ δικούς μας συγγραφεῖς, τὴν κυρία Ἰσιδώρα Ρόζενταλ Καμαρινέα καὶ τὸν κύριον Παναγιώτη Καμαρινέα. Ἐκδοσις ἐξαιρετικῆς πολυτελείας καὶ αὐτὴ ἐκυκλοφόρησε στὴ σειρά Kultur der Nationen τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου τῆς Νυρεμβέργης Glock und Lutz μὲ τὸν τίτλον «Griechenland», πλουτισμένη μὲ πολυάριθμες καλλιτεχνικὰς φωτογραφίας ἐκτὸς κειμένου πού δίνουν χαρακτηριστικὴν ζωντανίαν καὶ δένονται πολὺ ἐπιτυχημένα μὲ τὸ κείμενον.

Μὲ ἐξαιρετικὴν φιλοτιμίαν καὶ μὲ πλοῦσιαν γνώσιν τῆς Ἑλληνικῆς πολιτιστικῆς ἐξελίξεως οἱ συγγραφεῖς δίνουν μίαν ἀσυνήθιστην

ἔκτασιν στὸ ἀντικείμενον τους πού περικλείνει τὶς ἐκφάνσεις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Μὲ τὴν μορφήν τῶν ποικίλων ὁδηγῶν τῆς Ἑλλάδος πού κυκλοφοροῦν εἶναι κάτι πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὁδηγός. Εἶναι πύλη πού μᾶς εἰσάγει κατὸ τρόπον ἀριστοτεχνικόν στὸν περιλάμπρον ναὸν πού ἔστησε τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα στὴ διαδρομὴ τοῦ βίου του. Ἡ συστηματικότητιαν στὴν κατάταξιν τῆς ὕλης καὶ ἡ μεθοδικὴ ἀνάπτυξις τῶν διαφορῶν ἀπόψεων διεγείρει τὸ ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη. Στὸ πρῶτον μέρος ἡ κυρία Καμαρινέα πραγματεύεται θέματα ἱστορίας, τέχνης, θρησκείας καὶ πολιτισμοῦ. Στὸ δεύτερον μέρος ὁ κύριος Καμαρινέας ἀναπτύσσει καὶ περιγράφει τὸ διοικητικὸν καὶ συνταγματικὸν καθεστῶς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ πραγματεύεται θέματα σχετικὰ μὲ τὴν διοικητικὴν καὶ νομικὴν κατάστασιν τοῦ συγχρόνου ἑλληνικοῦ κράτους δίνοντας συγχρόνως καὶ μίαν ζωντανὴν εἰκόνα τῶν πολιτικῶν μας πραγμάτων καὶ τῆς οικονομικῆς ἐξελίξεως τῆς χώρας μας μὲ πίνακες καὶ στοιχίαν πού σπανίως περιέχονται σὲ βιβλία τοῦ εἴδους αὐτοῦ.

Δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ λεχθῆ ὅτι τὸ ἔργο τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῶν μελετητῶν προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν καὶ ὅτι ἀναμφισβήτητα προορίζεται νὰ παίξῃ ἓνα σπουδαῖον ρόλον. Τὸ ρόλον νὰ ἐμφανίσῃ κατὰ τρόπον σοβαρὸν σὲ εὐρύτατον κύκλον τοῦ ἐξωτερικοῦ τὴν ἀληθινὴν Ἑλλάδα πού καιρὸς εἶναι νὰ προβληθῆ ὡς χώρα πού ἔχει ἓνα ὕψηλον προορισμόν καὶ πού ἡ πραγματικὴ γνώωσις τῆς ἐκτείνεται πολὺ πέρα τῶν «λαϊκῶν» τραγουδιῶν καὶ τῆς ρετσίνας.

I. A. K.

★

ΝΤΙΝΟΥ ΚΟΝΟΜΟΥ: «Ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη στὴν Κεφαλονιά», Ἀθήνα 1966, σελ. 122, εἰκόνες 96.

Ὁ Ζακύνθιος ἱστορικὸς κ. Κονόμος, ἀκαταπόνητος ἐρευνητὴς καὶ μελετητὴς τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου του, εἶναι εὐρύτατα γνωστὸς ἀπὸ τὶς τόσες μελέτες του τὶς γραμμένες μὲ γνώσιν τῶν πηγῶν, μεθοδικότητα καὶ ἀγάπην γιὰ τὸ νησί του.

Χρόνια καὶ χρόνια παρατηρεῖ, φωτογραφίζει καὶ μελετᾷ χειρόγραφα, ἀρχεῖα καὶ ἐντυπα συγκεντρώνει ὕλικόν, κατατάσσει, σχολιάζει μνημεῖα ἐνόου πολιτισμοῦ πού ἀνθίσει καὶ διαφυλάχθηκε ἐπὶ αἰῶνας στὶς ἐκκλησίας καὶ τὰ ἀρχοντικὰ τοῦ νησιοῦ πού μᾶς ἔδωσε τὸ Σολωμό, τὸ Φώσκολο καὶ τὸν Κάλθο.

Καὶ ὄλο αὐτὸ τὸ ὕλικόν πού συνεκέντρωσε (κεῖμενα πού ἀφοροῦσαν τὴν ἴδρυσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Ζακυνθινῶν ἐκκλησιῶν καὶ

μων, διατάγματα της Ένωτικής Πολιτείας σχετικά με τις εκκλησίες των νησιών, συμφωνητικά επιτρόπων κ.λ.π.) προϊόν μόχθου και αγάπης, το είδε να θάπτεται και να καταστρέφεται κάτω από το γκρεμισμένο σπίτι του μέσα στα έρείπια και τις στάχτες των σεισμών του 1953. Και ξεκίνησε από την αρχή. Και χρειάστηκε να καταβάλει νέους κόπους, χρειάστηκε τρεχάματα και αγωνίες, για να βρῆ παλιά περιοδικά δυσκολοεύρετα και παλιές έφημερίδες, να συγκεντρώσει φωτογραφίες και να μᾶς δώσει το θαυμάσιο εκείνο άρθρο για τις εκκλησίες τις Ζακύνθου, που τόσο χαρήκαμε στο περιοδικό «Ήως» το 1961 και την ώραία του συνέχεια, το βιβλίο «Ναοί και Μονές στη Ζάκυνθο».

Άλλὰ δὲν σταμάτησε ὡς ἐκεῖ. Ἀπεφάσισε νὰ γράψῃ καὶ ἄλλο βιβλίο γιὰ τὶς σημαντικότερες ἐκκλησίες καὶ μονές τῆς Κεφαλλονιάς ἀπὸ ἱστορικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἄποψη. Καὶ χάρη καὶ στὴ γεναιοδωρία τοῦ Κεφαλλῆνος ἐφοπλιστοῦ κ. Διονυσίου Μαζαράκη, μᾶς ἔδωσε σὲ ἔκδοση πολυτελείας τὸ βιβλίο «Ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη στὴν Κεφαλλονιά», φυσικὴ συνέχεια τοῦ βιβλίου γιὰ τὴ Ζάκυνθο, μιά καὶ τὰ δύο νησιά, ὅπως εὐστοχα παρατηρεῖ στὸν πρόλογο, ἔχουν ἓνα κοινὸ, ἐνιαῖο πολιτισμὸ ιδιαίτερα στὶς ἐκδηλώσεις τῆς Χριστιανικῆς Τέχνης καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ συγγραφεὺς ἀσχολεῖται στὸ βιβλίο μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ καὶ αἰσθητικὴ πλευρὰ τοῦ θέματός του περισσότερο ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ, μιά καὶ δὲν κατῶρθωσε νὰ ἐρευνήσῃ τὸ πολῦτιμο Ἀρχιεποφυλάκειο Ἀργοστολίου μὲ τὰ ἀταξινόμητα, στοιχασμένα σὲ σωρούς ἀπὸ τὸ δάπεδο ὡς τὸ ταβάνι ἔγγραφα, χάρη στὴν ἀδιαφορία τῶν ἀρμοδίων. Καταγράφει καὶ ἐρευνᾷ τὰ πιὸ σημαντικὰ καὶ ἀγνωστὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκκλησιαστικὰ ἔργα τέχνης στὴν Κεφαλλονιά, τὰ ἀρχιτεκτονικὰ, τὶς τοιχογραφίες, τὶς φορητὲς εἰκόνες, τὰ ἀνάγλυφα (ξυλόγλυπτα, ἀργυρόγλυπτα, κ.λ.π.). τὰ κεντήματα, τὰ τέμπλα, τοὺς θρόνους, τὰ καλύμματα εὐαγγελίων, τὰ χρυσοκέντητα ἄμφια. Ἐξετάζει ἀντιπροσωπευτικὰ ἔργα ξένων καὶ ντόπιων ἀγιογράφων πού ζωγράφισαν γιὰ τὴν Κεφαλλονιά ἢ ἄλλων καλλιτεχνῶν ἀπὸ τὸν 19ῶς ὡς τὸν 19ῶ αἶωνα.

Ὁ συγγραφεὺς μᾶς βοηθεῖ καὶ μὲ τὶς πληροφορίες πού μᾶς δίνει καὶ μὲ τὶς ώραίες εἰκόνες (96 τὸν ἀριθμὸν), νὰ ἔλθουμε σὲ γνωριμία μὲ τοὺς θησαυροὺς πού κρύβονται σὲ ναοὺς καὶ μοναστήρια, σὲ ἀπομονωμένους καὶ ἀγνωστους ἐκκλησίες, θησαυροὺς πού χαράσσουν τομὲς καὶ ἀποτελοῦν σταθμοὺς καὶ ὁρόσημα στὴν ἱστο-

ρία τῆς νεοελληνικῆς τέχνης.

Ἐνα ἀγνωστο ἀπέραντο μουσεῖο ἐκκλησιαστικῆς τέχνης μᾶς γίνεται ἔτσι προσιτὸ μὲ τὰ ἔργα τοῦ Τζανκαρόλα, τοῦ Ἡλία καὶ τοῦ Ἰωάννη Μόσκου, τοῦ Τζάνε, τοῦ Περγλιγγῆ, τοῦ Σκούφου, τοῦ Πουλάκη, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἀνωνύμων καὶ ἀγνώστων καλλιτεχνῶν.

Ὅλα αὐτὰ παρουσιασμένα μὲ σύστημα, μὲ τάξη καὶ μεθοδικότητα μᾶς δείχνουν, ὅτι παρὰ τὰ δάνεια στοιχεῖα καὶ τὶς δυτικὲς ἐπιδράσεις, οἱ Ἑπτανήσιοι καλλιτέχνες καὶ ἀρχιμάστοροι καθόσια καὶ οἱ Κρήτες πού ἦλθαν στὰ Ἑπτάνησα μετὰ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση τῆς Κρήτης τοῦ 1669, ἐδημιούργησαν ἓναν πολιτισμὸ ἐκκλησιαστικῆς τέχνης, πού ἔχει τὶς ρίζες του θαθεῖα στους χώρους τῆς Ὁρθοδόξου πνευματικότητας, ἓναν πολιτισμὸ πού ἀφομοίωσε τὰ δάνεια στοιχεῖα καὶ συνέθεσε ἀληθινὲς δημιουργίες μὲ εὐαισθησία, μὲ γούστο, μὲ πρωτοτυπία στὴ σύνθεση καὶ στὴν ἐκτέλεση.

Δείχνουν ἀκόμη τὴν ἀκλόνητη πίστη στὸ Θεό, πού ὅπως παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς, ἐτροφοδότησε ὅλες τὶς ἐνέργειες καὶ τοὺς ἀγῶνες τῶν Ἑπτανησίων καὶ εἰδικώτερα τῶν Κεφαλλῆνων, οἱ ὅποιοι παρὰ τὶς δυτικὲς ἐπιρροὲς ἔμειναν ἀπαρασάλευτοι στὰ ἐκκλησιαστικὰ θέσμια καὶ στὰ ἱερὰ δόγματα τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ μὲ τὴν ψυχικὴ καλλιέργεια καὶ τοὺς μικτοὺς γάμους ἀφομοίωσαν ἀκοπίαστα τὴν μειονότητα τῶν δυτικῶν.

Αὐτὴ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὶς ρίζες τοῦ δέντρου τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τὴν καλλιέργεια τῶν κατοίκων μὲ τὴν ἀνήσυχη καὶ στοχαστικὴ ἰδiosisυγκρασία δείχνουν οἱ ἐκκλησίες τῆς Κεφαλλονιάς. «Μέσα στοὺς ἱεροὺς αὐτοὺς χώρους ξαναβρῆκα», γράφει ὁ κ. Κονόμος, «τὴ χαμένη ἀπὸ τὸν Αὐγουστο τοῦ 1953 ψυχὴ μου».

Ἡ μελέτη τέτοιων βιβλίων ἀποτελεῖ γιὰ τὸν ἀναγνώστη ἓνα πνευματικὸ ἀναθάπτισμα καὶ μιὰ ψυχικὴ ἀνακούφιση, ἓνα ξεκούρασμα καὶ μιὰ ἀναψυχὴ μὲσα στὸ καμίνι τῆς ὕλοφρονος ἐποχῆς τῶν μικροτήτων στὴν ὅποια ζοῦμε. Εἶναι κρῖμα πού τὸ θαυμάσιο αὐτὸ βιβλίο ἔχει ἐκδοθῆ μόνο σὲ 1.500 ἀντίτυπα ἀριθμημένα καὶ ἐκτὸς ἐμπορίου, ἐνῶ ἀξίζει καὶ ἐπιβάλλεται νὰ γίνῃ κτῆμα τῶν πολλῶν.

Α. ΔΩΡΙΚΟΣ

★

Μᾶς καθλώνει ἡ ποίηση τοῦ Βάγιο υ Μπαγλάνη. Τὰ «ΑΙΧΜΗΡΑ ΣΚΑΛΟΠΑΤΙΑ» (Θεσσαλονίκη, 1966), δὲν μπορεῖς νὰ τ' ἀνεβῆς ἀμοχθα. Χρειάζεται

πνευματική ένταση και ψυχικό σθένος. 'Η άνοδος είναι δύσκολη. 'Ο κάθε ανάσθαμος κι' ένα πρόβλημα. Αίχμηρός προβληματισμός. Κάποτε, προκαλεί βαθύτομα τραύματα:

Είπα να διαλέξω τὰ ὑλικά του νέου
κόσμου
Φοβάμαι μήπως μᾶς μείνει ἡ ἀνά-
μνηση
μιᾶς τίμιας δουλειᾶς

Τίποτε ἄλλο...

Μόνο ἡ ἐλπίδα γιγαντώνει τὴ δύναμη.
'Ανασυνθέτει τὸ διχασμένο ἑαυτό μας.
'Ετσι μπορούμε νὰ προχωρήσουμε. Τὰ καθημερινὰ πράγματα μᾶς τυραννᾶνε. Τὸ ἄγχος, διαβρώνει τὴ θέλησή μας. Πρέπει νὰ προχωρήσουμε. Πρέπει νὰ σταματήσῃ ὁ διχασμός:

Δὲν ἀπομένει πιά παρὰ νὰ συνενώσω
τὰ κομμάτια τῆς ὠραιότερης φωτογρα-
φίας μου

"Αν γίνῃ αὐτὴ ἡ συνένωση, τότε θᾶχουμε κερδίσει τὴ μάχη. 'Η ἄνοδος στὰ αἰχμηρὰ σκαλοπάτια δὲν θὰ εἶναι πιά ἕνα ὄνειρο. Θὰ εἶναι μιὰ πραγματικότητα. Καὶ θὰ πάρομε τὴν ἀπάντηση στὴν ἀπορία μας:

'Αδελφέ μου

Πῶς ἀντέχεις σὲ τόσο φῶς ἐλπίδας...

★

'Η Κα Λίτσα Καθάκου-Στρατηγοῦ μᾶς ξαναγουρίζει στὴν παραδοσιακὴ ποίηση τὴν ποίηση πού ἔθρεψε γενιές καὶ γενιές. Καὶ πού κοντεύουμε νὰ ξεχάσουμε. 'Η μανία τῆς ἀνατροπῆς κάθε παραδοσιακοῦ, κλόνισε ἐντὸς μας καὶ τὶς πεποιθήσεις μας γιὰ τὸν κλασσικὸ στίχο. Τὸ καθημερινὸ μας ἄγχος πού γέννησε καὶ ἔθρεψε ἡ ἀντιπνευματικὴ μας πορεία, ἐξάρθρωσε τὶς εὐαίσθητες χορδές μας καὶ μᾶς ἄλυσόδεσε μετὴν ἀπελπισία.

Οἱ «ΠΑΛΜΟΙ» ('Αθήναι, 1966), τῆς Κάς Α. Κ. Σ., εἶναι μικρές, λεπτές καὶ διακριτικὲς συγκινήσεις τοῦ καθημερινοῦ θίου. Πουθενὰ ἡ ἀπελπισία. Παντοῦ ἡ αἰσιόδοξη ἐνατένιση τῆς ζωῆς. Μπορεῖ ἡ ποίησή της νὰ μὴν προβληματίζῃ ἢ ἀκόμα νὰ μὴν ὀλοκληρώνεται ἀπὸ ἀποψη μορφῆς. 'Ὅστόσο εἶναι ποτισμένη μετὴν ἐλπίδα. 'Εδῶ, ὑπάρχει φῶς. Κι' αὐτὸ εἶναι μιὰ θετικὴ καὶ οὐσιαστικὴ προσφορά.

★

Συγκινητικὴ ἢ φιλοδοξία τοῦ κ. Σ τὰ ὄρου Μελισσινοῦ ν' ἀφιέρωση τὸ ποιητικὸ του ταλέντο στὸ παιδί. Καὶ ἀξιεπαίνῃ ἢ προσπάθειά του νὰ παρουσιάσῃ ἕνα μέρος—ὑποθέτω—τῆς δουλειᾶς του σ' ἕναν μικρὸ τόμο. 'Ο «ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΓΑΛΛΕΙΑΣ»—ὅπως τοῦλάχιστον ὁ ἴδιος ὁ ποιητῆς ὑποστηρίζει—εἶναι ἕνα «ὄπλο» στὰ χέρια «τῶν Γονιῶν, τῶν Δασκάλων κι' ὄλων τῶν ὑπολοίπων στοιχείων πού εἶναι οἱ φυσικοὶ πνευματικοὶ συμπαραστάτες τοῦ παιδιοῦ».

Βέβαια, αὐτὲς οἱ φιλοδοξίες—συγκινητικὲς κατὰ τὰ ἄλλα—γεννᾶνε τεράστιες ὑποχρεώσεις. 'Η ποίηση γιὰ παιδιὰ δὲν εἶναι τόσο εὐκόλη. 'Επειδὴ ἀκριβῶς μιλάει στὴν ἄπλαστη παιδικὴ ψυχὴ, πρέπει νὰ δικαιῶνεται καὶ αἰσθητικὰ. Διαφορετικὰ δὲν πετυχαίνει τὸ σκοπὸ της. Εἶναι σφάλμα νὰ νομίζουμε πὼς τὴν παιδικὴ λογοτεχνία φτάνει μόνο τὸ θέμα. Χρειάζεται καὶ τὸ καλὸ ντύσιμο. Τὸ παιδί πρέπει νὰ συνηθίσῃ στὸ ὠραῖο. 'Οχι μόνο στὸ ὠφέλιμο. Τὸ ὠραῖο ἔχει θεία προέλευση. Θὰ ξαναθυμίσω ἐκεῖνο πού ἔχω πεῖ καὶ ἄλλοτε: 'Ο Μεγάλος Ποιητῆς ἐνδιαφέρθηκε πρῶτα γιὰ τὸ ὠραῖο καὶ ὕστερα γιὰ τὸ ὠφέλιμο. Στὴ Γένεση διαβάζουμε: «Καὶ ἐξάντειλεν ὁ Θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὠραῖον εἰς ὄρασιν καὶ καλὸν εἰς θρώσιν» (Γεν. Β', 9).

Κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ πρῖσμα κυττάζοντας τὸ βιβλίο τοῦ κ. Μ., δὲν συμεριζόμεστε τὴν βεβαιότητά του πού ἐκφράζει καὶ υπογραμμίζει ὁ ἴδιος ὅτι, δηλαδή, «τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ λίγα: Γιὰ τὰ παιδιὰ μας!»

Ν. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

★

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Δ. ΧΑΡΩΝΗ, Γυμνασιάρχου Θεολόγου, Παιδαγωγοῦ: «Τὸ πρόβλημα τῆς τεκνογονίας ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως». Καβάλα 1966, σελίδες 50. 'Υπόμνημα πρὸς τὴν Α. Θ. Π. τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη.

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «ΑΚΤΙΝΕΣ». 'Εκδοσις Χριστιανικῆς 'Ενώσεως «'Ακτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς 'Ακαδημίας 45, 'Αθήναι 135 (Τηλ. 624-233). —Θεσσαλονικῆς: 'Αγίας Σοφίας 39. —'Υπεύθυνος: Γ. Δ. 'Ιατρίδης, κατοικία 'Αριστοφάνους 10 'Αθήναι (114). 'Ετησίᾳ συνδρομὴ δεχ. 70, ἐξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

37

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΑΙ ΒΑΣΕΙΣ ΑΓΩΓΗΣ

Α'

Η ΨΥΧΙΚΗ ΩΡΙΜΟΤΗΣ

ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Υ π ο

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗ

Ψυχίατρον

Συνεργασία: Μ. Β. ΚΩΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Φαινόμενα τῆς ζωῆς — Προσωπικὸν ἔργον — Ἡ συνάντησις μετὰ τὸν πραγματικὸν ἑαυτὸν — Προβολή-Ταύτισις — Ἡ λειτουργία τῆς ἐξατομικεύσεως εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ θάθους — Βασικὴ κατασκευὴ τῆς προσωπικότητος — Οἱ στῦλοι τῆς ὑγιοῦς προσωπικότητος — Ἡ αὐτοκριτικὴ — Ἡ ἐπαφή μετὰ τὴν πραγματικότητα — Ἡ ἔκφρασις — Ἡ ἀγωνιστικὴ διάθεσις — Ἡ πραγματικότης τοῦ ἀσυνειδήτου — Αἱ μορφαὶ καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀσυνειδήτου — Ἡ Φροῦδικὴ ἀντίληψις — Ἀντίληψις τοῦ ἀσυνειδήτου κατὰ τὸν Α. Adler — Τὸ ἀσυνειδήτον κατὰ τὸν C. G. Jung — Ἡ ἀνθρωπολογικὴ ἀποψις περὶ τοῦ ἀσυνειδήτου — Τὸ φυσικὸν ἐγὼ — Ἡ προσωπικότης καὶ τὸ περιβάλλον — Ὁ ἄνθρωπος μέσα εἰς τὸν χρόνον — Τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς — Ἀτμόσφαιρα τῆς ἐλευθερίας — Ἡ προσωπικότης καὶ ἡ «ἀνάγκη» — Ἡ προσωπικότης ἀπέναντι τοῦ παραπτώματος — Ἡ θλίψις — Ἡ συνάντησις μετὰ τὸν θάνατον — Χαρακτήρ — Μία νέα εἰκὼν τοῦ κόσμου — Ἡ νέα εἰκὼν περὶ τοῦ ἀνθρώπου — Βιβλιογραφία.

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα. Τιμὴ δραχ. 30.

Διὰ τὸ ἐξωτερικὸν δολλ. 2.

Κεντρικὴ διάθεσις τευχῶν καὶ παραγγελίαι: Γραφεῖα Περιοδικῶ «'Ακτίνες»,
'Ακαδημίας 45, 'Αθῆναι 135, τηλ. 624-233.

ΕΝΤΟΣ ΟΛΙΓΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

55

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ

Ἑ π ὶ
ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗ
Ψυχίατρον.

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἱστορία τῆς μελέτης τοῦ χαρακτήρος.	Συμπληρωματικοὶ παράγοντες διὰ τὴν μελέτην τοῦ χαρακτήρος.
Σύγχρονοι ἀντιλήψεις	Οἱ δύο πόλοι — Ἄρης — Ἀφροδίτη
Ἡ ἔννοια τοῦ χαρακτήρος καὶ αἱ ἐφαρμογαὶ τῆς.	Τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν αἰσθήσεων.
Τί εἶναι ὁ χαρακτήρ	Τρυφερότης
Ἐπάρχει πάντοτε περιθώριον διὰ τὴν ἀγωγήν	Τὸ διανοητικὸν πάθος.
Οἱ τύποι.	Τὸ ἐρωτηματολόγιον τοῦ Berges.
Χαρακτηρολογία κατὰ Heymans καὶ Wiersma.	Συναίσθηματικότης.
Οἱ βασικοὶ παράγοντες τοῦ χαρακτήρος	Δραστηριότης.
Νευρικοὶ	Δευτεροπάθεια.
Συγκινησιακοὶ	Εὐρύτης τοῦ πεδίου τῆς συνειδήσεως
Χολερικοὶ	Ἐπιρροὴ καὶ αἱ ἀντιδράσεις τοῦ ἀτόμου.
Παθηματικοὶ	Χαρακτήρ καὶ συγκρούσεις.
Αἱματώδεις	Χαρακτηρολογία καὶ σεξουαλικά διαστροφά
Φλεγματικοὶ	Αἱ κοινωνικαὶ ἀπόψεις τοῦ χαρακτήρος.
Ἄμορφοι	Στοιχεῖα, τὰ ὅποια διαμορφώνουν τὸν χαρακτήρα.
Ἀπαθεῖς	Λειτουργία τῆς ψυχικῆς ζωῆς.

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα. Τιμᾶται δραχ. 50.

Κεντρικὴ διάθεσις τευχῶν καὶ παραγγελία: Γραφεῖα Περιοδικῶ «Ἀκτίνες»,
Ἀκαδημίας 45, Ἀθήναι 135, τηλ. 624-233.